E. K. Waterhouse
Athens
Feb. 1940

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ
Μεγάλου Χαρτοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας

# ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ

## ΕΞΑΚΡΙΒΟΥΜΕΝΑΙ

## (κυρίως ἡ Θεοτόκος τῶν Κύρου)

### ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1900

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
(ἀνατύπωσις «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»)

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ
Μεγάλου Χαρτοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας

# ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ

## ΕΞΑΚΡΙΒΟΥΜΕΝΑΙ

## (κυρίως ἡ Θεοτόκος τῶν Κύρου)

### ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1900

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

(ἀνατύπωσις «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»)

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ ΛΩ

ΕΝΕΚΕΝ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΟΡΓΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΑΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΕΙΤΑΙ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

# ΕΙΔΗΣΙΣ

Ἡ παροῦσα διατριβὴ τὸ πρῶτον ὑπεβλήθη τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἐν ἐλεεινῇ περιλήψει, κατόπι δὲ, ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκρ. ὑπουργείου τῆς παιδείας, ὡς νενόμισται, ἐξεδόθη διὰ τοῦ ΚΓʹ τόμου τῆς Ἐπετηρίδος αὐτοῦ, συντετμημένη. Κατὰ πόθον φίλων μου τιμώντων καὶ τεθηπότων τὰς παρ᾽ ἡμῖν βυζαντινὰς ἱερὰς ἀρχαιότητας, ἐξεδόθη ἀρτία διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», μετά τινων προσθηκῶν, κυρίως τῶν περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου, καί τινων ἑτέρων, ὧν τὸ νεοπαγὲς δείκνυσιν ἀντιβολή τις τῶν ἐνταῦθα γραφομένων πρὸς τὸ πέρυσι συμπληρωθὲν «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιόν» μου.

Ἡ διὰ τῆς «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» ἔκδοσις καὶ ἤδη δι᾽ ἰδίου τεύχους ἔχει σκοπὸν ἅγιον: τὸ ὑποθερμᾶναι δῆλα δὴ τὸν πόθον πρὸς γνῶσιν τῶν μνημείων τῆς τέχνης, ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς ἱερᾶς, ἐπ᾽ ἐλπίδι ὅτι πᾶς

ὁ γινώσκων τι νεώτερον, ἐξ ἀνακαλύψεων καὶ ἐρευνῶν γνωστὸν αὐτῷ γενόμενον, γνωστότερον αὐτὸ καταστήσει, συμπληρῶν τὸ παρὸν βιβλίον. Ἦν ἀνάγκη λοιπὸν ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ. Ἂν μὴ τολμήσῃ ὁ πρῶτος 'να γράψῃ τι, δεύτερος οὐδέποτε συμπληρώσει.

Τὸ βιβλίον ἀνατέθειται τῇ ἐξόχῳ φίλῃ μου λαίδῃ Αἰκατερίνῃ Χατζοπούλου Λῶ, διότι παρ' αὐτῇ, πρώτῃ τῶν φίλων μου λογίμων ἑλληνίδων, εὗρον θερμὴν πρὸς τὰς βυζαντινὰς ἀρχαιότητας ἐν γένει στοργὴν καὶ εὐλάβειαν.

*'Εν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ἰουνίῳ, 1900.*

**Μ. Ι. Γ.**

# ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ

## ΕΞΑΚΡΙΒΟΥΜΕΝΑΙ

## ΚΥΡΙΩΣ ΔΕ Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΟΥ

Εἰς ὅσα γινώσκομεν ἐκ τῆς τοπογραφίας τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐὰν μή τι ἐκ πείρας καὶ ἐρεύνης δυνηθῶ 'να προσθῶ, ἔξω τὴν ἐμὴν διάνοιαν καὶ συνείδησιν ἥσυχον ὅτι προέρχομαι γραφῇ προστιθείς τι νεώτερον ἐκ παλαιῶν χειρογράφων. Αἱ δάφναι τοῦ διδάσκειν τι νέον ἐκ πείρας καὶ μετ' ἀνασκαφάς εἰσι πολλοῖς μὲν τῶν περὶ τὰς μελέτας ταύτας ἀσχοληθέντων ἄγνωστοι· ἐμοὶ δὲ καὶ ἀνέφικτοι. Ἐὰν δ' εἴπω ὅτι καὶ μικράν τινά ποτέ που συμβολὴν παρέσχον εἰς τὰς περὶ τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐρεύνας, ὀφείλω ταύτην εἰς εἰδήσεις, ἃς ἠρύσθην ἀπὸ παλαιῶν χειρογράφων, ἀναφερομένας κυρίως εἰς ἓν κεφάλαιον, τὸ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν, περὶ ὧν καὶ μικράν τινα παρεσκεύασα συγγραφὴν, μετὰ δειλίας τινὸς ἐπαγγειλάμενος τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, ἅτε τὰ χαρτία πολλῷ τῶν ἐμοὶ συγγραφησομένων ὁρῶν τιμιώτερα. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν πρὸ δεκαοκτὼ μὲν ἐτῶν προσέθηκα *δέκα καὶ ἐννέα*, τέως ἀγνώστους, ἀπὸ χειρογράφου τῶν ποιημάτων τοῦ βυζαντινοῦ ποιητοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, σήμερον δ' ἐνώπιον τῶν ἐπαϊόντων προερχόμενος, ἂν μὴ εἴπω

ὅτι προστίθημι νέας, δύναμαι βεβαιῶσαι ὅμως ὅτι διακριβῶ τὸν βίον τινῶν. Διακριβῶ δ' ὑπ' ὄψιν ἔχων χειρόγραφα, κυρίως ἐξ ἐκείνων, ἅτινα περιαθροίζομεν ὡσεὶ ρακισυλλέκται, ὅπως δι' αὐτῶν φωτίσωμεν, ὡς λέγεται κοινῶς, σκοτεινὰς τῆς πατρίου ἱστορίας σελίδας, ὧν τινὲς ἴσως καὶ σκοτίζονται πλεῖον ἢ πρότερον, ἔν τισι σημείοις.

Μηδ' ἐκπλαγήτω τις τῶν ἀναγνωστῶν. Αἱ σωζόμεναι πηγαί εἰσι ζηλότυποι τῆς δόξης τοῦ μέλλοντος ἐρευνητοῦ τῆς βυζαντινῆς τοπογραφίας, οὐδὲ θέλουσι 'ν' ἀποκαλύψωσί τι σπουδαῖον ἂν μὴ νοῦς παρῇ σωφρόνως ἐνεργῶν, ἤτοι μετὰ παρατηρήσεως, μετ' ἐμβριθείας, καὶ, τὸ κυριώτερον, μετὰ ζήλου λελογισμένου καὶ μετ' ἀγάπης πρός τε τὸ σύνολον τῶν τοιούτων ἐρευνῶν καὶ μαθήσεων καὶ πρὸς τοὺς δοκίμους ἐρευνητάς. Ὁ μὴ κεκτημένος τὰς ἀρετὰς ταύτας, ὁ κατηχούμενος ἀνάγκη 'να προέλθῃ ἔξω τῆς παρεμβολῆς τῶν ὁσίων.

Ἴσως φίλος τις εἴπῃ ὅτι νέους παράγομεν εἰς μέσον ἀφορισμούς· ἀλλὰ διὰ πᾶσαν μάθησιν καὶ γνῶσιν τὴν κατ' ἄνθρωπον οὐδεὶς σπουδάζων δύναται 'να μεταβάλῃ τὸ στάδιον τῆς σπουδῆς εἰς οἴκημα πάμμεγα τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς, ὅπου, τελουμένης εὐωχίας, ὁ καλὸς οἰκοδεσπότης συνήγαγεν ἀπὸ τῶν ρυμῶν καὶ τῶν τριόδων τοὺς ἀναπήρους καὶ λελωβημένους, τοὺς χωλοὺς καὶ καχεκτικούς, ἤτοι τοὺς ἀνιάτως πάσχοντας. Ἀπαιτεῖται νήφων νοῦς, οὐχὶ ἐσκοτισμένος ὑπὸ παθῶν, ὧν ἕνεκεν ἤθελεν ἀναγκασθῇ καὶ χρονολογίας καὶ το-

ποθεσίας ’να παρέλκῃ, πολλάκις ἐπέκεινα τοῦ πιθανοῦ καὶ πέρα τοῦ γελοίου, καὶ ’ν’ ἀρνηθῇ τὴν ὕπαρξιν ἐπιφανῶν προσώπων. Ἀλλ’ ὡσαύτως θέλομεν αὐτὸν ἔχοντα ζῆλον λελογισμένον· ἐνταῦθα δ’ ἀκριβῶς οὐδεὶς ἤθελε μεμφθῇ ἡμῶν, ἐὰν γινώσκῃ ὅτι πολὺν ἐδαπάνησάν τινες χρόνον εἰς ἐξήγησιν νεωτάτου μονογράμματος, ἢ τοίχου νεωτέρου, ἢ τινος ὑπογείου, προσπαθοῦντες ἵν’ ἀνακαλύψωσι τίνος ἁγίου ναὸς ἦν, ἢ τίνος «πανισχύρου δεσπότου Μιχαὴλ» ἦν τὸ σύμπλεγμα τριῶν γραμμάτων ΠΔΜ, χαραχθὲν χθὲς καὶ πρώην ὑπὸ συγχρόνου ἀρχιτέκτονος. Ἀκριβῶς ὁ πολὺς ἀλλ’ ἀλόγιστος ζῆλος ἄγει εἰς ἄτοπα. Οὐδὲ ἐπιτρέπεται ἡμῖν εἰς πᾶσαν ἀνακάλυψιν ἀρχαίου τοίχου ’να φυλλομετρῶμεν ἀδιάκοπα τὸν πολὺν Δουκάγγιον, ἢ ’να ζητῶμεν, οἷον εἰπεῖν, ὑδραυλικοῦ πιεστηρίου βοήθειαν ὅπως ἐξαναγκάσωμεν αὐτὸν ὅπως εἴπῃ ὅ,τι πολλάκις οὔτε τότε ἦν, οὔτ’ ἔστι καὶ νῦν. Οὐδὲ ἐπιτρέπεται ἡμῖν εἰς πᾶσαν ἀνακάλυψιν οἱουδήτινος ὑπογείου ’να ἐπαιτῶμεν ἀπὸ σιωπῶντος ἐσμοῦ χρονογράφων, οἱονεί τινων θεῶν ἀπὸ μηχανῆς, τὴν βοήθειαν ὅπως ὑποδείξωσιν ἡμῖν τίς ἦν ἆρά γε κινστέρνα, ἢ σκευοφυλακεῖον ναοῦ τινὸς, ὡς οὐδ’ ἔστι δίκαιον ’να νομίζωμεν ὅτι πᾶσα σήραγξ ὑπόγειος ὁδηγεῖ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἐφ’ ὅσον ἀμελέτητον ἔτι μένει τὸ σύστημα, καθ’ ὃ συνεννοοῦντο ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ κράτους, ἐπὶ βυζαντινῶν, ἐν ἐπικειμένῃ στάσει τῶν δήμων, οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες τῆς τάξεως. Οὐδ’ ἐπίσης ἐπιτρέπεται

'να φρονῶμεν ὅτι πᾶς λάκκος ὕδατος, ἁγιαζόμενος ὑπὸ τῆς θερμῆς πίστεως τῶν προσερχομένων, ὑποδείκνυσι τόπον, ἁγιασθέντα πρώην ἐκ τῆς ὑπάρξεως ναοῦ τινος ἐπὶ βυζαντινῶν. Ἀκριβῶς ὁ ζῆλος ὁ λελογισμένος, ἡ ἐπὶ τόπου σύντονος καὶ ἐμβριθὴς παρατήρησις καὶ μελέτη, μετὰ μελέτην τῶν γνωστῶν ἡμῖν πηγῶν, ἐντύπων ἢ χειρογράφων, αὕτη συντελέσει τὴν γνῶσιν ἔν τινι μέρει τῆς βυζαντινῆς τοπογραφίας, εἴτε προκειμένου λόγου περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἴτε ὑποκειμένης ἐξετάσεως ἀγχιτέρμονός τινος ἢ τηλέχθονος πόλεως, ἢ κώμης, ἢ χωρίου.

## Α΄

Τὰς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὰς ταύτας ὀρρωδῶν, μετὰ τὴν φιλοπόνησιν τῆς λέξεως «Κωνσταντινουπόλεως», ἥν, ἀξιώσει τῶν φίλων Στ. Βουτυρᾶ καὶ Γ. Καρύδου, ἔγραψα διὰ τὸ «Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας», ἔτρεψα τὴν προσοχὴν εἰς τὴν εὕρεσιν χειρογράφων, ὅπου ἦν δυνατὸν 'ν' ἀνακαλυφθῇ σημείωσίς τις περὶ ναῶν ἢ κτιρίων βυζαντινῶν, κα τρεῖς τοιαύτας πηγὰς ἐξεμεταλλεύθην ὡς πρό τινων ἐτῶν, οὕτω καὶ νῦν. Πρώτη τοιαύτη σημείωσις, ἐκδοθεῖσα διὰ τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἐν στοιχείῳ Κ, τῷ 1882, προσέθηκε δεκαεννέα ναοὺς εἰς τοὺς γνωστοὺς βυζαντινούς. Ἀλλ' ἡ λέξις «προσέθηκεν» ἐξεταστέα ἐν ἀντιβολῇ πρὸς ὅσα γράφω ἐν τῷ Λεξικῷ τούτῳ, λόγου προκειμένου περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν ναῶν, καὶ ταῦτα περιττὸν ἐνταῦθα 'να ἐπαναλάβω.

Δευτέρα καὶ τρίτη σήμερον ἐκδιδόμεναι προστιθέασι νέους ναοὺς καί πως ὁρίζουσι τὸν χρόνον, ἐφ' ὅσον παρέτειναν τὴν ὕπαρξιν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Βυζαντινοῦ» μου «Ἑορτολογίου», καθίσταται δυνατὴ ἡ προσθήκη τινῶν ὀνομάτων ἔτι ναῶν, ὧν ἔδει 'να καθορισθῇ ἡ θέσις. Νεώτεραι ἔρευναι, δι' ἃς εἰδικὸς ἐπί τε ζήλῳ καὶ γνώσεσίν ἐστιν ὁ φίλος Ξ. Σιδερίδης, συντελέσουσι τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν κατ' αὐτούς, ὧν κυριωτέρα καὶ πρωτίστη ἐστὶν ἡ τοῦ πάτρωνος ἁγίου, οὗ ἐπὶ τῷ ὀνόματι κατὰ καιροὺς ἕκαστος ἐτιμᾶτο ναός· διότι ὀλίγιστοί εἰσιν οἱ μὴ μεταβαλόντες ὄνομα. Ἐκ τῶν δεκαεννέα ναῶν, οὓς εἰς τὸ «Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας» ἐγνώρισα τοῖς φιλαρχαίοις, ἄγνωστον πόσοι τέως ἦσαν ἀληθῶς ἄγνωστοι· ἡ σημείωσις ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νέων αὐτῶν κτιτόρων, καὶ, μετὰ νεωτέρας ἐρεύνας, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νέων αὐτῶν ὀνομάτων. Αἱ νεώτεραι δὲ δύο σημειώσεις, αἱ σήμερον ἐκδιδόμεναι, εἰσὶν ἕν γε τούτῳ μᾶλλον τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων ἀκριβεῖς. Ὁμοίαν τινὰ σημείωσιν ἐξέδωκα πρὸ δωδεκαετίας ἐν τῷ Α' φυλλαδίῳ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, ἧς τρία μὲν τεύχη διενεμήθησαν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ νῦν ἀνατυπωθήσεται τὸ σύνολον τῆς συγγραφῆς, ὅπως οἱ μέλλοντες ποιῆσαι προσθήκας ἔχωσί τι κείμενον πρόχειρον, ἐφ' οὗ δύνανται 'να μελετήσωσιν.

Αἱ σημειώσεις αὗται μετεγράφησαν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 27 χειρογράφου τῆς ἐνταῦθα βιβλιοθή-

κης τοῦ Παναγίου Τάφου, χάριτας δ' ὁμολογῶ τῷ τε γεραρῷ πατριάρχῃ πρώην Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμῳ, διὰ τὴν ἐπ' ἐμὲ πατρικὴν εὔνοιαν καὶ στοργὴν, καὶ τῷ ἐνταῦθα κατὰ τὰ ἔτη 1887—1888 ἐπιτρόπῳ τοῦ Παναγίου Τάφου, νῦν δὲ πατριάρχῃ κ. Δαμιανῷ, διὰ τὴν πρόθυμον αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς ἐρεύναις ἠθικὴν ἀρωγήν. Εἰσὶ δ' ἀξιόπιστοι αἱ σημειώσεις, καθὰ γραφεῖσαι μὲν ἐντολῇ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Δοσιθέου Νοταρᾶ, ἂν μὴ ὑπ' αὐτοῦ τούτου, διορθωθεῖσαι δ' ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ διαδόχου τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, καὶ καθὸ σκοπὸν ἔχουσα, κυρίως ἡ δευτέρα, οὐχὶ 'ν' ἀριθμήσῃ τὰς ἐν τέλει τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐκκλησίας, τὰς εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ὀρθοδόξων διατελούσας, ἀλλὰ 'να δείξῃ πόσα κιβώτια ἐλεῶν, ἤτοι προαιρετικῶν εἰσφορῶν, περιήγοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τίσι ναοῖς τῆς πόλεως πρὸς συντήρησιν ἢ πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς πρώτης σημειώσεως ἀριθμούσης καὶ ταύτης «κιουρεκτζίδες».

Πρὸ τῆς σημειώσεως ταύτης ἀνάγκη 'να μνησθῶμεν ἀρχαιοτέρας τινὸς, γραφείσης τῷ 1648, καὶ μὴ σημειούσης μὲν πάσας τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας, ἀλλὰ γνωριζούσης ἡμῖν τρεῖς, αἵτινες ἐντὸς τῶν τειχῶν κείμεναι ἀπέθανον προδήλως μετὰ τὸ ἔτος 1683 ἢ καὶ κατόπιν: ἤτοι τὰς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου ἐν Βλάγκᾳ, τοῦ Φυτίλη, καὶ τοῦ Ραμουντῆ. Αἱ δύο τελευταῖαι ἀναφέρονται ὡς ἐνορίαι, ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι δυσκόλως πρέπει

'να πιστεύσωμεν εἰς ὕπαρξιν ἐνορίας μὴ συνυπάρχοντος καὶ ναοῦ, καίτοι φρονῶ ὅτι δυνατὸν ἦν καὶ τὸ ἐναντίον, ὕπαρξις ἐνορίας δῆλον οὖν ἄνευ ναοῦ. Προσθετέον ὅτι ἐὰν θνήσκωσι καὶ ναοὶ καὶ πόλεις, ὡς ἄνθρωποι, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, αἰτία πρωτίστη γίνεται τῶν κατοίκων ἡ παρ' ἡμέραν μείωσις. Περὶ τὰ μέσα λόγου χάριν τῆς ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος ὁλόκληρος ἡ σήμερον ἐνορία τοῦ Φαναρίου ἔδιδε «πέντε κιουρεκτζίδες» σχεδόν, αἱ τῶν Ὑψωμαθείων καὶ τοῦ Βελιγραδίου ἕξ, ἡ τῶν Ἕξ Μαρμάρων τέσσαρας σχεδόν, αἱ δὲ ἐνορίαι τοῦ Γαλατᾶ, ἢ κυρίως τέσσαρες ἐξ αὐτῶν μόναι, ἔδιδον δέκα καὶ ἐννέα· εἰρήσθω ὅτι ἐν ταῖς ἐνορίαις τοῦ Γαλατᾶ καταριθμητέον καὶ μικρόν τι μέρος τοῦ Σταυροδρομίου, ἢ Τετραοδίου, καθὼς ὠνόμαζεν αὐτὸ λόγιός τις παλαιός. Ἐκ τῆς εἰς τὰ ἔγγραφα σημειουμένης παροχῆς τοῦ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀριθμοῦ τῶν «κιουρεκτζίδων», ἴσως τῶν ἐργαζομένων ἐν τῷ ναυστάθμῳ πρὸς ἐξάρτυσιν πλοίων ἢ πρὸς κατασκευὴν κωπῶν, νομίζω ὅτι δύναταί τις ἀκριβῶς πως 'να σχηματίσῃ μικρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, σύνδρομον μὲν ἔχων τὴν παράδοσιν, τὰ λεγόμενα δῆλά γε δὴ τῶν γηραιοτέρων καί, θείᾳ μοίρᾳ, ἐπιζώντων ὁμογενῶν, ἀνατρέχων δὲ πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἑαυτοῦ συμπερασμάτων εἰς τὰ κατάστιχα τοῦ πατριαρχικοῦ ταμείου, ὅπου καταστρωννύονται τὰ ποσὰ τὰ παρ' ἑκάστου ναοῦ χορηγούμενα κατ' ἔτος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὡς ἐμβατίκια· δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀρχαιοτέρα μνεία τῶν ἐμ-

βατικίων προχωρεῖ μέχρι τοῦ 1740. Ἡ σημείωσις τοῦ 1648 δεικνύει τὸ ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων τῶν ἐνοριῶν Παλίνου, Ἐγρικαπίου, καὶ Σαρμασικίου, καὶ τὸ σχετικῶς πολυάριθμον ἐν ταῖς ἐνορίαις Ξυλοπόρτης, Ἐδιρνεκαπίου, ἢ ἁγίων Θεοδώρων Βλάγκας. Ἐν τούτοις ἡ ἐνορία τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Βλάγκᾳ ἐχορήγει μισὸν «κιουρεκτζῆν», ἐπιτρέπεταί μοι δὲ 'να ὁρίσω τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ Παλίνου· αἱ ἐνορίαι Φυτίλη καὶ Ραμουντῆ ἐχορήγουν δύο ἀμφότεραι. Ἐὰν δ' εἰκάσωμεν ἐκ τῆς σειρᾶς καὶ τάξεως, ἣν κατέχουσιν ἐν τῇ σημειώσει τοῦ 1648 αἱ δύο αὗται, δυνάμεθα 'να εἴπωμεν ὅτι ἔκειντο κατὰ τὰ ἀπὸ Φαναρίου μέχρι Ξυλοπόρτης καὶ τὰ ἄνω τῶν συνοικιῶν τούτων ἐκτεινόμενα μέρη τῆς πόλεως.

Φρονῶ ὅτι δι' ἔνδειαν ἀριθμοῦ κατοίκων ἐσβέσθησαν ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς αἱ τρεῖς ἐνορίαι αὗται· ἴσως δὲ καὶ ἑτέρα τις αἰτία συνεπλήρου τὴν ἀπόσβεσιν ταύτην: ἤτοι ἡ ὑπέρογκος ὕψωσις τῶν χρηματικῶν ὀφειλῶν ἑκάστης πρὸς διαφόρους, εἰς οὓς οὐ μόνον τὰ ἀκίνητα λεγόμενα κτήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ναοὶ ἐδίδοντο ἐνέχειρον ὑπὸ ἐπιτρόπων ἀσυνειδήτων· τοιοῦτό τι γινώσκομεν γενόμενον κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ιϛ' αἰῶνος, ὅτε παρ' ὀλίγον εἰς ἀφάντωσιν περιέπιπτον αἱ ἐκκλησίαι Θεοτόκου ἐν Παλίνῳ καὶ ἁγίου Δημητρίου Κανάβη, τῆς σήμερον Ξυλοπόρτης, ἃς τῷ 1597 πωλουμένας ἐξηγόρασεν ὁ λαμπρὸς ἐπιτηρητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρό-

νου καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος ὁ Πηγᾶς[1].

§

Αἱ νεώτεραι αὗται σημειώσεις ἐκδίδονται κατωτέρω προκαλοῦσαι τὰς ἐρεύνας τῶν θελόντων γράψαι περὶ ναῶν καθόλου, διότι ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην ᾽να μάθωμεν τίνες ἱεροὶ ναοὶ διετέλουν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ὀρθοδόξων ἐν Κωνσταντινουπόλει, σωζόμενοι κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὅτε συνετάχθησαν αἱ δύο σημειώσεις αὗται· διότι ἡ μὲν φέρει χρονολογίαν 1683, ἡ δὲ στερουμένη τοιαύτης φαίνεται, ἂν οὐχὶ σύγχρονος, ἀλλὰ μικρῷ τῆς ἑτέρας μεταγενεστέρα. Ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς δευτέρας, ἀρκεῖ ᾽να εἴπω ὅτι περὶ δύο ναῶν λαμβάνομεν εἰδήσεις ἀκριβεστέρας πως, περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου, καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Παλαιολόγων.

Ἀπό τε τῆς ὀνομασίας, ἀπὸ προφορικῶν μαρτυριῶν, ἀπὸ τῶν γραφομένων τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου «ἐπὶ τῆς πύλης καὶ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου» καὶ «ἐπὶ τῷ τείχει τῷ κατὰ τὴν πύλην τοῦ Φαναρίου»[2] καὶ τῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1884 γενομένων ἀνακαλύψεων λειψάνων τῆς ἱερᾶς δομικῆς μανθάνομεν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος, πλησιάζων πρὸς

1. Σάθα Σχεδίασμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄. Ἐν Ἀθήναις, 1870, σελ. πδ΄.

2. Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν· σελ. 681.

τὴν δευτέραν πύλην τοῦ Φαναρίου, προσερειδόμενος σχεδὸν ἐπὶ τοῦ τείχους, κυρίως εἴς τινα πύργον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς χαρτίοις ὄνομα Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου, κατελάμβανε τὸν τόπον, ὃν κατέχουσι σήμερον ἡ οἰκία Κωστάκη Θωμαΐδου μετὰ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν αὐτῆς οἰκιῶν. Ἀπὸ τῶν τοῦ Κομνηνοῦ μανθάνομεν ὅτι ὁ ναὸς ἀπέθανε κατὰ τὴν πρώτην τριακονταετίαν τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος· ἡ μετὰ χεῖράς μου σημείωσις ἀναφέρει σαφῶς ὅτι τοῦτο συνέβη πρωθυπουργοῦντος τοῦ Ἀχμὲτ Καλαϊλῆ πασᾶ, δῆλά γε δὴ τῷ 1704.

Περὶ τῆς ἑτέρας ἐκκλησίας ἡ εἴδησις, ἣν τὸ χειρόγραφον μεταδίδωσιν ἡμῖν, ἐστιν αὕτη: «Ἦτον καὶ ἡ μικρὴ ἐκκλησία Παναγία τοῦ Παλαιολόγου»· τὴν δὲ ἀφάνειαν αὐτῆς ὁ γράφων φαίνεται ἀποδιδοὺς εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος. Ἐκκλησίαν «τῶν Παλαιολόγων» γινώσκομεν ἀπό τε τοῦ Παχυμέρους[3] καὶ ἀπὸ τῶν ὑπὸ Miklosich καὶ Müller ἐκδοθέντων ἐγγράφων, ἀλλ᾽ ἐκ τούτων δείκνυται ὁ ναὸς σεμνυνόμενος ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἐνταῦθα ὁ πάτρων ἅγιός ἐστιν ἡ Θεοτόκος, καὶ φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη ὁ ναὸς οὕτως ὡς ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας τῆς Μαγκουριωτίσσης, ἣν ἐπόθει ᾽να μετακομίσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἄννα ἡ Ἀσπιέτισσα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος. Ἐν τούτοις ἔστι γνωστὴ καὶ Μονὴ τῆς Παλαιολογίνης, ἐν ἀρχαῖς ἴσως τοῦ ΙΔ´ ἢ ἐν τέλει

---

3. βλ. τοῦ βιβλ. Β´ τὸ κεφ. ιβ´.

τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος οἰκοδομηθεῖσα ὑπό τινος Παλαιολογίνης. Λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἐρευνωμένῃ σημειώσει ὁ ναὸς τοῦ Παλαιολόγου τάττεται μετὰ τοὺς τοῦ Τζιβαλίου, Μουχλίου, Ποτηρᾶ, καὶ Βλὰχ-Σεραγίου, συμπεραίνω ὅτι «ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Παλαιολόγου, Παναγία» ἔκειτο μεταξὺ Φαναρίου καὶ Βαλατᾶ.

Παρεμπίπτων ἐστὶν ὁ λόγος περὶ τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν, ὧν τινες ἐσώζοντο ἔτι τῷ 1683, σχεδὸν πρὸ διακοσίων ἐτῶν, καὶ τούτων καλὸν ἐὰν ἔχωμεν γνῶσιν. Τὸ μέρος τὸ ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Πετρίου μέχρι τῆς τοῦ Φαναρίου ἐκαλεῖτο, τοῦτο κυρίως, Διπλοφάναρον· τὰ ἔξω τῆς πύλης τοῦ Παλατᾶ ἐλέγοντο ἔξω τῆς πύλης τοῦ Κυνηγοῦ· ἡ Ξυλόπορτα ἐλέγετο ἐνορία τοῦ Κανάβη· αἱ συνοικίαι ἁγίου Μηνᾶ καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου τῶν Ὑψωμαθείων ἐλέγοντο Καραμανία: οὕτω δ' ἐκαλοῦντο καὶ ἕνα αἰῶνα μετὰ τὴν ἅλωσιν· τὸ Τζιβαλὶ ἅγιος Νικόλαος τῆς Ἁγίας· ὁ σήμερον κατὰ παραφθορὰν Φωτηρᾶς, ἀθλίου τινος λογιωτάτου διορθοῦντος, ἐλέγετο ὀρθῶς Ποτηρᾶς· ἡ Καφατιανὴ ναὸς τῶν Καφατιανῶν: οὕτω δ' ἐπιγράφεται καὶ εἰς τὰ παλαιὰ χαρτία αὐτῆς· τέλος ὁ Ταξιάρχης ἐν Παλατᾷ ἅγιος Νικόλαος τῶν Ἀχρειδιανῶν, ἡ δὲ περὶ αὐτὸν τοποθεσία Παρμάκαπι.

ς

Εἰς τὴν ἑτέραν τῶν ὑπ' ὄψιν μου σημειώσεων, προκειμένου περὶ χορηγίας «κιουρεκτζίδων», ανα-

καλύπτονται πολλαὶ ἐκκλησίαι μὴ σωζόμεναι σήμερον, ἀποθανοῦσαι δὲ μᾶλλον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἐν ταύταις οὐ σημειοῦται, δηλ. τῷ 1683, ἡ (πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἀναφερομένη) Παναγία τὸ (ἢ τοῦ) Βλάγκα, ἀναφέρεται δ' ὅμως ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὸ Κοντοσκάλι· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν ἐνορία τῆς Ἐλπίδος φαίνεται δίδουσα κιουρεκτζίδες τρεῖς, ἡ δὲ τῆς ἁγίας Κυριακῆς δύο καὶ μισὸν, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου αὕτη ἕνα καὶ μισὸν, ὑπονοῶ ὅτι ἦν οὐκ εὐκαταφρόνητος ἡ περὶ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἐνορία. Ὁ γινώσκων ὅτι εἰς δύο οἰκίας ἐν Κοντοσκαλίῳ, ὧν ἔχουσι καὶ σήμερον ἔτι τὴν κυριότητα ὁμογενεῖς, εὕρηνται, καθὼς ἐμάθομεν, ἐν τοῖς ὑπογείοις αὐτῶν λείψανα κόγχης ἱεροῦ βήματος, συμπεραίνει ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο τούτων ἦν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου.

ς

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων ἐστὶν ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐν τῷ Γαλατᾷ περατικῶν, ὡς ἔλεγον οἱ βυζαντινοὶ πατέρες ἡμῶν, ἐκκλησιῶν. Ἡ σημείωσις τοῦ 1683 ἀναφέρει ἐννέα κατὰ τὸν Γαλατᾶν ἐνορίας, εἰς ἃς εὐσυνειδότως ἀδύνατον 'να προσθῶμεν καὶ μίαν ἑτέραν, τὴν «Καστελλιώτισαν», ὑπονοοῦντες μήπως αὕτη τυγχάνῃ ὁ ἐν τῇ αὐτῇ σημειώσει ἀναφερόμενος ναὸς τῆς Ἐλεούσης. Τῷ 1683 ἀναφέρονται ἐν Γαλατᾷ «ἐνορίαι» ἐννέα, ὧν τέσσαρες σώζονται καὶ νῦν, μετὰ τεσσάρων ναῶν,

ἡ τοῦ Χριστοῦ τῶν Μποστανίων· ἡ τῆς Παναγίας τῆς Καφατιανῆς· ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καμένου· καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου· αἱ λοιπαὶ ἦσαν ἡ τοῦ Χριστοῦ Κρεμαστοῦ, ἡ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἡ τῆς Ἐλεούσης, ἡ τῆς Χρυσοπηγῆς. Περὶ τὰ 1560—1570 ἀναφέρεται ἱερουργῶν καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ κηρύττων ἐν Γαλατᾷ Ἱερόθεος ὁ μαθητὴς τοῦ Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου, κατόπι μητροπολίτης Μονεμβασίας γενόμενος· «αὐτὸς ἦτον πνευματικὸς τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς πόλεως.... καὶ ἐκ βάθρων ἀνέκτισε τὴν ἐκκλησίαν του τὴν Καστελλιώτισαν», κατὰ τὸν «Χρονογράφον» τοῦ Δωροθέου Μονεμβασίας ἐν βίῳ Ἱερεμίου Β΄. Ἀλλ᾽ ἡ τῆς Χρυσοπηγῆς ἐκκλησία, ἥτις μικρῷ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἀπέβη κέντρον ἀταξιῶν, ᾖδεν ἤδη τὸ κύκνειον περὶ τὰ 1670, διότι τὸ κατόπιν ἔτος ὁ πατριάρχης Διονύσιος Δ΄ ὁ Μουσελίμης ἀγοράσας τὰ μανουάλια ταύτης ἐδωρήσατο τῷ πατριαρχικῷ ναῷ. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ὁ Δουκάγκιος ἀριθμεῖ ἓξ μόνον ναοὺς ἐν Γαλατᾷ, τοὺς τέσσαρας σήμερον γνωστοὺς καὶ ἅγιον Δημήτριον καὶ Χριστὸν Κρεμαστόν, πλὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κασήμπασα. Ὥστε ἀγνοεῖ τρεῖς. Ἐν τούτοις, ἐν ἀρχαίῳ βακουφναμέ, ὃν ἐξέδωκα ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ φέροντι τίτλον «Εὐγενίου ἡ Ζωοδόχος Πηγή», ἀναφέρονται κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος τρεῖς ἐκκλησίαι ἐν Γαλατᾷ· τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἐν ἐγγράφῳ

δὲ τοῦ 1660, ἐκδοθέντι ὑπὸ Α. Κεραμέως, ἀναφέρεται ὅτι ἐν τῇ πυρκαϊᾷ τοῦ 1660, κατ' ἀπρίλιον, ὡς ἔοικεν, ἐν Γαλατᾷ γενομένῃ, ἐκάησαν αἱ ἐκκλησίαι Χρυσοπηγῆς, Ἐλεούσης, καὶ ἁγίου Γεωργίου. Φρονῶ ὅτι, καθὼς αἱ δύο ὑπ' ὄψιν μου σημειώσεις γράφουσι, καθ' ἃ τεκμαίρομαι ἐκ λόγων καὶ φράσεων ἐγγράφων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἡ μεγάλη τοῦ 1660 ἐν Γαλατᾷ πυρκαϊὰ, καὶ ἡ μετὰ τριάκοντα ἓξ ἔτη ἐπαναληφθεῖσα πάλιν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ μέρει, τὰ πολλὰ χρέη καὶ τὸ τῆς ἐνδείας ὑπέρογκον ἐγένοντο ἀφορμὴ 'να μὴ ζητῶσιν οἱ χριστιανοὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τῶν ἐννέα ἐκκλησιῶν. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1660—1696 ἀπέθανον ἐκ τῶν ἐν Γαλατᾷ ἐκκλησίαι πέντε, ὧν ἡμῖν ἄγνωστοι μένουσι τέως αἱ τοποθεσίαι. Τὰ μετὰ χεῖράς μου χειρόγραφα οὐδὲν λέγουσιν· ἀπόκειται δὲ τοῖς μὴ πάσχουσι λιμὸν βιβλίων, ὅπως, ἀνερευνῶντες εἴ τι ἂν λέγωσι ξένοι ἀνὰ τοὺς ἡμετέρους τόπους ταξειδιῶται περὶ διαφόρων ναῶν, καὶ τὰ λεγόμενα πρός τε τὰς ἀπὸ μνήμης φερομένας καὶ τὰς ἐγγράφους παραδόσεις ἀντιβάλλοντες, ὁρίσωσι τὸ ὀρθὸν καὶ δόκιμον καὶ βέβαιον, μετὰ συζήτησιν ἐμβριθῆ τῶν ἐπαϊόντων, ἢ τοὐλάχιστον τῶν ἐχόντων ἐπὶ τούτῳ προηγουμένας ἐρεύνας.

B′

Ἐπὶ τούτοις ἐκδίδωμι τὰς τρεῖς ταύτας χειρογράφους σημειώσεις. Τούτων ἡ μὲν (Α′) πρώτη εὕρηται ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ» τοῦ Δοσιθέου

Ἱεροσολύμων, ἡ δὲ (Β') δευτέρα καὶ ἡ (Γ') τρίτη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 27 χειρογράφῳ κώδηκι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου. Εἰσὶ δ' αὗται·

α'

† «**Παρθένιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

*Κατάστιχον τῶν ἑκατὸν εἰκοσιπέντε κιουρεκτζίδων τῶν ριφθέντων εἰς τὰς ἐνορίας πόλεως καὶ Γαλατᾶ καὶ χωρίων κατὰ τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν πάντων·* ‚αχμη'.*

*Ἡ ἐνορία τοῦ πατριάρχου τέσσαρας.—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Νικολάου Ἁγίας δύο καὶ ἓν κάρτον.—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου μετὰ τοῦ Μπελιγραδίου καὶ ἁγίου Νικολάου ἅπασαι ἕξ.—Ἡ ἐνορία τῆς Χρυσαληθινῆς εἰς Ὑψωμαθεῖα ἓν ἀσήμιον.—Ἡ ἐνορία τῆς Γοργοεπηκόου τρεῖς καὶ κάρτα τρία.—Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας Βλάγκα μισός.—Ἡ ἐνορία τῶν ἁγίων Θεοδώρων Βλάγκα τρεῖς.—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου Ὑψωμαθείων ἓν ἀσήμιον.—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου δύο καὶ ἓν κάρτον.—Ἡ ἐνορία ἁγίας Παρασκευῆς Χάσκιογι δύο.—Ἐνορία Κυρίας Σαλμάκωλον δύο καὶ κάρτον.—Ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς πύλης Ἀνδριανου-*

* φαίνεται ὅτι ἀντὶ φυσικῶν προσώπων προσεφέρετο χρηματικόν τι ποσόν, πρὸς ἀντικατάστασιν.

πόλεως, δύο καὶ ἓν κάρτον·—Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας Ἀραγπατζῆ ἕνας ἥμισυ·—Ἐνορία Ἐγρίκαπι Παναγίας Σούδας τρία κάρτα·—Ἐνορία τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κανάβη τρεῖς καὶ κάρτον·—Ἡ ἐνορία τοῦ Μπαλύνου εἷς.—Ἡ ἐνορία τοῦ Τόπκαπι ἁγίου Νικολάου ἕνας ἥμισυς·—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Νικολάου Ἀχρειτανῶν ἕνας ἥμισυς.—Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας τοῦ Μουχλίου δύο καὶ κάρτον·—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ποτηρᾶ ἓν ἥμισυ·—Ἡ ἐνορία τοῦ Σαρμασικτίου τρία κάρτα.—Ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου μετὰ τοῦ παπᾶ Νικορήτου τρία κάρτα.—Ἡ ἐνορία τοῦ Φυτίλη μ[ετὰ] τοῦ Ραμουντῆ δύο·

**Καὶ τῶν ἐνοριῶν τοῦ Γαλατᾶ.** —Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Ταταουλὰ ἕνας ἥμισυς.—Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας Χρυσοπηγῆς ἕξ.—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἑπτά·—Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας Ἐλεούσης τρεῖς καὶ κάρτα τρία·—Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Νικολάου δύο»·

β΄

**«Κατάστιχον τῶν γερῶν κιουρεκτζίδων ὁποῦ συνάζονται· ͵αχπγ΄ῳ, Φεβρουαρίου ιγ΄ῃ·**

Ἡ ἐνορία τοῦ Πατριαρχείου, κιουρεκτζίδες τρεισήμισυ.

Ἡ ἐνορία τῆς Ἁγίας, κιουρεκτζίδες τρεῖς·

Ἡ ἐνορία ἔξω τοῦ Μπαλατᾶ, τρεῖς.

Ἡ ἐνορία τοῦ Φυτίλη, κάρτα τρία·

Ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου, κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τοῦ Ῥαμουντῆ, κάρτα τρία.

Ἡ Παναγία Μαχουλιώτισσα, κιουρεκτζίδες δύο, καὶ κάρτο μισό.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ, κιουρεκτζῆς ἕνας καὶ μισός.

Ἡ ἐνορία τῶν Ὠχρειδιανῶν, κιουρεκτζῆς μισός.

Ἡ ἐνορία τοῦ Μπαλίνου κιουρεκτζῆς ἕνας.

Ἡ ἐνορία τοῦ Κανάβη κιουρεκτζίδες τρεῖς, καὶ κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τοῦ Ἐγρίκαπι, κιουρεκτζῆς ἕνας, καὶ κάρτο μισό.

Ἡ ἐνορία τοῦ Ἀραμπατζῆ-μεϊντανίου ἕνας κιουρεκτζῆς, καὶ κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τῆς Κυρίας τῶν Οὐρανῶν, κιουρεκτζίδες δύο, καὶ κάρτο ἕν.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου, περὶ τὴν πύλην Ἀδριανουπόλεως, κιουρεκτζῆς ἕνας καὶ μισός.

Ἡ ἐνορία τοῦ Σαρμασικίου, κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τοῦ Τόπκαπι, κιουρεκτζῆς μισός·

Ἡ ἐνορία τῶν Ἕξ μαρμάρων, κιουρεκτζίδες τρεῖς, καὶ κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ὑψωμαθείων, κιουρεκτζῆς ἕνας καὶ ἥμισυς.

Ἡ Παναγία Χρυσαληθινὴ, κιουρεκτζῆς ἕνας, καὶ ἥμισυς·

Ὁ ἅγιος Πολύκαρπος, κιουρεκτζίδες δύο, καὶ κάρτο ἕν.

Ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος, ὁ ἅγιος Νικόλαος, καὶ ἡ Παναγία εἰς τὸ Μπελιγράδι, κιουρεκτζίδες ἓξ ἥμισυ.

Οἱ ἅγιοι Θεόδωροι Βλάγκα, κιουρεκτζὴς ἕνας.

Ἡ Ἐλπίδα, κιουρεκτζίδες τρεῖς·

Ὁ ἅγιος Νικόλαος Κοντοσκάλι, κιουρεκτζὴς ἕνας, καὶ μισός.

Ἡ ἁγία Κυριακὴ, κιουρεκτζίδες δύο, καὶ μισός.

Ἡ ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸ Χασκίοϊ, κιουρεκτζὴς ἕνας.

Ὁ ἅγιος Δημήτριος Ταταοῦλα, κιουρεκτζίδες δύο.

Ἡ ἐνορία τῆς Χρυσοπηγῆς, κιουρεκτζίδες ἕξ.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου Γαλατᾶ, κιουρεκτζίδες πέντε.

Ἡ ἐνορία τῆς Ἐλεούσης, κιουρεκτζίδες τρεῖς, καὶ κάρτα τρία.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Δημητρίου, κιουρεκτζὴς ἕνας·

Ἡ ἐνορία τῆς Παναγίας τῆς Καφατιανῆς, κιουρεκτζὴς ἕνας, καὶ μισός.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καμένου, ἥμισυς·

Ἡ ἐνορία τοῦ Χριστοῦ τῶν Μποστανίων, κιουρεκτζὴς ἕνας, καὶ μισός.

Ἡ ἐνορία τοῦ Χριστοῦ Κρεμαστοῦ, ἕνας, καὶ μισός.

Ἡ ἐνορία τοῦ ἁγίου Νικολάου, κιουρεκτζίδες δύο.

Ἡ ἐνορία τοῦ Μπεσικτασίου, κ̯ιουρεκτζίδες
τρεῖς.
Ὁ Κουρούτζεσμὲς, κάρτα τρία·
Τὸ Ὀρτάκ̯ιοϊ κ̯ιουρεκτζίδες δύο καὶ ἥμισυς.
Τὸ Μέγα Ῥεῦμα κ̯ιουρεκτζίδες τέσσαρες, καὶ
ἥμισυς·
Τὰ Θεραπεῖα, κ̯ιουρεκτζίδες τέσσαρες.
Ὁ Μπουγιούκτερες, κ̯ιουρεκτζίδες δύο».*

γ'.

**«Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Πόλεως καὶ τῶν πέριξ**»,**

**ἔνθα καὶ κουτεῖα τοῦ ἁγίου Τάφου,**

**ἐκτὸς τῶν ἐχόντων ἔξωθεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.**

Εἰς τὸ Διπλοφανάριον τὸ Πατριαρχεῖον ἅγιος
Γεώργιος.
† Εἰς τὸν Πύργον ἅγιος Γεώργιος.
Τὸ μετόχι ἅγιος Γεώργιος.
Εἰς τὸ Παρμάκαπι ἅγιος Νικόλαος τῶν Ὠχρει-
διανῶν·
Εἰς τὸν Μπαλατᾶν μέσα ἡ Παναγία τοῦ Μπα-
λίνου.
Ἔξω τοῦ Κυνηγοῦ ἅγιος Ἰωάννης τῶν Σι-
ναΐτων.

---

* διορθωθεισῶν τῶν ἀνορθογραφιῶν, ἐφυλάχθη μόνη ἡ στίξις.

** ὁ τίτλος ἐγράφη χειρὶ τοῦ Χρυσάνθου.

Εἰς τὴν ἐνορία τοῦ Κανάβη ἅγιος Δημήτριος εἰς τὴν Ξυλόπορταν, ἤτοι τὸ Ἁγιβασαρίκαπι.

Εἰς τὸ Ἐγρίκαπι ἡ Παναγία Σούδα.

Εἰς τὸ Ἀραμπατζὶ-μεγιτάνι ἡ Παναγία.

Εἰς τὸ Ἐντρενέκαπι ἅγιος Γεώργιος.

Εἰς τὸ Σαρμασίκι ἅγιος Δημήτριος.

Εἰς τὸ Σαλμὰ-τομπρούκι κάτωθεν τοῦ Ἐντρενέκαπι, ἡ Παναγία Κυρία τῶν Οὐρανῶν.

Εἰς τὸ Τόπκαπι ἅγιος Νικόλαος.

Εἰς τὰ Ἓξ μάρμαρα Παναγία Γοργοεπήκοος.

Εἰς τὴν Καραμανίαν ἅγιος Κωνσταντῖνος, καὶ ἡ Παναγία τῶν Μπελιγραδίων.

Εἰς τὸν Ζεϊτοὺν μαχαλᾶν Καραμανία ἅγιος Πολύκαρπος.

Εἰς τὰ Ὑψωμαθεῖα Παναγία Χρυσαληθινή·
καὶ ἅγιος Νικόλαος·
καὶ ἅγιος Γεώργιος.

Εἰς τὸ Βλάγκα ἅγιοι Θεόδωροι.

Εἰς τὸ Κοντοσκάλι ἡ Παναγία ἡ Ἐλπίς.

Εἰς τὴν Ἁγίαν ἅγιος Νικόλαος.

Εἰς τὸ Μουχλεῖον ἡ Παναγία Μαγουλιώτισα.

Ὁ ἅγιος Γεώργιος τοῦ Ποτηρᾶ.

† Τὸ Βλὰχ σαράγι Παναγία.

† Ἦτον καὶ ἡ μικρὴ ἐκκλησία Παναγία τοῦ Παλαιολόγου, ὁποῦ κλπ.

**Εἰς τὸ Χᾶςκιοϊ,**

Ἡ ἁγία Παρασκευή.

**Εἰς τὸν Γαλατᾶν,**

Χριστὸς τῶν Μποστανίων.
Ἅγιος Νικόλαος.
Παναγία τῶν Καφατιανῶν.
Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Χιωτῶν·

**Εἰς Ταταοῦλα,**

Ἅγιος Δημήτριος.

**Εἰς τὸ Μπεσίκτασι τὸ Διπλοκιόνιον,**

Ἡ Παναγία ἡ Κοίμησις.

**Εἰς τὸ Ὀρτάκιοϊ,**

Ὁ ἅγιος Φωκᾶς.

**Εἰς τὸν Κουρούτζεσμὲν,**

Ὁ ἅγιος Δημήτριος·

**Εἰς τὸ Ἀρναούτκιοϊ Μέγα ῥεῦμα,**

Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀσωμάτων.

**Εἰς τὸ Νεοχῶρι,**

Ἅγιος Νικόλαος.
Παναγία.
Ἅγιος Γεώργιος τῶν Ἁγιοταφιτῶν.*

---

* φαίνεται γεγραμμένον ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ὑφ' ἧς τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ συνετάχθη πάντως μετὰ τὸ 1696.

**Ταῦτα τὰ ῥουφέτια ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχουσι κουτεῖα τοῦ Ἁγίου Τάφου**

*Οἱ γουναράδες. Οἱ μεταξάδες. Οἱ τζοχατζῆδες. Οἱ μπογιατζῆδες. Οἱ ταουκτζῆδες. Οἱ ἀμπατζῆδες. Οἱ τακjατζῆδες. Οἱ χρυσοχοί. Οἱ ντουλγέριδες. Οἱ τερλικτζῆδες. Οἱ μαλοχαράκται.* Οἱ καπῆλοι».*

§

Τίνες αἱ πρόχειροί μου κρίσεις, μετὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τούτων μελέτην;

Ἂν εἰς τοὺς μὴ ὁμογενεῖς ἐπιβάλληται ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἡ σπουδὴ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δημοσίων ἱερῶν οἰκοδομημάτων ἐπὶ βυζαντινῶν, ἡμῖν ἐπιβάλλεται κατὰ καθῆκον, ὅπως δικαιώσωμεν τὴν ἀδικουμένην μνήμην τῶν βυζαντινῶν ἡμῶν πατέρων. Ἴσως ἐκ μακρᾶς, ἐμβριθοῦς, καὶ ἀπροσπαθοῦς, τὸ κυριώτερον, μελέτης ἀνευρεθῇ ποτὲ ὅτι πολλαὶ ἐκκλησίαι ἦσαν ἡ αὐτὴ καὶ μία πολλὰς ἔχουσα ὀνομασίας, πότε μὲν ἀπὸ πάτρωνος ἁγίου, ἐντὸς δέκα καὶ δύο αἰώνων τρὶς ἢ τετράκις ἀλλαγέντος, πότε δὲ ἀπὸ τοῦ κτίτορος, ἀλλασσομένου καὶ τούτου πολὺ συνεχέστερον ἴσως τοῦ πάτρωνος. Ἴσως ἀνευρεθῇ ποτὲ ὅτι, κρημνισθείσης μιᾶς ἐκκλησίας, ἀνηγέρθη νεωτέρα μετ' ὀλίγους ἢ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνης, ἐπὶ νέῳ δ' ὀνόματι. Ἴσως ἀνευρεθῇ ὅτι, κἂν εἰς τετρακοσία

---

* μυλοχαράκται;

τεσσαράκοντα μόνον ἀριθμήσωμεν, ὡς ἠρίθμησα, τὰς ἐπὶ βυζαντινῶν ἐκκλησίας καὶ μονὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, πράγματι κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἐκ τοιαύτης ἐναλλαγῆς ἐξωγκώθη ὁ ἀριθμός. Ἴσως ἀνευρεθῇ ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐκκλησιῶν ἦσαν παρεκκλήσια μεγαλειτέρων ναῶν ἢ μονῶν, καὶ ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ ἓν μὲν ὄνομα γινώσκομεν ὡς ναόν, ὑφ' ἕτερον δὲ ὡς μονήν, ἤτοι ὑπὸ τρία καὶ τέσσαρα ὀνόματα περιεχομένου τὸ ἓν καὶ μόνον ὄνομα τοῦ περιέχοντος· ὡσεὶ ὠνόμαζέ τις τὴν τοῦ Βατοπεδίου μονὴν ὑπὸ τριάκοντα ὀνόματα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτῇ παρεκκλησίων. Ἀνευρεθήσεται δέ ποτε καὶ ὅτι οὐδέποτε ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ αἰῶνι συνυπῆρχον αἱ 440 ἐκκλησίαι αὗται. Ἐπὰν δὲ ταῦτα γένωνται, τὸ στόμα τῆς ἀληθείας ἀπαγγελεῖ ὅτι οὐδαμῶς ἐδαπανῶντο οἱ βυζαντινοὶ πατέρες ἡμῶν διηνεκῶς καὶ κατὰ πᾶσαν γενεὰν εἰς ἀνεγέρσεις καὶ κτίσεις, ἀλλ' εἰς ἐπισκευὰς ἑκάστοτε καὶ στολισμοὺς ἱερῶν ναῶν, καὶ τούτων οὐχὶ τόσῳ πολλῶν, ὡς οἱ προκατειλημμένοι ὑπὸ φληναφιῶν ξένων διαδίδουσιν.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρώτιστα καὶ μάλιστα, κατ' ἐμὴν γνώμην, ἀπαιτεῖται ν' ἀνερευνηθῶσι χειρόγραφα πολλά, ἀπὸ δὲ τούτων, εἴτε «κουδαραδές» εἰσι ταῦτα, εἴτε Μηναῖα, εἴτε Εὐχολόγια, δυνατόν ἐστι καὶ προσδόκιμον ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς ἡμετέρας γνώσεις, ἀναστηλοῦντες μὲν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, παρεωραμένην ἢ διαστρεφομένην, ἀποδίδοντες δὲ δίκαιον εἰς τὴν μνήμην πατέρων ἀδικουμέ-

νων, οἷς ἓν καὶ μόνον παράπτωμα, καὶ παράπτωμα τρισμέγιστον, ἐπιγράφω, ὅτι παρήγαγον γενεὰς ἀμελῶν ἢ φυγοπόνων μετὰ κουφότητος ἐξεταζούσας αὐτὸ τὸ παρελθὸν τοῦ ἔθνους, γενεὰς ἀδιαφόρως, οἷον εἰπεῖν, ἐχούσας πρὸς πᾶν ὅ,τι πάτριον.

ς

Δέον ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ 'να παρατεθῶσιν εἰσέτι μαρτυρίαι τινὲς περὶ τῶν ὑφισταμένων ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδα ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὰς ὑπ' ὄψιν μου πηγάς, μείζων ζημία τοῖς ναοῖς ἐπεγένετο ἐν Γαλατᾷ κυρίως· ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἀφηγεῖται ὅτι κατὰ τὸ 1659 ἐν τῇ κατὰ Γαλατᾶν πυρκαϊᾷ «ἐκάησαν καὶ ἡ ἐκκλησίαις τῆς Χρυσοπηγῆς, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἐλεούσης. Ἔγινε δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ φθάσασα ἄχρις Ὑψωμαθείων, καὶ ἐκάησαν ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰς τὸ Κοντοσκάλι, τῆς Ἐλπίδος, ἁγίου **Ἰωάννου,** ἁγίας Κυριακῆς, ἁγίων Θεοδώρων, ἁγίου Νικολάου[1] καὶ ἄλλαι, καὶ ἔδωσεν ὁ βεζύρης θέλημα καὶ ταὶς ἐφτίασαν»[2]. Τὴν ἐν Γαλατᾷ κατα-

---

1. μήπως ἐννοῇ τὸν ἐν Ὑψωμαθείοις ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου τὸν καὶ σήμερον ὑφιστάμενον;

2. τὰ μείναντα ἀνέκδοτα τεμάχη τῆς Ἱστορίας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων: ἐν Α΄ τόμῳ Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας· ἴδε σελ. 281. Διορθωτέον: ὅτι ἡ πυρκαϊὰ τοῦ Γαλατᾶ ἐγένετο τῷ 1660.

στροφὴν τὴν ἐκ νεωτέρας πυρκαϊᾶς ἐκτίθησι στιχούργημά τι ἀνέκδοτον, περισωθὲν ἐν ἰδιωτικῷ κώδηκι σωζομένῳ νῦν ἐν Χίῳ[3], καὶ συνημμένον ἔχον μικρόν τι σημείωμα τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ΄ τοῦ Μουσελίμη. Κατὰ τὴν πυρκαϊὰν ταύτην, τῇ 25 ἀπριλίου 1696 συμβᾶσαν

«μάλιστα γ̮ιὰ ταῖς ἐκκλησιαῖς ταῖς χρυσοστολισμέναις
σὲ τρεῖς ὥραις ἐκάησαν κ' ἡ ἔξη μαζωμέναις·
κ' ἐφύγασιν οἱ προεστοί, παπᾶδες καὶ διακόνοι,
μέσ' τὰ καράβ̮ια κοίτονται τὰ ροῦχά τους ἀκόμη·
ἐχάσαν τὰ κονάκ̮ια τους καὶ εὔμορφα κελλ̮ιά τους,
ἐπαιδευθήκασιν κ̮ιαυτοὶ γ̮ιὰ τὴν κενοδοξ̮ιά τους·
δ̮ιατὶ δὲν ἐχρειάζουνταν κανέναν νὰ μιλήσουν
μηδὲ πτωχὸν, μηδ' ἄρχοντα νὰ τὸν ἐχαιρετίσουν»[4].

---

3. ἐπιστασίᾳ τοῦ φιλτάτου γυμνασιάρχου Χίου Γεωργίου Ζολώτα, μετεγράφησαν κεφάλαιά τινα ἐκ τούτου τοῦ χειρογράφου ὑπὸ Κ. Κανελλάκη.

4. τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον, εἰς στίχους 118 παρατεινόμενον, ποιεῖται γνωστὸν τὸν ἐργάτην αὐτοῦ ἐν τῷ τέλει:

*«Τελείωσεν ἡ 'ξήγησις τοῦ Γαλατᾶ ρημάδα*
*κ' ἐκεῖνος ποῦ τὴν εὔγαλεν τὸν λέγουσιν Βαρνάβαν.*
*Εἰς τὴν πατρίδα Κύπριος, μὰ δὲν εἶν' σπουδασμένος,*
*πάρεξ κοινὰ τὰ γράμματα ποῦ εἶναι μαθημένος.*
*Νᾆχεν σπουδάξῃ καὶ αὐτὸς ἑλληνικὴν σοφίαν,*
*ἤθελεν ἔχει μάθημα νὰ γράφ' ὀρθογραφίαν·*
*κ̮ιὰν ἔσφαλεν καὶ τίποτες 'στοὺς στίχους ὁποῦ γράφει,*
*εἰς τὸ σχολεῖ̮ον δὲν κάθησεν τῆς πόλεως νὰ μάθῃ.*
*'Ελπίζω πῶς νὰ σπούδαζεν, ἤθελεν ἐννοήσῃ*
*ταῖς λέξαις ὅλων τῶν γραφῶν νὰ ταῖς κατανοήσῃ*
Μὰ ἐπειδὴ 'στὸν τόπον του δὲν βρίσκουνται σπουδαῖοι,
*ἔτζη αὐτὸς ἀσπούδακτα τὰ γράφει καὶ τὰ λέει».*

Τὸ σημείωμα τοῦ πατριάρχου Διονυσίου γράφει περὶ τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀκριβέστερον· «κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ,αρς', σεβὰλ ἅϊ α', ,αγζς' ἀπριλίου κε', ξημερώνοντας σάββατον, ἔγινεν μέγας ἐμπρησμὸς εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐκάησαν αἱ ἓξ ἐκκλησίαι, ἡ Καφατιανὴ, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὁ **Ἅγιος Δημήτριος,** ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Χριστὸς τῶν μποστανίων, ὁ **Χριστὸς τοῦ κρεμαστοῦ,** καὶ ἐκάησαν ἐργαστήρια καὶ ὀσπήτια ἕως τεσσαράκοντα χιλιάδες, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος. Ἀπὸ τὴν πρώτην πυρκαϊὰν, ὁποῦ ἔγινεν καὶ ἐκείνη μεγάλη, ἕως αὐτὴν ἐπέρασαν χρόνοι λς'».

διὰ γραμμάτων παχέων γράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐκκλησιῶν ἐκείνων, ὧν μιμνήσκεται τελευταῖον ἡ ἱστορία· πρὸ τῶν δύο τούτων ἀπέθανεν ἡ Χρυσοπηγὴ, κατὰ δὲ τὴν Ιϛ' πάντως ἑκατονταετηρίδα ἔλιπε τὴν τοῦ κόσμου σκηνὴν καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἡ Καστελλιώτισσα. Ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ γενήσεται λόγος περί τε τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ τῆς Θεοτόκου τῶν Καφατιανῶν.

§

Κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τὴν γενομένην τῇ 10 αὐγούστου 1782, ὅτε ἐκάησαν αἱ συνοικίαι Κοντοσκαλίου, Βλάγκας, Ὑψωμαθείων καὶ σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλεως, ἀναφέρεται

---

ὥστε τὰ περὶ Κύπρου γραφόμενα τοῦ γυμνασιάρχου Μ. Παρανίκα (Σχεδίασμα 163 σελ.) ὅτι «καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν δὲν ἔπαυσε καλλιεργοῦσα τὰ γράμματα ἡ μεγαλόνησος» οὐ κεῖνται μήτ' ἐντὸς τῆς ἀληθείας, μήτε παρ' αὐτῇ.

ὅτι ἐκάησαν ὀκτὼ ἐκκλησίαι, μεταξὺ δὲ τούτων οἱ Ἀρχιστράτηγοι, ἐνῷ τοιαύτην ἐκκλησίαν ἀγνοοῦμεν ὑπάρξασάν ποτε κατὰ τὰ μέρη ταῦτα[5], προδήλως δὲ τὸ ὄνομα κακῶς ἐγράφη· διότι τῶν γνωστῶν μοι σημειώσεων ἐμβατικίων, ἤτοι χρηματικῶν χορηγιῶν διδομένων εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμεῖον ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναῶν τῶν ὀρθοδόξων, οὐδεμία ἀναφέρει ναὸν Ἀρχιστρατήγου κατὰ τὰ μέρη ταῦτα κείμενον. Μόνον ἕνα ναὸν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο γινώσκω, θανόντα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, καὶ μάλιστα μετὰ τὰ μέσα αὐτοῦ, τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἀραμπατζῆ-μεϊδάνι· καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ περὶ σχολείων ἐνοριακῶν Κωνσταντινουπόλεως σιγιλλίῳ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ ἀναφέρονται ἓξ ἐκκλησίαι περὶ τὸ Ἐδιρνέκαπι, σαφῶς δὲ γνωρίζονται ναοὶ τῆς Θεομήτορος ἡ Χαντζερλήδισα, ἡ Κυρία τῶν Οὐρανῶν, ἡ Θεοτόκος ἐν Ἐγρίκαπι, πλὴν δὲ τούτων ὁ Ἅγιος Γεώργιος (Ἐδιρνέκαπι) καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος (Σαρμασίκι), ὑπῆρχεν ἄρα παρ' αὐταῖς καὶ **ναὸς τῆς Θεοτόκου** κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ἀραμπατζῆ-μεϊδάνι (πλατεῖαν δηλαδὴ τῶν ἁμαξηλατῶν ἢ ἁμαξοπηγῶν). Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔδιδεν ἐμβατίκιον εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμεῖον γρόσια 40, τοσαῦτα δῆλον οὖν ὅσα καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος Κυπαρισσᾶς τῶν Ὑψωμαθείων· ἦν ἄρα μικρὰ ἡ συνοικία τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἀραμπατζῆ-μεϊδάνι· μετὰ

5. ἡ σημείωσις εὕρηται ἐν τῷ ἔργῳ μου «Ἡ Ζωοδόχος Πηγή» κτλ. σελ. 312—313.

τὸ 1764 οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ ναοῦ τούτου, πιθανῶς ἀποθανόντος μεταξὺ τοῦ 1764—1770. Πιστεύω ὅτι αὕτη ἐστιν ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου κατὰ τὴν πύλην Ἀδριανουπόλεως, ἣν ὁ πολὺς Δουκάγγιος ἀναφέρει[6] κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ἐνταῦθα δὲ καλὸν εἰπεῖν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπίσης ἀναφέρει τὸν ναὸν ἁγίου Μηνᾶ τῶν Ὑψωμαθείων ὡς ναὸν ἁγίου Κάρπου, τὴν δὲ Θεοτόκον (ἐν Παλατᾷ) Παλίνου γράφει Baigle[7]. Γράφει δ' ὑπάρχοντα καὶ ναὸν ἁγίου Δημητρίου ἐν Κασήμπασα.

Χρήσιμα ταῦτα γενήσονται ἡμῖν οὐ μετὰ πολύ.

## Γ΄

Ἀνασκοπή τις τῶν ἐτησίων εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμεῖον χορηγιῶν, ἐμβατικίων δηλαδὴ τῶν ναῶν, θέλει δείξει ἡμῖν εἴπερ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν ναῶν ἐπέτρεπεν οἰκοδομὰς ναῶν νέας μετὰ τὰς συνεχεῖς πυρκαϊὰς, ἐν αἷς συνεχῶς ἀπετεφροῦντο ναοὶ πολλοί. Ἐσημειώθησαν ἄρτι αἱ τοῦ 1660 καὶ 1696 ἔν τε Γαλατᾷ καὶ ἐν Ὑψωμαθείοις, Κοντοσκαλίῳ, καὶ Βλάγκᾳ. Τῷ 1640 «μηνὶ αὐγούστῳ, κατὰ τὸν μακάριον Δοσίθεον[1], γέγονε πυρ-

---

6. Constantinopolis Christiana· βιβλίου Δ΄, κεφάλαιον VIII, ναὸς 104.

7. αὐτόθι· ἐκδόσεως Βενετίας σελ. 113 Β΄ τόμου.

1. Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων· σελ. 1174.

καϊά ἐν Βαλατᾷ καὶ Φαναρίῳ, καὶ ἐνεπυρίσθη τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ **ἕτεραι ἐννέα ἐκκλησίαι**, καὶ ἔμειναν ἠφανισμέναι». Αἱ ἐννέα ἐκκλησίαι αὗται ἔκειντο ἆρά γε ἐν Παλατᾷ καὶ Φαναρίῳ, ὅπου σήμερον εἰσὶν ἡμῖν γνωσταὶ μετὰ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ Ποτηρᾶ μόνον ἑπτά; —Ἀπάντησις δίδοται καταφατική, ἐὰν ἀναμνησθῶμεν τῶν κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην κειμένων τότε ναῶν Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου καὶ Παναγίας τῶν Παλαιολόγων. Τῷ 1730 «κατεκάη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Σιναϊτῶν[2], τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἡ ἐκκλησία τοῦ Βαλίνου, ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸ Παρμάκαπι[3], ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιστρατήγου εἰς τὴν Ζουρόπετραν, αἱ πᾶσαι **ἐκκλησίαι ἕνδεκα**»· ἤτοι ἀριθμοῦνται ὅσαι καὶ σήμερον εἰσὶν, αἷς προστίθεμεν τὴν τοῦ Ἀραμπατζῆμεϊδάν. Τῷ 1772 ἐκάησαν καὶ αἱ τρεῖς ἐκκλησίαι τοῦ Νεοχωρίου[4]. Τῷ 1782 ὀκτὼ ἐκκλησίαι, κατὰ τὴν ἀπὸ Τζιβαλίου μέχρι Σουλτὰν-Μεχμὲτ, Βλάγκας, Ἑξ-Μαρμάρων καὶ Ὑψωμαθείων περιοχήν.

ς

Ἡ γνῶσις τῶν ἐμβατικίων ἴσως συντρέχει ἡμῖν καὶ πρὸς γνῶσιν τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ πλη-

---

2. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν· σελ. 327·

3. Ἡ τουρκικὴ αὕτη λέξις ἐξελληνισθεῖσα κατόπιν ἐστὶν ἡ σημερινὴ Ξυλόπορτα.

4. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, σελ. 499.

θυσμοῦ, τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως αὐτοῦ. Κατ' ἀτυχίαν, ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα μνεία περὶ τῶν ἐμβατικίων εὕρηται παρὰ τῷ χρονογράφῳ Μαλαξῷ, ἐν τῇ Turcograecia, τούτων ἀποδιδόντι τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ Β' τὸν Μεγαλοπρεπῆ[5], καὶ κηρύττοντι τὸ πρᾶγμα σιμωνιακὸν, ἐνῷ πρόκειται περὶ χορηγίας ἐπὶ ἐγκαθιδρύσει ἱερέως ὡς προϊσταμένου ναοῦ τινὸς, οὐχὶ δὲ ἐπὶ χειροτονίᾳ· ἡ δ' ἀρχαιοτέρα σημείωσις ἀνατρέχει μόλις εἰς τὸ 1740. Κατ' αὐτὴν ἐνορίαι πλουσιώτεραι ἐν Κωνσταντινουπόλει φαίνονται οὖσαι ἡ τῆς Ἐλπίδος Κοντοσκαλίου, χορηγοῦσα 500 γρόσια, μεθ' ἣν ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος τῶν Ὑψωμαθείων 400. Τάττονται μετ' αὐτὰς ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Τζιβαλίου, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι τῆς Βλάγκας καὶ οἱ Ἀσώματοι τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, ἀνὰ 300. Ὁ ἐν Νεοχωρίῳ Ἅγιος Νικόλαος 220. Μετ' αὐτὸν ἡ Ἁγία Παρασκευὴ τοῦ Χάσκιοϊ 175, ἡ Μαγουλιώτισα Θεοτόκος 160, ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου, ἣν ἐπώπτευεν ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Παναγίου Τάφου, καὶ αἱ Παναγίαι Βελιγραδίου καὶ Νεοχωρίου ἀνὰ 150. Πτωχότεραι δ' ἐνορίαι φαίνονται ὁ Ἅγιος Δημήτριος Ταταούλων, διδοὺς 70 γρόσια κατ' ἔτος, ὡς καὶ ὁ Ἅγιος Φωκᾶς ἐν Ὀρτάκιοϊ, καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἐν Τόπ-καπι. Πτωχότεραι καὶ τῶν πτωχοτέρων τούτων αἱ λοιπαὶ τέσσαρες τῶν Ὑψωμα-

5. βλέπε προχείρως τὸ ἄρθρον μου περὶ τοῦ Ἰωάσαφ ἐν «Ἡμερολογίῳ Ἀνατολῆς» τοῦ 1883· ἰδίᾳ δὲ σελ. 264.

θείων, ἀνὰ 60 γρόσια χορηγοῦσαι κατ' ἔτος, ἡ Παναγία τῶν Ἑξ-Μαρμάρων 50, καὶ τέλος ἡ Παναγία Ἀραμπατζῆ μεϊδάνι καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος Νεοχωρίου ἀνὰ 40. Πασῶν ὅμως ἐλεεινοτέρα καὶ ἀξιοθρήνητος ἦν ἡ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Κουρούτσεσμε, διδοῦσα μόνον **25 γρόσια.**

προχωρήσωμεν· τῷ 1741 ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Τζιβαλίου δίδει 500, ἀπὸ δὲ τοῦ 1742 καὶ ἑξῆς 600. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ τοῦ Χάσκιοϊ τῷ 1741 χορηγεῖ 200 μέχρι τοῦ 1748, ὅτε δίδει 275 καὶ ἀπὸ τοῦ κατόπιν ἔτους 300. Εἰρήσθω δ' ὅμως ὅτι τὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἰσοδήματα ἐξωγκοῦντο διά τε τῶν προσόδων τοῦ ἐν Χάσκιοϊ ἁγιάσματος καὶ τῶν ἐπὶ τῇ ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῆς ταφῇ καταβαλλομένων δικαιωμάτων. Ἡ Μαγουλιώτισα Θεοτόκος δίδει 200 μὲν τῷ 1745, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1746 καὶ ἑξῆς 250 κατ' ἔτος. Ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου ἀπὸ τοῦ 1746 καὶ ἑξῆς 200. Ὁ τῶν Ταταούλων Ἅγιος Δημήτριος τῷ 1741 καὶ τῷ 1742 ἀνὰ γρόσια 100, τὸ 1745 ἔτος 150, τὸ μετὰ ταῦτα 200, τῷ 1747 χορηγεῖ 250, τὸ κατόπιν ἔτος 275, ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα 300, καὶ τῷ 1750 δίδει γρόσια 330, ἕως ὅτου τῷ 1777 φαίνεται χορηγῶν 500 γρόσια. Μικραὶ διαφοραὶ φέρονται εἰς τὰ τῶν λοιπῶν ἐνοριῶν ἐμβατίκια, μεταξὺ δὲ τῶν ἐμμεινάντων εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν ναῶν διακρίνεται ὁ Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Κουρούτζεσμε, ὅστις τῷ 1777 δείκνυται βελτιούμενος ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ καταστάσει· χορηγεῖ δηλά γε δὴ 150 γρόσια. Αἱ ἐκ-

κλησίαι τοῦ Γαλατᾶ δεικνύονται χορηγοῦσαι ἀπὸ τοῦ 1742 ἐν συνόλῳ 500 γρόσια σχεδὸν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1749 ἡ μὲν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ χορηγεῖ 450, ἡ Καφατιανὴ 250 καὶ μετὰ ἓν ἔτος 300, ὁ Ἅγιος Νικόλαος 250 καὶ τὸ ταμεῖον Ἁγίου Ἰωάννου «τῶν Χιωτῶν», καίπερ ἐν τούτῳ δυσηνίων δεικνυομένων, 200, καὶ μεθ' ἓν ἔτος 225. Ἐκπλήττει δ' ἡμᾶς ἐπίσης ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς ἐκκλησίας Ἐξ-Μαρμάρων, διδούσης 100 γρόσια μὲν ἀπὸ τοῦ 1741 μέχρι τοῦ 1745, μετὰ ἓν ἔτος 150, μετὰ ταῦτα 250, τῷ 1755 γρόσια 280, καὶ μετὰ εἴκοσιν ἔτη 350. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1755) αἱ τέσσαρες ἐκκλησίαι τοῦ Γαλατᾶ ἐχορήγουν ἐν συνόλῳ 1650 γρόσια, ὧν τὰ 300 ὁ Ἅγιος Ἰωάννης.

Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται ̓να λάβῃ ἐν νῷ ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ΙΗ΄ αἰῶνος τὸ γρόσιον ἐτιμᾶτο σχεδὸν τεσσάρων φράγκων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1760 καὶ ἑξῆς τριῶν περίπου, διότι τῶν 40 παράδων αὐτοῦ οἱ 33 ἀνελόγουν ἑνὶ φιορινίῳ.

## Δ΄

Ἐντεῦθεν ὑποβάλλεται ταῖς ὄψεσιν ἡμῶν καὶ τῇ γνώσει ἡ κατάστασις ἑκάστου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναῶν ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος μέχρι τοῦ ΙΗ΄, δῆλά γε δὴ ἐν διαρκείᾳ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, ὥστε γενέσθαι τὸ σύγγραμμα τὸ παρὸν ἐφόλκιον τοῦ «Βυζαντινοῦ Ἑορτολογίου» δεικνύον ὁπόσοι

τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναῶν, ὅσοι σήμερον διατελοῦσιν εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν καὶ κυριότητα, ἐγείρονται ἐπὶ θεμελίων βυζαντινῶν ναῶν ἢ ναοὺς ἀντικατέστησαν ἀποθανόντας. Τὸ ἀπὸ τοῦδε μέρος τοῦ συγγραμματίου τούτου ἀποβλέπει καὶ εἰς ἀμυδράν τινα γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν ναῶν κατὰ τὸν ΙϚ΄ καὶ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα.

§

Προτάττεται πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναῶν ὁ **πατριαρχικὸς ναός**·

ὁ ναὸς ἄγνωστον ἀκριβῶς ἂν ᾖ βυζαντινός· ἐάν ποτε γένηταί τις ἀνασκαφὴ πέριξ ἢ ἐν τοῖς θεμελίοις αὐτοῦ, πιθανόν ἐστιν ὅτι μέλλομεν μαθεῖν τι μετ᾿ αὐτοψίαν τῶν λειψάνων τῆς δομικῆς· νῦν γινώσκομεν ὅτι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐσώζετο πρὸ τοῦ 1600 μονὴ γυναικεία ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ὅπου νῦν ἐγείρεται ὁ ναός. Ἕν ἀρχαῖον ἱστορικὸν μνημεῖον, τὴν οἰκονομικὴν τοῦ ναοῦ τούτου δεικνύον κακοδαιμονίαν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδα, καὶ τούτου προσφυὴς ἡ ἔκδοσις ἐνταῦθα, κατόπι τοῦ περὶ ἐμβατικίων κεφαλαίου. Τοῖς ἀναγνώσταις ἀπόκειται τὸ σχηματίσαι συμπέρασμα περὶ τοῦ ὀλιγαρίθμου τῶν κατοίκων, ὧν τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας ἐθεράπευον οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ ἱερεῖς. Τὸ γράμμα ἐστὶ τοῦτο:

**† Ραφαὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

Ἐπειδὴ οἰκείᾳ βουλῇ καὶ προαιρέσει συνεφώνησαν ὅ τε μέγας πρωτοπαπᾶς τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κὺρ Νικόλαος καὶ ὁ ἐφημέριος ταύτης ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Σωφρόνιος, ἵνα διάγωσι καὶ ψάλλωσιν ἐν ταύτῃ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἔχωσι τὰ εἰσοδήματα κοινοβιακῶς, τὰς λειτουργίας δηλαδὴ, τὰς παρακλήσεις, τὰ εὐχελαιοτρισάγια, τὰ ἀδελφάτα, τὰς ἐννάτας, τὴν κηροδοσίαν, τοὺς ἀρραβῶνας, τὰ συνοικέσια, τὰς εὐχὰς, σαραντισμοὺς καὶ βαπτίσια, ἁγιασμοὺς καὶ ἀφορισμοὺς τοὺς ἔνδον καὶ ἔξω· τέλος δὲ πάντων καὶ τὰ λείψανα· ὅταν δὲ προσκαλῶσι καὶ ἀμφοτέρους εἰς συνοικέσια καὶ λείψανα εἴτε ἐν τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ, εἴτε ἀλλαχοῦ, ἔχῃ ἕκαστος τὸ ἴδιον· ὅταν δὲ ὁ εἷς προσκληθῇ, τὰ διδόμενα ὦσι κοινὰ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ, ἐξαιρουμένων ἐκ τούτων πάντων ἄσπρα χιλιάδων δύο καὶ διδομένων τῷ μεγάλῳ πρωτοπαπᾷ, δι' ἣν ἔχει φροντίδα τῶν τῆς ἐνορίας αὐθεντικῶν ἐπηρεασμῶν καὶ χαρατζίων καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἀνενόχλητον ἐᾷ τὸν ἐφημέριον ἐκ τούτων πάντων, λαμβάνῃ δὲ αὐτὰ καθ' ἕκαστον μῆνα ἀνὰ ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ ἓξ, αἱ δὲ ἔξοδοι τῆς ἐνορίας γίνωνται καὶ δίδωνται ἀπὸ τῶν ζη-

*τειῶν τῆς Ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν γράφουσα ἐπιβεβαιοῖ τὴν συμφωνίαν αὐτῶν καὶ ἀποφαίνεται: ὅστις τῶν δύο τούτων ἀθετῆσαι ταῦτα θελήσῃ καὶ δόλον ποιῆσαι κἄν τε πολλῶν, κἄν τε ὀλίγων, καὶ μαρτυρηθῆναι ὑπὸ ἀξιοπίστων μαρτύρων, καθαιρείσθω καὶ ἀφωρισμένος ἔστω ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον·*

*Ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος γ΄.*

Τὸ παρὸν γράμμα[1] συμφωνίας ἀπελύθη κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1604, δεικνύει δ' ὅτι τῷ ναῷ καὶ τῇ ἐνορίᾳ ὑπηρέτουν δύο πρεσβύτεροι μόνον, διότι ἡ ἐνορία τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Πετρίου (Πετρὶ-καποῦ καὶ νῦν) *ἔνδον*, μέχρι τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου τῆς δευτέρας, ἤτοι περιελάμβανεν ἑξήκοντα σχεδὸν οἰκίας, καὶ ἔξω, κατὰ τὴν παραλίαν ὁδὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πύλης, μέχρι σχεδὸν τοῦ Σιναϊτικοῦ μετοχίου. Τὰς χριστιανικὰς οἰκογενείας τὰς ἐντὸς τοῦ Φαναρίου ἐπέβλεπον οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου μέχρι τοῦ 1704, ἔκτοτε δὲ καὶ καθ' ὅλην τὴν ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδα καὶ κατά τι μέρος, ὡς ἤκουσα, τῆς ἡμετέρας, οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου.

Φαίνεται ὅτι τῆς ἐνορίας τοῦ πατριαρχικοῦ

1. εὕρηται ἐν φύλλῳ 2176 τῆς τοῦ Δοσιθέου «Νομικῆς Συναγωγῆς».

ναοῦ προαγομένης, ἡ ταύτης οἰκονομικὴ κατάστασις ἐπέτρεψε τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ ναῷ ἱερέων, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἐτρέφοντο ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμείου τοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, 'δυσπραγίας οἰκονομικῆς ἐπικρατούσης, ἀπελύθησαν οἱ πολλοί, καὶ ἔμειναν δύο μόνον ἀμοιβαδὸν ἱερουργοῦντες καθ' ἑβδομάδα, μετὰ δύο διακόνων[2].

§

Οὐδὲν μνημεῖον γραπτὸν ἀρχαιότερον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν ἐν Διπλοφαναρίῳ ναοῦ βυζαντινοῦ,κειμένου ὅπου νῦν ὁ πατριαρχικός. Παλαιοτέραν μνείαν ἔχομεν ὑπομνήματα δύο ἀπὸ 28 φεβρουαρίου 1601, ὀνομάζοντα τὸν τοῦ *ἁγίου Γεωργίου ναὸν «νέον Πατριαρχεῖον»*, ὃς πρϋπῆρχε βεβαίως[3]. Ἡ παράδοσις ἔσωζεν, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων, ὅτι ὁ ναὸς ἦν μονὴ γυναικεία· παράδοξον δ' ἐφάνη μοι ὅτι κατὰ πᾶσαν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ πατριαρχείου ἐν νέῳ ναῷ ἐξελέγετο μονὴ γυναικεία· οὕτως ὁ τῆς Παμμακαρίστου ναὸς ἦν οὐχὶ ἀνδρεία μονή, τὰς δ' ἐν αὐτῇ μοναχὰς ὁ πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος συνήλασεν ἐν τῷ ναῷ

---

2. Σεργίου Μακραίου, Ὑπομνήματα ἐκκλησ. ἱστορίας, παρὰ Κ. Ν. Σάθᾳ (Μεσαιων. βιβλιοθήκης τομ. Γ', σελ. 404).

3. τὰ ὑπομνήματα μεταγράψας ἐκ τῆς «Νομικῆς Συναγωγῆς» ἐξέδωκεν ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ. Μηνᾶς Δ. Χαμουδόπουλος ἐν τόμῳ Β' τῆς «Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας» σελ. 779—780.

Ἰωάννου Προδρόμου τῷ ἐν Τρούλλῳ[4]· μετὰ δ' ἡμιόλιον αἰῶνος, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ματθαῖος ἐξεδίωξε τὰς ἐν Διπλοφαναρίῳ μοναχάς, ἐκλεξάμενος τὸ μονύδριον αὐτῶν καὶ μεταβαλὼν εἰς ἐνδιαίτημα τῶν πατριαρχῶν τῆς ὑπερκαθημένης ταύτης τῶν πόλεων.

## Ε΄

Ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τῶν ἱστορικῶν τούτων ἐρευνῶν ἀρξάμενοι, ἔχομεν ἐρευνῆσαι τὰ τῶν γειτόνων ναῶν, ὧν ἥκιστα γνωστὴ ἡ ἱστορία ἡ ἀπὸ τῆς ἐγέρσεως αὐτῶν μέχρι σήμερον. Ὡς εἶπον ἀνωτέρω, τέρμα τίθημι σπουδῆς τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, τὰς μετὰ ταῦτα τύχας ἐκτιθέμενος ἐν «Ἡμερολογίῳ Κωνσταντινουπολίτου πανηγυριστοῦ», προσεχῶς ἐκδιδομένῳ.

## ς

**Ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου** *ἔξω τοῦ Κυνηγοῦ* ἀρχαιότερός ἐστι τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος· ἐγερθεὶς τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ, κατὰ τὰ μέσα δῆλον οὖν τῆς ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδος, «ἔξω τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων, περὶ τὸν αἰγιαλὸν τῆς βασιλικῆς πύλης»[1]

4. Α. Γ. Πασπάτη, Βυζαντιναὶ μελέται· σελ. 298—302 καὶ 299 ἰδίως.

1. τῆς Παλάτ καποῦ μετὰ ταῦτα, δηλ· πύλης παλατίου.

ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Νικολάου Χρησίμου, ἀνῆκεν ἐπὶ ἥμισυ αἰῶνος εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, «κτιτορικὸς» ὢν ναός· ἐκ προστάγματος αὐτοκρατορικοῦ, κατὰ τὸ τότε κρατοῦν δίκαιον, ἀνεδέξατο τὸν ναὸν ὁ γαμβρὸς τοῦ κτίτορος πρεσβύτερος Θεόδωρος ὁ Σισίνιος, ὃς ἔλαβε «καὶ τὰ δύο οἰκοτόπια τὰ περὶ τὴν ὁδὸν, τὰ προςκυρωθέντα παρὰ τοῦ Κάσπακος ἐκείνου»[2]. Τὴν τοῦ ναοῦ τούτου δεσποτείαν ἐκληρονόμησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νικολάου Χρησίμου, ἱερεῖς ὄντες καὶ οὗτοι καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ προσόδους συμμεριζόμενοι, ἤτοι Γεώργιος ὁ Μοσχόπουλος καὶ ὁ Γαβρᾶς, οὗ ἡ σύζυγος, στερουμένη πιθανῶς ἄρρενος, ἐπώλησε τὸ ἀνῆκον αὐτῇ μέρος εἰς Μιχαὴλ τὸν Μοσχόπουλον, υἱὸν τοῦ Γεωργίου, νέον ἀποθανόντα καὶ καταλιπόντα τέκνον ἄρρεν· ἐπίτροπος τῶν δικαίων τοῦ ὀρφανοῦ τούτου καὶ κηδεμὼν ἦν Ἰωάννης ὁ Χαρσιανείτης, ὅστις τὸν ἰούνιον τοῦ 1400 ἀνήνεγκε τῷ τε πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως

2. κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος ἀναφέρονται καί τινα κτήματα καὶ καπηλικὰ ἐργαστήρια, ὧν πάντων ἰδιοκτήτης ἦν ὁ Στυλιανὸς Χαλκεόπουλος, καὶ κῆπος ἀνήκων εἰς τὸν Μάρκον Παλαιολόγον Ἰάγαριν, καὶ οἰκήματα τοῦ Μαυρομμάτη πλησίον τοῦ κήπου τούτου. Miklosich καὶ Mueller, Acta Patriarchatus· τόμ. Β΄, σελ. 452, 497. Ἦν αὐτόθι καὶ «μυρεψικὸν ἐργαστήριον».εἶδος φαρμακείου, ὡς νομίζω, πωληθὲν εἰς Νικόλαον Σοφιανὸν ὑπὸ τῆς μοναχῆς Ὑπομονῆς Χρυσοκεφαλίνης Καυκανίνης καὶ Ἰωάννου Ἀντιοχείτου Καλοειδᾶ· αὐτόθι σελ. 358. Ἐκ τούτων δὲ συνάγω ὅτι τὰ μέρη τὰ περὶ τὸν ναὸν τοῦτον οὐκ ἦσαν ἄμοιρα κατοίκων.

Ματθαίῳ καὶ τῇ συνόδῳ τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐδικαιώθη τὸ ὀρφανὸν ἵνα ᾖ «δεσπότης τριῶν μεριδίων τοῦ ναοῦ, τῶν μὲν δύο ἐξ ἀγορασίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τῆς δὲ μιᾶς ἀπὸ κληρονομίας πάλιν αὐτοῦ (τὴν γὰρ λοιπὴν μερίδα ἔχει ἡ πρὸς μητρὸς θεία αὐτοῦ)..... καὶ ἐπειδὴ τῶν ἐνταῦθα ἀποδημεῖ ἡ θεία αὐτοῦ ἡ Μοσχοπουλίνα, εἰ μὲν ἐπανέλθοι ἐνταῦθα, λήψεται τὴν οἰκείαν μερίδα καὶ ποιήσει εἰς αὐτὴν ὡς βούλεται, ὡς δὲ καὶ εἰ τελευτήσει ἐνδιαθήκως· εἰ δὲ ἀδιαθέτως, λήψεται καὶ τὸ ἐκείνης μέρος ὁ παῖς οὗτος ὡς ἀδελφόπαις, κατὰ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους»[3].

ς

Τῷ 1399 καὶ τῷ 1400 ἦν ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ τούτῳ Μανουὴλ ὁ Ἀπόκαυκος, ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος κυριότητος τοῦ ναοῦ[4]. Πρὸ τούτου δὲ, τῇ 20 Ἰανουαρίου 1383, κατεδικάσθη συνοδικῶς εἰς ἀργίαν «ἐνιαυτὸν ἕνα ὁ ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Κυνηγοῦ παπᾶς, ὡς δίχα βούλλης εὐλογήσας τὴν τοῦ Ἀσάνη, τοῦ μεγάλου πριμμικηρίου θυγατέραν μετὰ τοῦ Ραοὺλ καὶ διὰ τὸ κεκωλυμένον ἐκ μέρους εἶναι τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον»[5].

---

3. Acta· τόμ. Β', σελ. 391—393.

4. αὐτόθι· βλέπε κυρίως σελ. 297 καὶ 392.

5. τοῦ αὐτοῦ τόμου σελ. 51.

§

Κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα εἴπερ εἶχεν εὐάριθμον ἢ πυκνὴν ἐνορίαν ὁ τοῦ Προδρόμου ναὸς οὗτος ἄγνωστον, ὡς καὶ πότε περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς μονῆς τοῦ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἦν μετόχιον τῶν σιναϊτῶν, πυρποληθεὶς δὲ τῷ 1640 ἀνῳκοδομήθη τῷ 1686, μεσιτείᾳ τοῦ τότε σταλέντος πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσσίας Νικήτα Ἀλεξίοβιτζ, ἐν Ἀδριανουπόλει μένοντος, «ὅπου εὑρεθεὶς καὶ ὁ Ἀνανίας[6] ἔδωκε τῷ τότε Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχῃ Διονυσίῳ μερικὰ χρήματα, μεταχειρισθεὶς μέσον τὸν τότε τοῦ Πατριαρχείου λογοθέτην[7] καὶ τοὺς ἔκαμεν ἕνα γράμμα συνοδικὸν νὰ εἶναι ἡ εἰρημένη ἐκκλησία μετόχιον. Ἔβαλε δὲ ὁ λογοθέτης εἰς τὸ προοίμιόν τινα ἐγκώμια τοῦ Σινᾶ ὄρους (ἀρχιεπισκόπου), πῶς τάχα φορεῖ καὶ εὐφημίζεται ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πρῶτοι. Οἱ οὖν σιναῗται μὲ τοῦτο ἐνόμισαν νὰ ἐγινήκασιν αὐτεξούσιοι καὶ ἄρχισαν νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν τὸν Σινᾶ ὄρους «μακαριώτατον καὶ ἁγιώτατον». Καὶ ἄλλα ἄρχισαν νὰ κάμουν πολλὰ παράνομα, τὰ ὁποῖα ὄντα ὑπέρογκα, ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικὸν καὶ ἀνεγνώσθη ἐκεῖ καὶ ἐπέμφθη καὶ εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας ἕτερον καὶ εἰς τὸν Ἀν-

---

6. ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου ὄρους.

7. ἦν ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης.

τιοχείας ἄλλο καὶ γνωσθέντα κανονικὰ παρὰ τῶν πατριαρχῶν ἀνεγνώσθησαν ἐκεῖ, περιέχοντα ὅτι ὁ Σινᾶ ὄρους εἶναι ἁπλῶς ἀρχιεπίσκοπος καὶ λέγεται «θεοφιλέστατος» καὶ εἶναι ὑποκείμενος τῷ Ἱεροσολύμων καὶ χειροτονεῖται παρ' αὐτοῦ κανονικῶς καὶ μνημονεύει αὐτοῦ, καὶ μήτε μίτραν φορεῖ, μήτε τίτλον γράφει εἰς τὰ γράμματά του, μήτε συγχωροχάρτια δίδει»[8]. Ταῦτα γράφει Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων· πρὸς συμπλήρωσιν δ' αὐτῶν καὶ κατανόησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς γνῶσιν τῆς πρὸ τοῦ 1686 ἱστορίας τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου «εἰς τοῦ Κυνηγοῦ» ἐκδίδωμι γράμμα συνοδικὸν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη, τέως ἀνέκδοτον[9], τοῦτο·

† **Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

Καθάπερ ἐν τοῖς παρὰ Θεοῦ πλαστουργηθεῖσι ποιήμασι λογικοῖς, εἴτε νόας εἴποις, εἴτε ἀνθρώπους, πολὺ τὸ διάφορον εὕροις λόγοις θεοσόφων ἀνθρώπων ποδηγετούμενος ἐν τῇ τούτων ἐξακριβώσει (αὐτίκα γὰρ ἐννοήσειας τάξεις ὁμοῦ καὶ στάσεις, κατὰ τὸν ἱεροφάντορα Διονύσιον, τῶν λογικῶν δυνάμεων ὑπερτέ-

8. Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας τόμ. Α', σελ. 297—298. Ἰδὲ καὶ σελ. 277.

9. ἐκ τοῦ Α' (παλαιοτέρου) πατριαρχικοῦ κώδηκος· ἔστι καταγεγραμμένον ἀπὸ σελ. 470—472.

ρας τε καὶ ὑποδεεστέρας ἀλλήλων, τοῦτο αὐταῖς οὐ μόνον τῇ θείᾳ βουλήσει καὶ θελήσει οὕτως οἰκονομηθὲν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν ἑκάστῃ ταξιαρχίᾳ διάθεσίν τε καὶ ἰδιοτροπίαν λογικῆς φύσεως διορισθὲν, ἔστι γὰρ, φησὶν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, διαφορὰ ὥσπερ ἀνθρώποις οὕτω τοι καὶ ἀγγέλοις, οὕτω κἂν τοῖς ἀνθρώποις, τοῦ παναγίου Πνεύματος αὐτοῖς τὰ θεουργικὰ διανέμοντος χαρίσματα· διαφοραὶ, φησὶν ὁ πάμμεγας Παῦλος, χαρισμάτων εἰσὶ, καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν Πνεῦμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως ἑκάστου, ὥστε συμπεραίνων φησίν: Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὓς μὲν προφήτας, οὓς δὲ διδασκάλους, οὓς δὲ χαρίσματα ἰαματικὰ καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτ' αὐτὸ εὕροις ἂν κἂν τοῖς ἀψύχοις καὶ ἀναισθήτοις, ποταμοῖς δηλαδή τε καὶ ὄρεσι, προτιμωμένοις ἄλλων ἰσοταγῶν, καὶ ὡς εἰπεῖν ἁγιαζομένοις τε τέρασι δεινοῖς καὶ θαύμασι φοβεροῖς καλλωπιζομένοις, καὶ τοῦτο διά τινα ἰδιοτροπίαν αὐτῶν καὶ φυσικὴν ἐπιτηδειότητα, καίτοι τὴν ἡμετέραν λανθάνουσιν γνῶσιν· οὕτω τοῦ ἀπειροδυνάμου Θεοῦ καὶ παρασχόντος αὐτοῖς ταύτην καὶ κατανεύοντος. Ὅρα μοι πρὸς Θεοῦ ὅσα καὶ οἷα τετέλεσται ἐν Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν, καὶ ἐν Ἰορδάνῃ τε καὶ ἐν ἄλλοις, ἅττα καὶ ὁ προφητάναξ Δαβὶδ ὑπαινιττόμενος ἔλεγε: τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριὸς, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων, τίς σοι ἔστι θάλασσα ὅτι ἔφυγε; Πῶς τὰ ἄψυχα σκιρτᾷ καὶ φεύγει κινητικῆς ἐκ φύσεως ἀμοιροῦντα δυνάμεως; ἢ ὅτι διά τινα ἰδιοτροπίαν φυσικὴν τῶν τοιούτων θαυματουργιῶν δεκτικὴν σκιρτᾷ τῇ θείᾳ δυνάμει, ἐπὶ τελεσιουργίᾳ ἀφράστου τινὸς ἐννοίας, ὡς αὐτὸς μόνος οἶδεν ὁ τεκτηνάμενος ταῦτα καὶ οὕτω διευθετισάμενος. Ἐπάνειμι

νῦν ἐπὶ τὸ πάντων καὶ ὀρέων καὶ βουνῶν ὑπέρτερον ἀσυγκρίτως Σίναιον ὄρος, ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς ἐδείκνυτο τῷ θεόπτῃ Μωϋσεῖ ἡ βάτος καιομένη καὶ οὐ καταφλεγομένη, τήν τε συγκαταβατικῶς τῆς θεότητος τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνοίκησιν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου ἀφλέκτως, καὶ τὴν κακουχίαν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἐν τῇ φλογώδει κακώσει τῆς Αἰγύπτου κακουμένου καὶ μὴ ἐξολοθρευομένου ὑποδηλοῦσα· ὅθεν ἐν εἴδει ἀγγέλου χρηματίζων τῷ Μωϋσεῖ Θεὸς ἐκέλευεν αὐτῷ λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ὁ τόπος ἐν ᾧ ἕστηκε γῆ ἁγία ἐστίν. Ἄνελθε δή μοι ἐπὶ τὰς βροντὰς καὶ ἀστραπὰς, γεγονυίας ἐν ταῖς οὐρανομήκεσιν αὐτοῦ κορυφαῖς, τοῦ μὲν λαοῦ ἁγνιζομένου καὶ κάτω ἱσταμένου, τοῦ δὲ Μωϋσέως ἀνερχομένου καὶ τὸν γνόφον ὑποδυομένου, καὶ Θεῷ ὁμιλοῦντος (ὡς αὐτὸς οἶδε) καὶ νόμον λαμβάνοντος ἐν πλαξὶ γεγραμμένον δακτύλῳ Θεοῦ, καὶ τὰ περὶ τῆς σκηνῆς προσταττομένου, καὶ ὅρα ἵνα ποιήσῃς κατὰ τὸν τύπον τὸν δοθέντα σοι κελευομένου, καὶ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ κατοπτανομένου, εἴτε τὴν γνῶσιν τῆς κτίσεως, εἴτε τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τοῦ Θεοῦ ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν διὰ τούτου σημαινομένην, ὅθεν ὁ μὲν Μωϋσῆς ἀπὸ τούτου θεόπτης κατωνομάζετο, τὸ δὲ ὄρος θεοβάδιστον προσηγορεύετο, ἅτε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ δοθέντος γραπτοῦ νόμου ἐν ἀνθρώποις κατὰ γνῶσιν βαδίσαντος. Μέγα τῷ ὄντι καὶ ἐξαίσιον τοῦτο καὶ ῥητορικῶν στομάτων ὑπερπαῖον τὴν δύναμιν, καὶ οὐκ ἂν κατ' ἀξίαν γεραίρειν δυνήσεται οὐδ' εἰ καθ' Ὅμηρόν τις στομάτων δεκάδα προσκτήσαιτο. Τοιγάρτοι ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀείμνηστος Ἰουστινιανὸς, ἔργοις ἐγνωκὼς ἐκθειάσαι τὸ μυρίων ἐκθειασμῶν ἄξιον

(καὶ πρὸ τούτου ἡ ἀείμνηστος ἐν βασιλίσιν Ἑλένη) κτίσμασι πολυτελέσιν ὡραϊσάμενος καὶ ἀναθήμασιν ὡραιοτάτοις φιλοτιμησάμενος, κόρον οὐκ ἔσχε τοῦ πόθου καὶ τῆς ἐφέσεως κατακοσμεῖν καὶ σεμνύνειν τὸ θεοδόξαστον τοῦτο καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν καταγώγιον· γέγραφε γὰρ ἐν τοῖς περὶ τούτου ἰδίοις αὐτοῦ χρυσοβούλλοις: εἴ τις ὀνομάσει τοῦτο τόπον πάσης ἁγιωσύνης, τόπον ἁγιάζοντα τοὺς πλησιάζοντας αὐτῷ καὶ οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακὼβ, ἀληθέστατον τὸν λόγον ἐρεῖ. Διὸ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ἀρχιερατεύοντας τοῖς αὐτοῖς προνομίοις καὶ προσαγορεύσεσι καὶ ἀμφίοις ἐκέλευσε τιμᾶσθαι καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ὅσοις καὶ οἱ Ἀχριδῶν καὶ Κύπρου ἀρχιερατεύοντες, καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον βασιλεῖς καὶ αὐθένται καὶ πατριάρχαι ἔργοις καὶ λόγοις ἕκαστος τὴν πρὸς τοῦτο φιλοτιμίαν κατὰ καιροὺς ἀραρότως ἐφιλοτεχνήσαντο, θαυμάσαντες τὴν ἐν τούτῳ τῷ σεβασμίῳ μοναστηρίῳ ἀρετὴν κατὰ λόγον τῶν ἐνασκουμένων πατέρων καὶ μέχρι τῆς δεῦρο διαλάμπουσαν ἐν τοσαύτῃ ἀνωμαλίᾳ πραγμάτων καὶ δυστυχίᾳ πιεζομένων καὶ κακουχουμένων, οὐ μὴν ἀπειρηκότων, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν. Διὸ δὴ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων ἀδελφότητος συνδιασκεψαμένη βοήθειάν τινα ἐπενεγκεῖν τούτῳ τῷ θεοδοξάστῳ καὶ θεοβαδίστῳ ὄρει καὶ ἔρανον φιλοτιμίας εἰσενεγκεῖν, ἐφ' ᾧ μὴ ἀμέτοχοι ὦμεν τῆς τοιαύτης ἐπαινετῆς φιλοτιμίας καὶ ἀμέθεκτοι τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίας, ἔγνωμεν βεβαιῶσαι δι' ἡμετέρων πατριαρχικῶν σιγιλλιωδῶν γραμμάτων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τὴν ἤδη νεωστὶ κτισθεῖσαν διὰ μεσιτείας

τοῦ πρέσβεως τῆς Μοσχοβίας, διὰ δαπάνης μερικῆς καὶ ἀναλωμάτων τινῶν φιλοχρίστων, καὶ τῆς λοιπῆς διὰ τῶν εὑρεθέντων ἐνταῦθα πατέρων τοῦ αὐτοῦ Σιναίου ὄρους, οὖσαν ἐν τοποθεσίᾳ Κυνηγοῦ, ἔξωθεν τῆς πύλης λεγομένης Μπαλατᾶ, ὥστε εἶναι καὶ λέγεσθαι ταύτην μετόχιον τοῦ σεβασμίου μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Σιναίου ὄρους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τούτου μετόχια, ἄνωθεν μὲν πρὸ χρόνων πολλῶν ἐκκλησίας οὔσης ἐνοριακῆς καὶ τεφρωθείσης τῷ τότε, εἶτα δὲ ἐν εἴδει οἰκίας κτισθείσης καὶ ἀφιερωθείσης τῷ σεπτῷ ὄρει παρὰ τῶν ἐξαγορασάντων τὸν τόπον, καὶ μέχρι τοῦδε εὑρισκομένης εἰς τὴν ὑποταγὴν τούτου, ὡς διαλαμβάνει καὶ τὸ ἔγγραφον τῶν κριτῶν τῆς ἐξουσίας, καὶ καρπουμένου πολλοστοῦ τινὸς εἰσοδήματος ταύτης, εἶτα κτισθείσης θείῳ ἐλέει διὰ μεσιτείας, ὡς εἴρηται, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σιναίου ὄρους, ὡς καὶ τὰ μετέπειτα ἔγγραφα τῆς ἐξουσίας διατρανοῦσι, γεγονότα εἰς σύστασιν καὶ βεβαίωσιν τῆς κτίσεως αὐτῆς παρὰ τῶν κριτῶν, καὶ ποιῆσαι ταύτην ἐλευθέραν παντὸς ζητήματος πατριαρχικοῦ καὶ ἐνοριακοῦ, πλὴν τοῦ διδόναι κατ' ἔτος τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ γρόσια τεσσαράκοντα, καὶ οὐδὲν ἄλλο, καὶ τοῦ μνημονεύειν τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ ὀνόματος καὶ τῶν κατὰ καιροὺς πατριαρχευόντων· καὶ τοῦτο οὐ μόνον χάριν σημείου ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ τοσαύτης συγκαταβάσεως γεγονυίας ἀπὸ τοῦ ἐμβατοικίου τῆς ἐνορίας ταύτης, ὥστε μὴ προσκλαίεσθαι τοὺς ἱερεῖς ταύτης, διὰ τὸ ἐπιγινόμενον εἰσόδημα ἔνδον τῆς ἐκκλησίας ταύτης, λειτουργιῶν, μνημοσύνων, καὶ εὐχελαίων, εὑρισκομένου ἐν αὐτῇ καὶ καθεζομένου τοῦ πεμπομένου ἐντεῦ-

θεν* παρὰ τῆς κοινῆς συνάξεως τοῦ τε ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν πατέρων, κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν συνήθειαν, ἡγουμένου μετὰ τῆς αὐτοῦ συνοδίας, συναγόντων μὲν καὶ καρπουμένων τὸ ἐπιγινόμενον ἐν αὐτῇ εἰσόδημα τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν πρὸς μερικὴν περίθαλψιν καὶ βοήθειαν τοῦ θεοτιμήτου καὶ θεοφρουρήτου Σιναίου ὄρους, ἤτοι τοῦ σεπτοῦ μοναστηρίου, οὐδαμῶς δὲ ἐνειλημμένων τοῖς ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἐνοριακοῖς εἰσοδήμασι καὶ τύρβαις, ἅτε μοναστηριακοῦ μετοχίου ὄντος καὶ σεμνυνομένου ἡσυχίαις, δεήσεσί τε καὶ ἐντεύξεσιν, εἰ μή που προσκληθεῖεν. Τούτου χάριν γράφομεν καὶ ἐν ἁγίῳ ἀποφαινόμεθα Πνεύματι, μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου (κτλ. κατ' ἔθος) ὅτι ἡ σεβασμία αὕτη ἐκκλησία, ἡ νεύματι θείῳ συντελεσθεῖσα, τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, κατὰ τὴν τοποθεσίαν Κυνηγοῦ, ἐκτὸς τῆς πύλης λεγομένης Μπαλατᾶ, μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κελλίων, ὡς ἐπ' ὀνόματι κτισθεῖσα καὶ ἀφιερωθεῖσα παρὰ τῶν ἐξαγορασάντων τὸν τόπον αὐτῆς πρότερον τεφρωθείσης**, εἶτα καὶ παρὰ τῶν μεσιτευσάντων αὐτὴν κτισθῆναι, ὡς δηλοῦσι καὶ τὰ παρὰ τοῖς Σιναΐταις αὐτοῖς πατρᾶσιν εὑρισκόμενα ἔγγραφα τῶν κριτῶν τῆς ἐξουσίας, βεβαιοῦντα τὴν κατασκευὴν ταύτης ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σιναίου ὄρους, ἔστω καὶ λεγέσθω Μετόχιον τοῦ θεοδοξάστου καὶ θεοβαδίστου Σιναίου ὄρους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μετόχια αὐτοῦ τὰ ἐν διαφόροις τόποις, σεμνυνομένη τῷ σεμνῷ ὀνόματι τούτῳ, ὡς σε-

---

* μᾶλλον γραπτέον *ἐνταῦθα*.

** προδήλως ἐξερρύησαν λέξεις τινές.

μνῶν ἀνδρῶν καταγώγιον, καὶ κατ' οὐδὲν ὑστερουμένη τῶν προνομίων τῶν μοναστηριακῶν μετοχίων*** ὡς μηδεμίαν μετοχὴν ἔχουσα εἰς τὴν περὶ αὐτὴν ἐνορίαν, καὶ πεμπέσθω παρὰ τῆς κοινῆς συνάξεως τοῦ τε ἤδη καὶ τοῦ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπισκόπου Σιναίου ὄρους καὶ τῶν πατέρων ἡγούμενος μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν συνήθειαν, ἐπὶ τῷ εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτῇ καὶ καθέζεσθαι καὶ ἐκτελεῖν τὰς συνήθεις ἀκολουθίας καὶ ἐντεύξεις πρὸς τὸν Κύριον, καὶ καρποῦσθαι καὶ συνάγειν τὸ ἐπιγινόμενον εἰσόδημα ἀπὸ τῆς τῶν εὐσεβῶν ἐλεημοσύνης, λειτουργιῶν, ἁγιασμῶν, παρακλήσεων, εὐχελαίων καὶ ἄλλων τοιούτων ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν καὶ ἀκινήτων πρὸς μερικὴν περίθαλψιν καὶ βοήθειαν τῶν πολλῶν κακώσεων τοῦ σεπτοῦ μοναστηρίου, διαλάμποντος ταῖς ἀρεταῖς ὡς κρῖνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ἐν ἐρημαίαις κακώσεσιν, οὐδεμίαν μετοχὴν ἔχοντες ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς εἰσοδήμασιν καὶ τύρβαις τῶν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ (εἰ μή που προσκληθεῖεν) ἐν λόγῳ καὶ στάσει καὶ τάξει μετοχίου, οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ τοῦ θεοβαδίστου ὄρους, καὶ εἴ ποτε συμβαίη παραγενέσθαι τὸν ἀρχιεπίσκοπον τούτου, κατὰ καιρικὰς περιστάσεις, ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἐκτελεῖν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐν αὐτῇ, δίχα μόνης τοῦ τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, παντελεύθεροι ὄντες αὐτό τε τὸ μετόχιον καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πατέρες παντὸς πατριαρχικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, πλὴν τοῦ διδόναι κατ' ἔτος τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ γρόσια τεσσαράκοντα, καὶ τοῦτο χάριν

*** προδήλως σφάλμα τὸ ὡς, ἀντὶ καί.

ὑποταγῆς, καὶ τοῦ μνημονεύειν ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ ὀνόματος καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἄχρι καὶ ὀβολοῦ, τοῦτο τὸ ἐλευθέριον καὶ ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἐρανισαμένων μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἀδελφότητος πρὸς τὸ μυρίων ἐλευθεριῶν καὶ βοηθημάτων ἄξιον ὄρος, ὅπερ ὁ ἐν ἐκείνῳ λαλήσας καὶ βαδίσας Θεὸς [ἐδόξασεν]. Ὅστις δὲ τῶν μετέπειτα, ἀνευλαβείας τρόποις χρησάμενος καὶ ἀναισχύντῳ γνώμῃ κινούμενος, ὡς θεομισὴς καὶ θεοκάπηλος, προδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καὶ ἀνατρέψῃ τὰ εὐλόγως καὶ δικαίως διορισθέντα περὶ τοῦ σεβασμίου τούτου μετοχίου, προδοὺς τοῦτο ὡς ἄλλος Ἰούδας τὸν Κύριον, ἢ ἄλλως πως μετενεγκεῖν βουληθείη τὸ μετόχιον τοῦτο εἰς ἄλλην κατάστασιν, κωμάζων κακεντρεχέσι προφάσεσιν, ἢ μεταφέρειν τὸ τούτου εἰσόδημα εἰς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεις, ὁ τοιοῦτος, ὡς καταφρονητὴς τοῦ πανσέπτου καὶ θεοβαδίστου ὄρους, τῆς τάξεως ὢν τῶν ἱερωμένων, ἢ τῆς στάσεως τῶν κοσμικῶν, ἄρχων ἢ ἀρχόμενος, εἴη ὑπόδικος ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς, καὶ πᾶν ὅ,τι οὖν ἀπαίσιον καὶ φοβερὸν εἴη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (ἕπονται σύντομοι κατ' ἔθος ἀραί). Ὅθεν καὶ εἰς δήλωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἐλευθερίας τούτου γέγραπται τὰ παρόντα σιγιλλιώδη βεβαιωτήρια γράμματα καὶ ἐδόθη ἀπολυθέντα τῷ πανσέπτῳ καὶ θεοδοξάστῳ καὶ θεοβαδίστῳ Σιναίῳ ὄρει ἐπὶ διηνεκεῖ ἀσφαλείᾳ.

Ἐν ἔτει ,αχπϛ', κατὰ μῆνα ὀκτώβριον,

ἐπινεμήσεως δεκάτης.

† **Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-**

**νουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

*† ὁ Ἡρακλείας Βαρθολομαῖος. — † ὁ Κυζίκου Κύριλλος. — † ὁ Νικομηδείας Μελέτιος. — † ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ. — † ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος. — † ὁ Προύσης Καλλίνικος. — † ὁ Ρόδου Παρθένιος. — † ὁ Ἀθηνῶν Ἀθανάσιος. — † ὁ Φιλιππουπόλεως Νεκτάριος. — † ὁ Διδυμοτείχου Γρηγόριος. — † ὁ Δέρκων Μακάριος. — † ὁ Κρήτης Καλλίνικος.*

ΣΤ´

Τῶν ἀγχιτερμόνων ναῶν ἐξεταστέοι νῦν τέσσαρες, ὧν οἱ δύο τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν ἀνάγουσιν ἄχρι τοῦ ΙΒ´ αἰῶνος, ὁ εἷς εἰς τὸν ΙΓ´ καὶ ὁ τέταρτος εἰς τὸν ΙΣΤ´, κατὰ παράδοσιν ἀντικαταστήσας ὁμώνυμον ναὸν μὴ ζῶντα νῦν· τῷ περὶ τούτων λόγῳ συναφὴς ἔσται σημείωσίς τις περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας. Ἡ περὶ τῶν τεσσάρων τούτων ναῶν διατριβὴ γενήσεται σύντομος.

§

**Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κανάβη,** δῆλον οὖν τῆς Ξυλοπόρτης, ἔστι γνωστότερος ἡμῖν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1334. Ὑπάρχων καὶ προηγουμένως, παρεχωρήθη, καθ' ὁρισμὸν Ἡσαΐου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τοῦ σκευ-

οφύλακος καὶ σακκελίου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Καλοῦ Τρικανᾶ τοῦ διακόνου τῷ οἰκείῳ τοῦ αὐτοκράτορος Γεωργίῳ τῷ Πεπαγωμένῳ, κατὰ νοέμβριον τοῦ 1334, ὡς μηδενὸς ἔχοντος ἐν τῷ ναῷ τούτῳ κτιτορικὸν δικαίωμα. Κατὰ τὸ περὶ τούτου ἀπολυθὲν πατριαρχικὸν ἔγγραφον[1], ὁ ναὸς ἔκειτο «πλησίον τῶν οἰκημάτων τοῦ Πεπαγωμένου τῶν περὶ τὴν πόρταν τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ κατὰ τῶν Κυνήγων», ὁ δὲ Πεπαγωμένος θείῳ ζήλῳ κινηθεὶς ἐζήτησεν ἐκχωρηθῆναι τὸν ναὸν αὐτῷ, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ, πρὸς ἐκτέλεσιν ἀνελλιπῆ τῶν ὑμνωδιῶν καὶ τῶν ἱεροτελεστιῶν καὶ τῆς ἐτησίας τοῦ μεγαλομάρτυρος ἑορτῆς, «καὶ ὡς ἂν ἀδιάλειπτον ἐν αὐτῷ διατελεῖται τὸ τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθεντῶν καὶ βασιλέων μνημόσυνον καὶ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ παντὸς ὀρθοδόξου συστήματος», διορίζων «αὐτός τε καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ» ὃν ἂν ἐθέλωσιν ἱερέα. Κωνστάντιος ὁ πατριάρχης φρονεῖ: ὅτι ὁ ναὸς ὠνομάσθη κοινῶς «τοῦ Κανάβη» ἀπὸ Νικολάου τοῦ Καναβοῦ, αὐτοκράτορος ἡμεροβίου, ἐκλεγέντος τῇ 28 ἰανουαρίου 1204, ὅτι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἔσωζε τὸ παλαιὸν αὐτοῦ σχέδιον, μετὰ τρούλλου ᾠκοδομημένος καὶ διὰ μουσίου ἔσωθεν ἐζωγραφημένος, ὅν, ὑπὸ

---

1. Acta Patriarch. τόμ. Α΄, σελ. 568.

σεισμοῦ καὶ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου λελωβημένον, οἱ χριστιανοὶ κατέρριψαν, ἀνεγείραντες ἕτερον[2]. Χρέεσιν ὑποπεσόντα τὸν δυστυχῆ ναὸν καὶ πωλούμενον ὑπὸ δανειστῶν αὐστηρῶν ἠγόρασε τῷ 1597 ὁ λαμπρὸς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως «ἐπιτηρητής» Μελέτιος ὁ Πηγᾶς[3].

§

**Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου Μαγουλιωτίσσης,** ὁ πρώην ναὸς τῆς **Παναγιωτίσσης,** ἀναφερόμενος ὡς τόπος μοναχικῆς ἀσκήσεως ἐν τῷ Ι′ αἰῶνι, καὶ ὡς μονὴ κατὰ τὸν ΙΑ′, ἀνεκτίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ′, καὶ τοσούτῳ καλῶς ὡς μοναστήριον προήγετο, ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος ἐκέκτητο δύο κλιβάνους δημοσίους, ἀμπέλια δύο καὶ «ἑξήκοντα ὀσπίτια ἐμφυτευτικὰ» ἐντὸς αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ πάντα πρόσοδον ἐτησίως ἀποφέροντα τῇ γυναικείᾳ ταύτῃ μονῇ τρισχιλίων περίπου σημερινῶν φράγκων, δύο χωράφια περὶ τὸ Μαυροπόταμον, ζηγηλατεῖον ἐν τῇ Ραιδεστῷ, ἀμπέλια καὶ ὀσπήτια ἐν τῇ Μηδείᾳ καὶ ἕτερα κτήματα ἀλλαχοῦ. Πρὸ τῆς ὑπὸ Μαρίας Παλαιολογίνης οἰ-

2. Κωνσταντίου πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Σιναίου Συγγραφαὶ ἐλάσσονες· σελ. 411.

3. Κ. Ν. Σάθα, Σχεδίασμα βιογραφικὸν περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β′, σελ. πϐ.

κοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς Μαγουλιωτίσσης, οἱ τόποι πάντες οἱ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ τότε (κατὰ πρῶτον ὡς νομίζω) ὀνομαζομένῃ τοῦ Φανάρι, ἀνῆκον τῇ Μαρίᾳ Δουκαίνῃ Ἀκροπολιτίσσῃ, καὶ τῷ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρῷ αὐτῆς Δημητρίῳ Κοντοστεφάνῳ, ἤτοι οἰκήματα μετὰ ναοῦ, λουτροῦ, περιβολίων καὶ ἀμπελίων[4].

Ἡ ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ Β΄ παραχώρησις τοῦ ναοῦ τῆς Παναγιωτίσσης εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Χριστόδουλον ἴσως ἐστὶν ἀληθής, ἀλλὰ τὸ τὴν παραχώρησιν ἐπικυροῦν αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον[5], τὸ καὶ νῦν βεβαίως ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τοῦ ναοῦ σωζόμενον, φαίνεταί μοι δεόμενον ἀκριβώσεώς τε καὶ ἐπικυρώσεως.

ξ

**Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἐγρικαπέου** μέχρι σήμερον ἐπιστεύετο κοινῶς ὑπὸ πάντων τῶν γραψάντων περὶ Κωνσταντινουπόλεως ὡς ὁ τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Κύρου. Νῦν ἀποδειχθέντος ὅτι πολὺ μακρὰν τοῦ Ἐγρίκαπι ἔκειτο ὁ τῶν Κύρου ναός, *ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ θετέον* **τὸν ναὸν**

---

4. Acta, τόμ. Α΄, σελ. 312—317. Μ. Γεδεὼν «Βυζαντ. Ἑορτολόγιον», σελ. 208—209, ὅπου ἐξέδωκα καὶ τὰ περισωθέντα τῆς μονῆς τοῦ Παναγίου ἐπιτύμβια. Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Μουχλίου ἀρκετὰ τὰ γραφόμενά μου ταῦτα μετὰ τὰ ὑπὸ Α. Γ. Πασπάτη γραφέντα ἐν ταῖς «Βυζαντιναῖς Μελέταις» αὐτοῦ.

5. Ἡ Ζωοδόχος Πηγή κτλ. σελ. 336.

**τοῦ ἁγίου Νικήτα,** ὑπάρχοντα κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα:

Ὁ τὸν Ξ′ κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ ἀναγινώσκων εὑρίσκει σπουδαίαν ἱστορικὴν εἴδησιν, ἣν ἐὰν πρὸς τὴν κατὰ τὸν ΙΖ′ καὶ ΙΗ′ αἰῶνα κατάστασιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐγρίκαπι συνδυάσῃ συμφρονήσει μοι βεβαίως·

ὁ κανὼν οὗτος «τοὺς δαιμονᾶν ὑποκρινομένους καὶ τρόπων φαυλότητι προσποιητῶς τὰ ἐκείνων σχηματιζομένους ἐπιτιμᾶσθαι τρόπῳ παντὶ» κελεύει· ἡ δὲ τοῦ Βαλσαμῶνος ἑρμηνεία λέγει «διά τοι τοῦτο καὶ διάφοροι ἁγιώτατοι πατριάρχαι πολλοὺς προσκαθημένους μετὰ ἁλύσεων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Νικήτα . . . . κατέκλεισαν εἰς δημοσίας φρουράς». Ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου ΣΤ′ τοῦ ἀπὸ Καισαρείας, ἐκδεδομένον τῷ 1740, μαρτυρεῖ «ὡς ἔκ τινος πηγῆς ἀπορρήτου τῆς ἐν τῷ ναῷ τεθησαυρισμένης θεομητορικῆς εἰκόνος ποταμηδὸν ἀεννάως προχεῖται ἰάσιμα νάματα τοῖς πιστοῖς, ὅσοι . . . . . καὶ πνεύμασιν ἀκαθάρτοις διενοχλούμενοι, εἰ μόνον εἰς αὐτὸν μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας προσδράμωσι δεηθέντες, ταχέως τὰς ἰάσεις λαμβάνουσι»[6].Καὶ εἶχε μὲν ὁ ναὸς οὗτος παρ' ἑαυτῷ κατά τε τὸν ἤδη λήγοντα καὶ τὸν παρελθόντα αἰῶνα δωμάτιά τινα πρὸς νοσηλείαν τῶν φρε-

6. αὐτόθι· σελ. 215—216 καὶ 284.

νοβλαβῶν, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπογείῳ ναΐσκῳ ἐκρατοῦντο οἱ μανιακοὶ, καθὼς οἱ προςκαθήμενοι ἄλλοτε τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικήτα.

Γνωστὸν ὅτι, οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου ἐν Ἐγρίκαπι, σώζεται ἁγίασμα ἐν ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικήτα, μηδὲν λείψανον οἰκοδομῆς παλαιᾶς παρ' ἑαυτῷ φέρον, χρήσιμον ὅμως εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Νικήτα ναὸς ὁ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα φρενοκομεῖον ὤν, ἐστὶν ὁ νῦν ἐκεῖ τῆς Θεοτόκου ναὸς, τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ προορισμὸν ἀναλαβὼν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, καθ' οὓς ἰδίου ἐν Κωνσταντινουπόλει φρενοκομείου οὐ γίνεται μνεία, καθὼς οὐδ' ἐπὶ βυζαντινῶν ἀναφέρεται τοιοῦτο.

ξ

**Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου,** ὁ παρὰ τῇ πύλῃ Ἀδριανουπόλεως (Ἐδίρνε-καπου), τῇ τοῦ Χαρισίου δηλαδὴ, κείμενος, ἐκτίσθη, κατὰ τὸν Κωνστάντιον, τῷ 1568, παραχωρηθείσης ἡμῖν ὑψηλῆς ἀδείας καὶ τόπου καταλλήλου, ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦ 1565 ὑπάρχοντος ἔνδον τῆς πύλης ταύτης ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου· ὠνομάζετο δὲ ὁ νέος «καὶ ἦν μονὴ καὶ πρὸς μνήμην τῆς πρώτης, καὶ διότι οἱ ἐν ἐκείνῃ μονάζοντες μετέβησαν καὶ κατῴκησαν εἰς τὴν νέαν, ἥτις χρόνῳ ὕστερον ἐγένετο ἐνοριακὴ ἐκκλησία»[7].

Ταῦτα πρὸς τὸ παρὸν ἀρκοῦσιν ἡμῖν.

---

7. Κωνσταντινιάς· ἐκδόσεως Β', σελ. 143.

Ζ΄

Μικρά τις ἐπιστασία περὶ τῆς **μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας** ἐνταῦθα προσφυής ἐστιν, οἱονεὶ συνέχειά τις τοῦ λόγου περὶ τῶν ἄνω τῶν Βλαχερνῶν ἐγειρομένων ναῶν καὶ πρὸς εὕρεσιν καὶ τῶν αἰτιῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ὁλοσχεροῦς εἰς τὰς χρονικὰς ἐπηρείας ἐγκαταλείψεως τοῦ ἄλλοτε περιωνύμου τούτου ναοῦ.

Κατὰ τὴν περὶ τούτου καλλίστην διατριβὴν τοῦ ἰατροῦ A. Mordtmann, ἐκδεδομένην ἐν Ἀρχαιολογικῷ παραρτήματι τοῦ ΙΘ΄ τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, δεχόμεθα μὲν, *μέχρι νεωτέρων ἐρευνῶν*, ὡς ναὸν τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας τὸν παρὰ τὸ Σαλματομβροὺκ ἠρειπιωμένον ναὸν τοῦ Μπογδὰν-σεραγίου, παράγομεν δὲ περὶ τούτου σήμερον ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἐπαϊόντων μίαν μὲν ἐπίσημον περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν, μίαν δὲ παρατήρησιν ἐν εἴδει ἀμφιβολίας. Πολλάκις, τοῦ λόγου προκειμένου περὶ βυζαντινῶν ναῶν ἢ τοποθεσιῶν, ἀναγκαζόμεθα ’ν’ ἀποδεξώμεθα σημεῖόν τι τοπικὸν, *κατὰ συνθήκην*, ὡς ὂν τὸ ζητούμενον, οἱονεὶ στέργοντες τὰ παρόντα, ζητοῦντες ὅμως τὰ βελτίω, δῆλά γε δὴ τὰ βέβαια καὶ ἀσφαλῆ. Δέον δὲ ζητῆσαι καὶ ἐνταῦθα τὰ βελτίω ταῦτα.

§

Ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐν Σαρματικίῳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἐξετασθεῖσιν ὑπὸ τοῦ φίλου Ἰωάν-

νου Βαρούτη, γραμματέως τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, ὑποδείξαντός μοι τοῦτο, σώζεται τὸ νῦν ἐκδιδόμενον ἔγγραφον Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ, δι' οὗ δωρεῖται τῇ μητρὶ τοῦ περιωνύμου βεζίρου Μαχμοὺτ πασᾶ Μιχάλογλου, ὀρθοδόξῳ οὔσῃ, τὴν μονὴν τῆς Πέτρας. Τὸ ἔγγραφον, ἐπὶ χάρτου παμπαλαίου, μόλις διατηρουμένου, γεγραμμένον, ἔστι τοῦτο:

نشان همايون و فرمان نافذ قلمون انفذ الله تعالى
الى يوم يبعثون اولدركه شمدكيحالده اكمال
الامرا العظام اعقال الوزرا الفخام ناظورة ديوان
الـوزارة عين اعيـان الامارة مقربا الحضر
العاليه مشير الدولة العاليه المحفوف بعنان الملك
المعبود محمود پـاشـا دام رفعته‌نك والده‌سنه
محروسهٔ قسطنطنيه‌ده پرودرومه پتره مناسترى
ديمكله مشهور اولان مناسترى توابعيله و لوا
حقيله لايق كورب ملـكانه ويردوم كه بعد
اليوم تحت يدنده اولب مالـكانه متصرف اوله

هیچ افریده کایسا مکان مانع و دافع اولب
مدخل قلمیه و تعرض و کورمیه و تبدیل
و تغییر ایتمیه‌بتی مطالع قلنلر مضمونن محقق
بلب علامت شریف ازره اعماد قلالر تمریراً فی
اوایل رجب المرجب سنه سبع وسیب صماعان

ἤτοι

Τὸ παρὸν αὐτοκρατορικόν μου σημεῖον καὶ ἡ ἰσχυρὰ διαταγὴ, ἣν ὁ Ὕψιστος διαιωνίζοι, ἐστὶν ὅτι εἰς τὴν μητέρα τοῦ Μαχμοὺτ πασᾶ, (ὅστις ἐστὶν ἐκ τῶν ἐνεργείᾳ μεγάλων ἀξιωματικῶν μου ὁ φρονιμώτερος καὶ ἔνδοξος τῶν βεζυρῶν, ναζίρης τοῦ διβανίου της βεζυρίας, πρόκριτος τῶν προκρίτων τῆς βασιλείας, πλησιέστερος . . . . . . . μουσίρης τοῦ ὑψηλοῦ δεβλετίου, φυλαττόμενος τῇ [βοηθείᾳ] τοῦ Θεοῦ), ἔκρινα πρέπον καὶ ἔδωκα τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸ ὄνομα Προδρόμου Πέτρας γνωριζομένην μονὴν ὅπως ᾖ εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς ἵνα ἀπὸ σήμερον αὕτη διατελῇ εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς, καὶ ταύτην ἐξουσιάζῃ καὶ κατέχῃ, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν θνητῶν ἐμποδίζῃ καὶ ἀπομακρύνῃ αὐτὴν τῆς εἰς τὴν μονὴν ἐπεμβάσεως,

*καὶ μεταβάλλῃ καὶ μετατρέπῃ. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ γράμματα γινωσκέτω ἀληθὲς τὸ περιεχόμενον καὶ ἐχέτω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἔνδοξόν μου σημεῖον. Ἐγράφη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς ρετζὲπ τοῦ ἔτους 867.*

ἀπολυθὲν δωδεκαετίαν περίπου μετὰ τὴν ἅλωσιν προστίθησι τοῦτο εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅτι ἐγένετο κτιτορικός, ὡς ἤθελον εἰπεῖ οἱ βυζαντινοί, συντηρούμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μαχμούτ. Ἀτυχῶς, ἐν τῷ γράμματι τούτῳ λέγεται «μονὴ Προδρόμου Πέτρας»· καὶ τῷ 1564, κατὰ τὰ ἐν σελίσι 4—5 τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 πατριαρχικοῦ κώδηκος ἀναγραφόμενα, γράφεται ὁ ναὸς Ἰωάννου Προδρόμου τῆς Πέτρας. Ἐν τούτοις ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἀναφέρει τὸν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἰατροῦ Mordtmann ναὸν Προδρόμου τῆς Πέτρας ὡς ναὸν τοῦ ἁγ. Νικολάου, καὶ ὡς μετόχιον οἷον εἰπεῖν, ἢ ναΐσκον τοῦ παλατίου τῶν τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνων, αὐτόσε διαμενόντων κατὰ τὰς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπισκέψεις αὐτῶν. Ἐν τῇ «Κωνσταντινουπόλει» αὐτοῦ ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος ἀνάγει τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ναοῦ ταύτην ἄχρι τῶν μέσων τοῦ Ις' αἰῶνος, τὰ δὲ πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐπίσημα γράμματα ἐπικυροῦσι καὶ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν καὶ τὴν τοῦ Σκαρλάτου μαρτυρίαν. Κώδηξ δὲ χειρόγραφος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμιλιῶν Μελετίου τοῦ Συρίγου, σωζόμενος ἐν Σμύρνῃ καὶ περιγραφεὶς ἐκτενῶς ὑπὸ Ἀθ. Π. Κεραμέως ἐν τόμῳ Β' «Δελ-

τίου Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος» (σελ. 440—447) ἀναφέρει ὅτι μία τῶν ὁμιλιῶν ἐξεφωνήθη, τῷ 1631 «εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Πέτρας εἰς Κωνσταντινούπολιν». Ὁ τὸν κώδηκα περιγράφων ἐν οἷς γράφει φαίνεται δεικνύμενος πρόθυμος ἵνα ἀποδέξηται ὅτι ὁ κατὰ τὸ 1637 ἀποθανὼν ναὸς τοῦ Προδρόμου τῆς ἔνδον τοῦ Ἐδιρνέκαπι γυναικείας μονῆς ἔστιν ὁ τῆς Πέτρας. Δυστυχῶς διὰ τοὺς εἰκοτολογοῦντας, ὁ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς ταύτης γράφων λέγεται Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, τῷ γεγονότι σύγχρονος, ἀλλὰ φιλίστωρ ἀνὴρ, ἀκριβολογῶν χρονογράφος, ὃς ἠδύνατο βεβαίως ᾽να γινώσκῃ εἴπερ ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου ὁ εἰς τέμενος μεταβληθεὶς ἦν ὁ τῆς Πέτρας. Ὁ γεραρὸς οὗτος πατριάρχης τῆς ἁγίας Σιὼν ἐγίνωσκε κάλλιον ἡμῶν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοὺς καὶ μάλιστα τὸν περιβόητον τῆς Πέτρας.

ς

Ὁ πολυμαθέστατος ἰατρὸς Mordtmann κρίνει ὅτι τὸν Πρόδρομον τῆς Πέτρας ἔχομεν ἐν τῷ ἠρειπιωμένῳ ναΐσκῳ τοῦ Μπογδὰν-σεραγίου, κειμένῳ ἐντὸς εὐρυτάτου κήπου, ἀνήκοντος εἰς ὁμογενεῖς. Πῶς ὅμως ὁ Μελέτιος Συρίγου ἠγνόει ὅτι κατὰ τὴν ΙΖ´ ἑκατονταετηρίδα ὁ ναΐσκος τῆς ἐπιφανοῦς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας ἐτιμᾶτο ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου;— διότι ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν ἡγεμόνων Μολδαυΐας—Ἀλλὰ τῷ 1648 καὶ τῷ

1683 καὶ μικρῷ κατόπιν οὐδεὶς τῶν τριῶν καταλόγων, οὓς ἐξέδωκα, σημειοῖ Ἅγιον Νικόλαον τῶν Μολδαυῶν, καὶ Πρόδρομον τῆς Πέτρας, ἢ διότι μικρὰ σημεῖα ζωῆς παρεῖχον, ἵνα μὴ εἴπω μηδέν, ἢ διότι ἐστεροῦντο ἐνορίας· ἀλλ' ἐνορίας ἐστερεῖτο ὁ τῶν Σιναϊτῶν Ἅγιος Ἰωάννης, καὶ ὅμως ἀνήρτητο ἐν αὐτῷ «κουτεῖον ἐλεημοσύνης» ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Τάφου, καὶ τοιοῦτο κουτεῖον ἦν δυνατὸν 'ν' ἀναρτηθῇ καὶ ἐν τῇ Πέτρᾳ ἢ τῷ Ἁγίῳ Νικολάῳ. Ἐὰν προχωρήσωμεν, οὐδέν ἐστι δυνατὸν ἐξαχθῆναι συμπέρασμα, ἢ ὅτι τὰ περὶ Προδρόμου τῆς Πέτρας ἀνάγκη 'να μελετηθῶσι, καὶ τὰ σήμερον ἡμῖν κατὰ «συνθήκην» ἀποδεκτὰ δέον 'να τεθῶσιν «ὑπὸ αἵρεσιν», κατὰ νομικὸν ὅρον.

Ὅτι οἱ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνες εἶχον μέγαρον ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὡς καὶ ὅτι τοῦτο κεῖται ἐν τῷ κήπῳ Μπογδὰν-σεράγι. Τὸν ἰούνιον τοῦ 1760 ὁ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμὼν Ἰωάννης Θεοδώρου Καλλιμάχης προσαρτᾷ τὸν ναὸν τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ρωσσικῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος «ἐπὶ τῷ ἐπισκέπτεσθαι παρὰ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων τῆς αὐτῆς μονῆς, διακυβερνᾶσθαί τε καὶ διεξάγεσθαι διὰ παντὸς πρὸς σύστασιν αὐτῆς κρείττονα καὶ εὐκοσμίαν, αὔξησίν τε καὶ βελτίωσιν»· ὀνομάζει δ' αὐτὴν «κειμένην εἰς τὸ Μπογδὰν-σεράγιον κατὰ τὸ Τσαρσαμπᾶ παζάρι, σεμνυνομένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἰδίαν οὖσαν τῆς αὐθεντίας Μολδοβλαχίας» καὶ μνείαν ποιεῖται «τῶν περὶ αὐτὴν

ὁσπητίων καὶ περιοχῆς». Τὸν ἰανουάριον τοῦ 1762 Γρηγόριος Καλλιμάχης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ἐπικυροῖ τὴν ἀφιέρωσιν, οὐδὲν ἀλλοιῶν ἐκ τῶν γνωρισμάτων, μιμνησκόμενος καὶ τῶν ὁσπητίων. Τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1765 ὁ ἡγεμὼν Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου Γκίκας ἐπικυροῖ τὴν δωρεάν, τὰ αὐτὰ γνωρίσματα διδούς. Τῇ 27 ἰουλίου 1795 ἕτερος ἡγεμὼν Μολδαυΐας Ἀλέξανδρος ὁ Καλλιμάχης, ἐπικυρῶν τὴν δωρεάν, βεβαιοῖ ὅσα καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ 1760. Καὶ τὸν αὔγουστον τοῦ 1814 Σκαρλάτος Καλλιμάχης, τῆς Μολδαυΐας καὶ οὗτος ἡγεμὼν γενόμενος, ἐπιβεβαιοῖ τὴν δωρεάν[1].

Πῶς ἡγεμόνες πέντε καὶ ἑκατοντὰς ἐν συνόλῳ συμβούλων, οἰκείων καὶ γραμματέων αὐτῶν ἠγνόουν ὅτι τὸ Μπογδὰν-σεράγιον ἐστὶν ὁ Πρόδρομος τῆς Πέτρας;—Ἄπορον. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἄπορον ὅτι μετὰ τὸ 1814 κατεστράφη ὁ ναός, καὶ τὸ λυπηρότερον ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐρωτηθέντων ὑπ' ἐμοῦ γερόντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν φαναριωτῶν μιμνήσκεται τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐπαράτου τοῦ ναοῦ καταστροφῆς καὶ παντελοῦς ἐρημώσεως.

ζ

Ὁ μελετήσων ἡμέραν τινὰ ἔγγραφα ἐπίσημα, σήμερον ἡμῖν οὐ προσιτά, δέον ἵνα μὴ ἐπιλάθηται

1. Acta, praesertim graeca, Rossici in monte Athos monasterii. Kiew, 1873, σελ. 314, 322, 334, 343, 548— Langlois, Mont Athos et ses monastères. Archives du Russicon· σελ. 83—84.

ὅτι δυνατὸν ἄνωθεν τοῦ Παλατᾶ μὲν ζητηθῆναι καὶ εὑρεθῆναι ναὸν ἕτερον, ὃν ἀποδεξόμεθα, «κατὰ συνθήκην» πιθανῶς, ὡς τὸν τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας· μεταξὺ δ' Ἐδιρνέκαπι καὶ Βλαχερνῶν ἐξετασθῆναι ποῦ ὁρίσωμεν τὴν τοποθεσίαν τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Αὐγουστίνου (Κανταβριγίας ἐπισκόπου) καὶ Νικολάου, ὃν ἀναφέρει ὁ πολὺς Δουκάγγιος[2]· ἐπειδὴ δὲ ἐν ἑνὶ ναῷ δύο ἁγίων ἡ μνήμη συνεγεραίρετο, πιθανῶς ἦν ὁ ναὸς διπλοῦς, ἀνώγεως καὶ κατώγεως, οἷος ἔτι καὶ σήμερον ἐν τῇ καταρρεούσῃ αὐτοῦ οἰκοδομῇ δείκνυται ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Μπογδὰνσεραγίου. Ὀλίγοι δ' ἀγνοοῦσιν ἴσως ὅτι ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος εἴθιστο καὶ παρ' ἡμῖν ἐπαλλήλους ναοὺς σεμνύνεσθαι ἐπὶ δυοῖν, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἁγίῳ.

## Η'

Οἱ ναοὶ τῶν Ἑξ-Μαρμάρων, Κοντοσκαλίου, Βλάγκας καὶ Ὑψωμαθείων ἐν ὀλίγοις ἐξετασθήσονται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ.

**Ἡ Θεοτόκος Γοργοεπήκοος** ἐστὶν ὁ τοῦ Ἔξω-κιονίου ναός, ὁ τῶν Ἑξ-Μαρμάρων δηλαδή. Ἀμάρτυρον εἴπερ ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ ἠγείρετο ναὸς βυζαντινός, ἢ παρ' αὐτὸν ἕτερος, δν αὐ-

2. Constantinopolis Christiana· ἐκδόσεως Βενετίας, τοῦ 1729, βιβλίου Β', σελ. 90, ἀριθμ. LXX· βλέπε καὶ τὰ παρασυναπτόμενα τῷ παρόντι βιβλιαρίῳ σημειώματα.

τὸς ἀντικατέστησεν. Ὁ ἰατρὸς Mordtmann φρονεῖ ὅτι ὁ σημερινὸς ναὸς διετήρησε τὸ ὄνομα τὸ παλαιόν, οὗ γίνεται μνεία ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις[1]· ἀλλὰ τὰ πατριαρχικὰ ταῦτα γράμματα ἥκιστα παραδεικνύουσιν ὅτι ἡ Γοργοεπήκοος ἠγείρετο ἐν Ἔξω-κιονίῳ· κατὰ νοέμβριον τοῦ 1340, συνοδικῶς ἐξεταζομένης ἐνοριακῆς τινὸς διαφορᾶς τῶν μητροπολιτῶν Λακεδαιμονίας καὶ Παλαιῶν Πατρῶν, ἀπελύθη γράμμα, ἐν ᾧ λέγεται· «συνελθόντων ἡμῶν ἐν τῇ τῆς Γοργοεπηκόου σεβασμίᾳ μονῇ, ζητήσαντος τοῦτο τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν διὰ τὴν συνήθως ἐνοχλοῦσαν αὐτὸν ἀσθένειαν»[2]· ἀλλ' ἀπὸ τούτου τοῦ γράμματος οὐδὲν βεβαιούμεθα περὶ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ ἡ βυζαντινὴ Γοργοεπήκοος ἔκειτο. Πρόσθες ὅτι ὁ κατάλογος τοῦ 1648 καὶ ὁ μετὰ τεσσαρακονταετίαν καὶ πλέον ἐκδοθεὶς γράφουσι Γοργοεπήκοον τὴν ἐν Ἑξ-Μαρμάροις ἐκκλησίαν· ἀλλὰ ταῦτα φαίνονταί μοι ὡς ἐκμαρτύρια·

ς'

διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ περὶ **τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλπίδος** ἀκριβές τι δύναμαι εἰπεῖν· ἡ γνώμη τοῦ διδάκτορος A. Mordtmann ὅτι τοῦ σημερινοῦ ναοῦ μιμνήσκονται τὰ Πατριαρχικὰ ἔγγραφα οὐ κυροῦται

1. Mordtmann, Esquisse topograph. de Constantinople· Lille, 1892, σελ. 78, § 135.
2. Acta Patriarchatus· τόμ. Α', σελ. 218.

δι' αὐτῶν, διότι ὁ ναὸς τῆς *Θεοτόκου τῆς Ἐλπίδος τῶν ἀπηλπισμένων*, ὁ τῷ 1401 ἀναφερόμενος, ἄγνωστον εἴπερ ἔκειτο ἐν Κοντοσκαλίῳ[3]. Μνεία τῶν ἐν Κοντοσκαλίῳ ναῶν ἀρχαιοτέρα πασῶν ἐστιν ἡ ἐν τῷ κώδηκι τῶν Ὁμιλιῶν Μελετίου Συρίγου, καθ' ἣν τῷ 1660 «ἰουλίου 14, ἄναψεν εἰς τὴν πόλιν τοιοῦτος ἐμπρησμὸς, οἷος οὐδέποτε ἐγεγόνει ..... ἐκράτησεν ἡμέρας τρεῖς, ἔκαυσε τὰς τέσσαρας μεγάλας ἐκκλησίας τοῦ Κοντοσκαλίου Ἐλπίδα, Ἅγιον Νικόλαον, Ἅγιον Ἰωάννην, καὶ Ἁγίαν Κυριακὴν, καὶ τρεῖς εἰς τὴν Βλάγκαν, τὴν Παναγίαν, τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν ἐν ἀρμενίοις, καὶ τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους»[4]. Σημειώσεως ἄξιον ὅτι ἡ σημείωσις τοῦ 1648 οὐ μιμνήσκεται Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἁγίου Νικολάου. Τῆς ὑποθέσεως δὲ ταύτης δράττομαι πρὸς ἐπανόρθωσιν λάθους τοῦ σχετικόν τι περὶ τῶν ναῶν τούτων γράψαντος: ὅτι « ὁ Μ. Γεδεὼν ἀναφέρει τὴν κτίσιν ταύτης (Ἁγίας Κυριακῆς) τῷ 1730, *παντελῶς ἀγνοῶν*[5] τὴν πρὸ τούτου τοῦ ἔτους ὕπαρξιν τῆς εἰρημένης ἐκκλη-

---

3. Esquisse topograph. σελ. 58. § 103. Acta Patriar. τόμ. Β', σελ. 468. Μ.Ι. Γεδεὼν, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγ. σελ. 206, ἀριθ. 20.

4. Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος· τόμ. Β', σελ. 446. Τῷ ἔτει 1660 ἀπριλίου 6 ἤρξατο καὶ ἡ καταστρέψασα τὸν Γαλατᾶν πυρκαϊά.

5. παντελῶς δυνατὸν 'ν' ἀγνοῇ ὁ διαμένων ἐν ὑπερβορείοις κλίμασιν, οὐχὶ δὲ ὁ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Κων)πόλει.

σίας»[6]. Ὅτε δ' ὅμως ἔγραφον τὰ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἐν λέξει «Κωνσταντινουπόλει» τοῦ «Λεξικοῦ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας», τῷ 1882, εἶχον ὑπ' ὄψιν ἐπιγραφὴν, ἄνω τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Κυριακῆς (πρώην, ὡς νομίζω, σχολῆς) σωζομένην, ἣν τῷ 1879 μετὰ τοῦ φίλου κ. Ν. Β. Χρυσανθίδου (νῦν Ἀθανασίου πρωτοπρεσβυτέρου τῆς ἐν Ἰκονίῳ Ἐκκλησίας) μετεγράψαμεν[7].

Ἡ ἐπιγραφὴ δείκνυσιν ὅτι τὸ πλεῖον μέρος τῶν κατοίκων ἐκ Καισαρείας κατήγετο. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι τὸν ἐν Κοντοσκαλίῳ ναὸν τῆς Ἐλπίδος ἀνῳκοδόμησαν οἱ ὀρθόδοξοι τῷ 1686, μεσιτείᾳ τοῦ ρώσσου πρεσβευτοῦ Νικήτα Ἀλεξίοβιτζ[8].

---

6. τοῦ αὐτοῦ Δελτίου, τόμ. Β', σελ. 447.

7. *ἔστιν αὔτη· « † Ἀνακενίσθη ἐκ βαράθρων ὁ πάνσεπτος καὶ ἱερὸς ναὸς τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ παρθενομάρτυρος Κυριακῆς μὲ τὴν θείαν νεῦσην καὶ βοῦλησιν τοῦ ἁγίου θεοῦ καὶ διὰ πρεσβειῶν τῆς ἁγίας. Ἐνθάδε εὑρίσκεται καὶ ἡ σεβασμία αὐτῆς κάρα βρύονσα ἰάματα τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους, διὰ ἐξόδων καὶ δαπάνης πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὠρθοδόξον χριστιανῶν διὰ πόνου καὶ κόπου καὶ μόχθου πολοῦ έος μέχρι θανάτου τῶν παρεβρεθέντων χριστηανῶν ον καὶ τὰ ὀνόματα σημειόνομεν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον αὐτῶν. Κωνσταντίνος Κεσαρειώτης ἐκ χόρίου τῶν Ταξιαρχῶν. Σπυρος Φιλιπποπολίτης ἐκ χόρας Σταννμάχου. Χατζὴ Ἐλευθέριος ἐκ χόρας Ὑντζεσουγίου. Σάββας Κεσαρειότης. Μουρὰτ κά[λ]φας ἐκ ε χόρας Μουταλάσκη. Νικόλας ἐκ χορύ[ου] Παλεοκάστρου †ΑΨΛ Σεπτεμβρίου ΙΔ'».*

8. Ἱεροσολυμ. Σταχυολογία· τόμ. **Α'**, σελ. 275.

Ἔκτοτε δ' ὡρίσθη χορηγία κατ' ἔτος χρηματικὴ τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλπίδος.

Μετὰ τὴν μνείαν τῶν ἐν Ὑψωμαθείοις ἐκκλησιῶν ἐξερχόμεθα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἴς τε τὰς θρακώας χώρας καὶ τὸν Γαλατᾶν, ἐξετάζοντες τὰ περὶ τῶν ναῶν τῶν ἐν αὐταῖς, ἐπὶ τῇ βάσει γραμμάτων ἐπισήμων.

§

**Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ,** κατ' ἐμὲ, ἐστὶν ἀρχαιότατος· ὁ Δουκάγγιος, ὡς εἴδομεν ἤδη, γράφει τοῦτον *ἁγίου Κάρπου*. Γνωστὸν ὅτι μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἐκαλεῖτο ναὸς ἁγίου Πολυκάρπου, οὗ τὸ ὄνομα, καθὸ συνηθέστερον, πολὺ πιθανὸν ὅτι ἀντικατέστησε τὸ τοῦ Κάρπου. Παρὰ Morcelli, καθὼς ἐσημείωσα εἰς τὸ «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιόν» μου (τῇ 13 ὀκτωβρίου), ἀναφέρεται σωζόμενος ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ναὸς τῶν ἁγίων μαρτύρων Κάρπου καὶ Παπύλου *πλησίον Ἐλενιανῶν*. Ἡ τοποθεσία δὲ τῶν Ἐλενιανῶν ἔστιν εὔκολον ̓να εὑρεθῇ. Μαρτυρία μικρὰ παρὰ Banduri κεῖται[9], ἐκ τῆς βιογραφίας Ἰσαακίου τῶν Δαλμάτων τοῦ ὁμολογητοῦ ληφθεῖσα, καθ' ἣν γράφεται «ἐν τῷ παραθα-

---

9. Imperium Orientale, κατὰ τὴν ἔκδοσιν Βενετίας τοῦ 1729, τόμ. Β', σελ. 511.

λασσίῳ μέρει τῆς πόλεως, πλησίον Ἑλλενιανῶν, εἰς τὸν καλούμενον Ψαμαθίαν». Ἐὰν μηδεὶς ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ Ψαμαθία σήμερον, ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης διδάσκεται ὅτι τὰ Ἑλενιανὰ (εἴπερ ἔκ τινος παλατίου ὠνομάσθησαν) ἢ Ἑλενιαναὶ (θέρμαι πιθανῶς) ἔκειντο ἐν Ὑψωμαθείοις. Θεόδωρος δὲ ὁ Ἀναγνώστης, ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος, περί τινος θαύματος τερατουργηθέντος περὶ τὰ 494-498 διηγούμενος[10] ἀναφέρει μὲν τὸ λουτρὸν τοῦ παλατίου τῶν Ἑλενιανῶν, ἐν ᾧ γέγονε τὸ θαῦμα, προστίθησι δὲ ταῦτα· «ἐξανέστη ὁ Ὀλύμπιος.... ἔξεισεν ἐπὶ τὴν τῶν ψυχρῶν ὑδάτων δεξαμένην, ἥτις λαμβάνει τὰ ὕδατα ἐκ πηγῆς τικτομένης μέσον τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου τοῦ εὐαγοῦς οἴκου τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ὃν ἐν παλαιοῖς ἔκτισεν ἀξιώμασιν ἀρχοντικοῖς διαλάμψας Αὐρηλιανός»· ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ναὸς ὁ κείμενος ἐν Αὐρηλιαναῖς ἔκειτο πλησίον Ἑλενιανῶν. Ἀλλὰ μαρτυρία σαφὴς τρίτη πρόκειται Ἰσαάκιος Κομνηνὸς ὁ σεβαστοκράτωρ, ὅστις ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς Θεοτόκου Κοσμοσωτείρας, ὁμιλῶν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τίθησιν αὐτὸν πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Περιβλέπτου[11], ἤτοι τοῦ Σουλοὺ-μοναστὴρ τῆς σήμερον. Τοῦτο δέ, ὡς γνωστόν,

10. τὰ τεμάχια παρὰ Δαμασκηνῷ.

11. βλέπε τὴν ἐμὴν περὶ τοῦ Τυπικοῦ τούτου διατριβὴν ἐν «Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ», τόμ. III', σελ. 145, στήλη α'.

κεῖται μόλις εἰς ἀπόστασιν πέντε λεπτῶν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ. Παρὰ Morcelli καὶ Δουκαγγίῳ[12] ἀναφέρεται ναὸς τῶν ἁγίων **Κάρπου** καὶ Παπύλου **πλησίον Ἑλενιανῶν**, *ἐξ ὧν πάντων δυνάμεθα ᾽να συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ναὸς Κάρπου καὶ Παπύλου, ὁ ἀρχαιότατος, ἐστὶν ὁ κατόπιν Ἅγιος Πολύ***καρπος**, *ὁ σήμερον Ἅγιος Μηνᾶς τῶν Ὑψωμαθείων, ἴσως χιλιετίαν ἀριθμῶν ἀπὸ τῆς τῶν θεμελίων αὐτοῦ καταβολῆς.*

§

Τὴν βυζαντινὴν καταγωγὴν τοῦ **ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου** κυροῖ γράμμα[13] τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους, ἀπολυθὲν τῷ 1568 ἢ 1569 καὶ μαρτυροῦν ὅτι ὁ ναὸς ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ 1453, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ ἔθος ἔκτοτε ἐπεκράτει τὸ τοὺς γέροντας ἱερεῖς προπορεύεσθαι κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἱερὰς τελετὰς τῶν νεωτέρων, εἴτε ἔχουσιν οἱ νεώτεροι οὗτοι ὀφφίκια, εἴτε οὔ·

---

12. Constantin. Christiana· ἔκδ. Βενετίας, βιβλ. Δ΄, σελ. 83, ἀριθμ. XVIII. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον· σελ. 177, στήλη α΄.

13. ἐξεδόθη ἠκρωτηριασμένον ἐν «Ἀρχαιολογ. παραρτήματι» τόμων Κ—ΚΒ΄ Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου· σελ. 95, ἀρ. 5.

§

τὴν ἀρχαιότητα δὲ τοῦ πλησίον αὐτοῦ ναοῦ τῆς **Θεοτόκου Χρυσαληθινῆς,** σήμερον ναοῦ τῆς **Ἀναλήψεως,** μαρτυρεῖ γράμμα πατριαρχικόν, ἐπὶ τοῦ Μητροφάνους ἐπίσης ἀπολυθὲν [14], κατὰ ἰούλιον τοῦ 1566, καὶ ἔχον οὕτως:

Ἐν ἔτει ,ζοδ΄ ἰουλλίῳ μηνὶ, παραστᾶσα Τριανταφυλλίνα ἡ θυγάτηρ τοῦ Χατζῆ Δημήτρη ὡμολόγησεν ὅτι οἰκείᾳ αὐτῆς βουλῇ καὶ προαιρέσει ἀφιέρωσεν ἐν τῷ σεβασμίῳ καὶ θείῳ ναῷ τῆς Παναγίας μου τῆς ἐπονομαζομένης Χρυσαληθινῆς, τῷ ἐν τοῖς Ὑψωμαθείοις, τὰ πατρικὰ αὐτῆς δύο ὀσπητόπουλα, τὰ πλησίον τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου πλησίον τοῦ φούρνου, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου πλησίον τοῦ τουρασῆ, καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους πλησίον τοῦ μποζαχανᾶ, ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῆς σωτηρίας, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς μνημονεύεσθαι· δι' οὗ καὶ χοτζέτιον δέδωκεν εἰς ὄνομα τοῦ Χατζῆ Δημήτρη τοῦ υἱοῦ Γεώργη, ὃ ἐνεχειρίσθη τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κὺρ Ἱερεμίᾳ, καὶ συναριθμηθὲν τοῖς ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς χοτζετίοις ἐτέθη ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐδεήθη δὲ ἡ αὐτὴ Τριανταφυλλίνα ἵνα σημειωθῇ ἡ ἀφιέρωσις αὕτη εἰς τὸν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κώδικα [ἐν τῷ κειμένῳ γράφει **ἄδικα**] ὅπως μένῃ ἀνεξάλειπτος, καὶ ἵνα μηδεὶς τῶν συγγενῶν αὐτῆς ἀποσπᾶσαι αὐτὰ τολμήσῃ, διὰ τοῦτο ἐσημειώθη·

14. μετεγράφη ἐκ τῆς «Νομικῆς Συναγωγῆς», ἐν ᾗ κεῖται ἐν σελ. 331 β.

καὶ ὅστις ἀνατρέψαι ἐθελήσῃ ὀψέποτε τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην ὑπάρχῃ καὶ ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ εὕρῃ καὶ τὴν παναγίαν μου μαχομένην ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ὅθεν ἐσημειώθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι εἰς δήλωσιν· ἐνώπιον τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ μεγάλου λογοθέτου κὺρ Ἱέρακος, τοῦ νομοφύλακος ἱεροδιακόνου κὺρ Σταυρῆ, τοῦ μεγάλου πρωτοπαπᾶ κὺρ Κωνσταντίνου, Ἰωσὴφ Σινάνη, Δημήτρη Καργιαδῆ, Ντουρασῆ Μουράτη, Σινάνη Ἐρέζη, Δημήτρη παπᾶ Κυριακοῦ, καὶ Ἰωάννου Κωνσταντᾶ, καὶ Δημητρίου Γεωργίου, καὶ ἄλλων.

Θ΄

Ἐκ τῶν «**περατικῶν**» ἐκκλησιῶν, καθὼς ὠνόμαζον οἱ βυζαντινοὶ τὰς ἀπέναντι τοῦ ἄστεως κειμένας, περὶ μὲν τῆς **τῶν Ταταούλων** οὐδὲν ἔχει τις εἰπεῖν ἄξιον λόγου· παλαιὸν ἔγγραφον οὐδὲν περισώζεται δυνάμενον προβιβᾶσαι τὰς ἡμετέρας περὶ ταύτης ἐρεύνας· κώδηκα διαχειρίσεως οὐδένα εἶδον, ἢ μικρόν τι βιβλιάριον πρό τινος, ἀνερχόμενον εἰς τὰ 1670 ἢ 1680, μηδὲν περὶ οἰκοδομῆς ἐκκλησίας καὶ συνοικισμοῦ τοῦ προαστείου διδάσκον. Καὶ ἐν τούτοις, ὁ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ναὸς ὑπῆρχε κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, πιστεύω δ' ὅτι ὑπῆρχε καὶ πολλῷ πρὸ τοῦ αἰῶνος τούτου.

§

Τῆς ἐν **τοῖς Ἀρεοβίνδου** ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἡ ἀνέγερσις, ἡ γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς ἡμῖν, ἐγένετο κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶ-

νος. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς οὗτος ὁ ἐν Χάσκιοϊ βυζαντινὴν ἔχει τὴν καταγωγήν.

ϛ

Λοιπὸς ἡμῖν ἔστιν ὁ **λόγος περὶ τῶν ναῶν τοῦ Γαλατᾶ.** Τούτων ὁ τῆς Θεοτόκου τῶν Καφατιανῶν ἐκτίσθη μικρὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν, εὐμενεῖ διαταγῇ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ. Τοιοῦτο δέ τι μὴ γραφὲν περὶ τῶν ἐν Γαλατᾷ λοιπῶν ἐκκλησιῶν ὑπ' οὐδενὸς τῶν περὶ τῶν ναῶν γραψάντων ἐπιτρέπει ἡμῖν 'να πιστεύωμεν ὅτι αἱ λοιπαὶ ὀκτὼ βυζαντιναὶ ἦσαν. Εἶπον[1] ὅτι τῷ 1400 ἀναφέρεται κάθισμά τι τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐπάνω τοῦ τείχους, ἀλλ' ἂν ᾖ ναὸς οὐδὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν ἔχομεν, καὶ τίς τῶν δύο ναῶν τοῦ Σωτῆρος ἦν; ὁ τῶν Μποστανίων (ὁ σωζόμενος σήμερόν ἐστιν οὗτος) ἢ ὁ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κρεμαστοῦ. Ἐπίσης γινώσκομεν ὅτι κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1399 ἀναφέρεται Γεώργιος ἱερεὺς τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Καστελλιωτίσσης λαβὼν ἄδειαν «εὐλογῆσαι Μανουὴλ τὸν ἔγγονον τῆς Πέρδικας μετὰ Καλῆς Γανιτίσης[2] εἰς δεύτερον γάμον ἐρχομένους»[3], ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ γράφεται ἂν ᾖ «περατικὸς» ἡ Καστελλιώτισσα ναὸς, οὐδὲν εἰπεῖν

1. M.I.Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον σελ. 205, στήλη α΄.
2. προδήλως τῆς ἐκ Γάνου.
3. Acta Patriarch· τόμ. Β΄, σελ. 279.

ἔχει τις ἀκριβὲς καὶ περὶ ταύτης, ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν·

ἡ περὶ τούτων ἀκρίβεια εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ἀναφέρεται· ἐκδίδωμι δ' ἓν ἔγγραφον ἐπισημότατον περὶ Χρυσοπηγῆς καὶ ἓν περὶ Καφατιανῆς, διότι ἀμφότερά εἰσιν ἀρχαιότερα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, οὐδ' ἀποτελοῦσι μέρος τῶν ἐγγράφων τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχειοφυλακείου, οὐδ' ἀπετέλεσάν ποτε· εἰσὶ δὲ καὶ ἀποσπάσματα ἀλληλογραφίας ἰδιωτικῆς πατριαρχῶν καὶ προσώπων ἐπιφανῶν τῆς ἡμετέρας ἱστορίας.

§

Τὴν **Χρυσοπηγὴν** ἠγόρασε «τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ» Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων, ὡς αὐτὸς γράφει[1], κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος· περὶ δὲ **Καφατιανῆς** σημειῶ ὅτι ἐν κώδηκι τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων (ὑπ' ἀριθμὸν 136) σώζεται ἐπιστολὴ τῶν ἐνοριτῶν αὐτῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδαυΐας Νικόλαον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδᾶτον, ἐπικαλουμένων τὴν αὐτοῦ συνδρομὴν ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τούτου, καὶ ὀδυρομένων ὅτι «διὰ πολλῶν μόχθων καὶ κόπων καὶ ἱδρώτων καὶ στεναγμῶν καὶ παθημάτων ἀνεκδιηγήτων, μόλις ἠδυνήθησαν, διὰ θελήματος καὶ ὁρισμῶν τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ ἀνέκτισαν ἕως

---

1. Ἱεροσολ. Σταχυολογίας Ἀνάλεκτα· τόμ. Α', σελ. 281.

τοῦ νῦν τέσσαρας τῶν πυρποληθεισῶν ἐκκλησιῶν, εἰς δόξαν Θεοῦ»· καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς τὸν Νικόλαον Μαυροκορδᾶτον, ὡς ἡγεμόνα Μολδαυΐας, ἐπιστολὴ στέλλεται πάντως τῷ 1707, συμπεραίνει τις ὅτι τέσσαρες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ναοὶ ἦσαν ᾠκοδομημένοι, οὐδεμία δ' ὑπῆρχεν ἐλπὶς περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τῶν λοιπῶν. Ἡ προσθήκη δὲ τῆς ἑξῆς εἰδήσεως, καίτοι λείπουσα χάσμα, δείκνυσιν ὅτι προστασία τις ἡγεμονικὴ συντελεῖ πρὸς ἀνάστασιν μιᾶς, ἴσως τοῦ **Χριστοῦ**· «ἐγένοντο ὅμως ἔξοδα καὶ βαρύτατα χρέη καὶ ἀνυπόφορα· καὶ αἱ μὲν τρεῖς τῶν ἐκκλησιῶν βραχέως ἐκυβερνήθησαν· τὴν μὲν γὰρ τοῦ ἁγίου . . . . . * ὑπὸ τῆς κοινῆς βοηθείας καὶ ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν, ὅσον ἦν δυνατὸν, ἐξετέλεσαν· τὴν δὲ τοῦ . . . . * . . . ὁ ἐκλαμπρότατος . . . . τὴν δὲ τοῦ ἁγίου ['Ιωάννου]* οἱ χριστιανοὶ Χιῶται ἐκ βάθρων ἀνεκαίνισαν· μένει δὲ ἡ ἡμετέρα εἰς χρέος βαρύτατον». Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι Μιχαὴλ ὁ Ρακοβίτζας, ὁ πρὸ τοῦ Νικολάου δὶς ἡγεμὼν Μολδαυΐας ἀναδειχθεὶς, ὥρισε διὰ χρυσοβούλλου παρέχεσθαι κατ' ἔτος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου Καφατιανῶν «150 ὀκάδες κηρίων εἰς φωτοκαΐαν».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Παναγίας Καφατιανῆς, ἧς ὁ μὲν θεμέλιος τοῦ νέου κτιρίου λίθος ἐτέθη τῇ 4 ἰουλίου 1698, τὰ δὲ ἐγκαίνια ἐγένοντο τῇ

---

* χάσμα ἐν τῷ κώδηκι· τὸ τρίτον ἀναπληροῦται εὐκόλως.

14 σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους[5]. Περὶ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου πρὸς οἰκοδομὴν Χρυσοπηγῆς καὶ Καφατιανῆς μαρτυροῦσιν αὐθεντικώτατα τὰ ἑξῆς ἔγγραφα:

**Καλλίνικος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος κτλ.**

Μακαριώτατε καὶ σεβασμιώτατε πατριάρχα τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, κύριε Δοσίθεε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν μακαριότητά σου ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ ἀσπαζόμενοι, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων, ἀκριβῶς καὶ προσφιλῶς χαιρετοῦμεν, δεόμενοι τοῦ παναγάθου Θεοῦ, νὰ τὴν ἀπολαύσῃ τὸ παρόν μας ἐν ὑγείᾳ, εὐτυχίᾳ καὶ εὐφροσύνῃ καθ' ἑκάτερον ἄνθρωπον. Μετὰ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, ἀναφέρομεν καὶ δίδομεν εἴδησιν τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι, ὅτι οἱ γαλατιανοὶ χριστιανοὶ ἔγραψαν, ὡς φαίνεται, προλαβόντως εἰς τὰ αὐτόθι τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ ζητοῦντες ἐλεημοσύνην περὶ τῶν γενομένων ἐξόδων, εἰς ἀνοικοδομὴν τῆς ἀπαρτισθείσης, Θεοῦ ἐλέει, ἐκκλησίας, κατ' ἐπιταγὴν τῆς κραταιᾶς βασιλείας· ἡ δὲ ἐκλαμπρότης αὐτοῦ, ἐμφύτῳ καλοκἀγαθίᾳ καὶ θείῳ ζήλῳ, καθ' ὑ-

5. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως «Περί τινων ἐκκλησιῶν ἐν Γαλατᾷ Κωνσταντινουπόλεως» σελ. 240 «Ἡμερολογίου Ἀνατολῆς» τοῦ 1883. Τὸ ἐκδιδόμενον ὑπ' αὐτοῦ γράμμα μετεγράφη «ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν *χειρογράφῳ τινὶ* εὕρηται» — ἔστι δὲ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 11 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου.

περβάλλουσαν εὐλάβειαν κινούμενος, οἷα φιλευσεβέστατος καὶ φιλόχριστος, ἀντέγραψε πρὸς τοὺς αὐτοὺς χριστιανοὺς ἀποκρινόμενος, ὅτι ἂν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ καὶ δοθῇ ἄδεια παρὰ τῆς ἐξουσίας νὰ κτισθοῦν καὶ ἄλλαι ἐκκλησίαι, νὰ δώσῃ μιᾶς ἐκκλησίας τῆς οἰκοδομῆς ὅλα τὰ ἔξοδα. Ὅθεν καὶ σπεύδουσιν ἤδη οἱ ῥηθέντες χριστιανοὶ εἰς τὸ νὰ λάβουν ἄδειαν, διὰ νὰ κτισθῇ ἄλλη καμμία ἐκκλησία ἐν τῷ Γαλατᾷ, σκέψεως δὲ γενομένης κοινῶς εὑρέθη ὡς εὔλογον καὶ χρησιμεῦον, νὰ ζητήσουν θέλημα διὰ τὴν Καφφατιανήν, ἢ ἂν ἡ μακαριότης σου στέργῃ εἰς τοῦτο ὁποῦ γράφομεν, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι οἱ γαλατιανοὶ γράφουν πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον αὐθέντην, νὰ ζητηθῇ τὸ θέλημα διὰ τὴν Χρυσοπηγήν, μὲ τοῦτον δηλαδὴ τὸν τρόπον, νὰ γράψῃ ἡ μακαριότης σου ἐδῶ, πρὸς ἴδιον ἐπίτροπόν της καὶ ἄνθρωπον, νὰ πάρῃ πρῶτον τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς τοῦ τόπου τῆς ἐκκλησίας, χίλια ἑκατὸν γρόσια δῆλον ὅτι, καθὼς πολλάκις μᾶς εἴπετε, ὅτι τόσα εἶναι ἡ τιμή της, ἔπειτα νὰ τὴν κάμῃ χοδζέτι, νὰ ἀπομένῃ καὶ νὰ γενῇ εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς κατάστασιν, ὑποκειμένη δηλαδὴ τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ζητηθῇ τὸ θέλημα διὰ τὴν Χρυσοπηγήν, τὸ ὁποῖον λογαριάζομεν νὰ τὸ στέρξῃ καὶ ἡ μακαριότης σου· εἰ δέ γε, ὅπερ ἀπευχόμεθα, καὶ ἡ μακαριότης σου δὲν θελήσῃ νὰ κλίνῃ εἰς τοῦτο, νὰ λάβῃ δηλαδὴ πρῶτον τὰ χίλια ἑκατὸν γρόσια, εἶτα νὰ κάμῃ τὴν πώλησιν μὲ ἴδιόν της ἐπίτροπον διὰ χοδζετίου τῆς βασιλικῆς κρίσεως, τότε βέβαια τὸ θέλημα τῆς ἀνοικοδομῆς ζητεῖται διὰ τὴν Καφφατιανήν, ἡμετέρᾳ τε κοινῇ γνώμῃ συνοδικῇ καὶ συναινέσει τῶν ἐκεῖσε χριστιανῶν, καὶ εἰς

τοῦτο νὰ ἔχωμεν ἀπόκρισιν καθαρὰν καὶ τελείαν ἐν τάχει παρὰ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος· ἣν καὶ διαφυλάττοι ὁ Κύριος ἀνωτέραν πάσης βλάβης καὶ ἐπηρείας ἐν εὐδαιμονίᾳ μακροβιότητος.

αχγζ', νοεμβρίῳ κδ'.

*† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ αὐτῆς ἀδελφός.*

*Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς σῆς μακαριότητος, Κυζίκου Κύριλλος.*

*Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς σῆς μακαριότητος, Νικομηδείας Παρθένιος.*

*Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς σῆς μακαριότητος, Χαλκηδόνος Γαβριήλ.*

*Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς σῆς μακαριότητος, Φιλιππουπόλεως Μελέτιος.*

*Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς σῆς μακαριότητος, Δέρκων Νικόδημος.*

*
* *

**Καλλίνικος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος κτλ.**

Μακαριώτατε καὶ σοφώτατε πατριάρχα Ἱεροσολύμων, κύριε Δοσίθεε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν ὑμετέραν μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Χριστῷ καὶ προσφιλῶς ἀσπαζόμενοι, ἀκριβῶς καὶ εὐνοϊκῶς χαιρετοῦμεν, δεόμενοι τοῦ παναγάθου Θεοῦ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ τὸ παρόν μας ὑγιαίνουσαν, εὐτυχοῦσαν καὶ εὐφραινομένην ἐν πᾶσι, ψυχῇ τε καὶ σώ-

ματι. Τὸ τίμιόν της γράμμα ἐλάβομεν, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἐχάρημεν διὰ τὴν καλήν της ὑγείαν, ἣν καὶ διαφυλάττοι ὁ Κύριος ἀβλαβῆ διὰ βίου πολυετοῦς καὶ πανευδαίμονος.

Περὶ οὖν τῆς Χρυσοπηγῆς, περὶ ἧς ἦν τε καὶ ἔστιν ὁ λόγος, ἡμεῖς, κατὰ τὴν σωζομένην ἐν ἡμῖν ἐνθύμησιν τοῦ λόγου τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, οὕτω καὶ ἐγράψαμεν πρὸ ἡμερῶν τὸν εἰρημένον ἀριθμὸν τῶν χιλίων ἑκατὸν πενῆντα γροσίων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μακαριότης σου γράφει τώρα ὅτι, ἐκτὸς τούτων, ἔχει καὶ ἄλλας δύο χιλιάδας καὶ ὀκτακόσια εἴκοσι γρόσια ἐξωδευμένα καὶ δεδομένα, καθὼς κατ' εἶδος καὶ ὀνομαστὶ τὰ δηλοποιεῖ, καὶ συναριθμεῖται ἡ ποσότης λοιπὸν ὅλη γρόσια χιλιάδες τέσσαρες παρὰ τριάκοντα, τῆς τε ἀγορᾶς δηλονότι τοῦ τόπου τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κελλίων, καὶ τῆς αὐλῆς, καὶ ἑνὸς ὀσπητίου τοῦ Ἠλιοῦ, καὶ τοῦ μουκατᾶ, καὶ ἐξόδων τοῦ τοίχου καὶ περιβολίου καὶ μαγαζίου, τὰ ὁποῖα ἔξοδα λαμβάνοντάς τα, στέργει νὰ δώσῃ χοδζέτι τελείας πωλήσεως καὶ τὰ τεμεσούτια, διὰ ὅλους τοὺς ἀπαριθμηθέντας τόπους, ἰδοὺ ὁποῦ πειθόμενοι τοῖς παρ' ὑμῶν γεγραμμένοις, ἀντιγράφομεν καὶ ἀνταποκρινόμεθα τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι, ὅτι ἂς γράψῃ ἐδῶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιτρόπους της, λαμβάνωντας τὰ εἰρημένα ὅλα ἔξοδα, τουτέστι τέσσαρας χιλιάδας γρόσια παρὰ τριάκοντα, νὰ ἐγχειρίσουν τὰ τεμεσούτια ὅλα, καὶ νὰ δώσουν καὶ χοδζέτι τελείας πωλήσεως ὅλων τῶν ῥηθέντων τόπων μετὰ τῆς ἐκκλησίας, καὶ πῶς δὲν ἔχει μετοχὴν πλέον ἡ μακαριότης σου· διὰ τὸ ὁποῖον θέλει γράψει καὶ ἰδιοχείρως καὶ ἡ μακαριότης σου γράμμα ἀνυπόγραφον καὶ

ἐνσφράγιστον νὰ τὸ στείλῃ ἐδῶ νὰ μᾶς τὸ ἐγχειρίσουν οἱ ἐπίτροποι καὶ ἄνθρωποί της, λαβόντες πρότερον, ὡς εἴρηται, καὶ ἐγχειρισθέντες τὸν ἀριθμὸν τῶν τεσσάρων χιλιάδων γροσίων νὰ διαλαμβάνῃ δηλονότι τὸ γράμμα τὴν τελείαν πώλησιν τῶν τόπων, καὶ τὴν λῆψιν τῆς τιμῆς καὶ τῶν ἄσπρων, καὶ τὸ ἀμέτοχον εἰς τὸ ἑξῆς τῆς ὑμετέρας μακαριότητος· ἂς ἔχωμεν λοιπὸν ἀπόκρισιν τὸ συντομώτερον μὲ ἐντελῆ ὀρδινίαν καὶ διόρθωσιν τῆς ὑποθέσεως, διὰ νὰ γενῇ ἐπιμέλεια σὺν Θεῷ νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ τὸ τῆς ἀνοικοδομῆς ἔργον τῆς ἐκκλησίας, εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μνημόσυνον τοῦ κτίτορος, καὶ τοῦ χριστωνύμου λαοῦ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν καὶ σωτηριώδη. Ταῦτα· ὁ δὲ τῶν ἁπάντων ἔφορος Θεὸς διατηροίη τὴν ὑμετέραν μακαριότητα ἀνωτέραν παντὸς ἀνιαροῦ καὶ ἀντικειμένου συναντήματος, εἰς ἔτη πολλὰ καὶ πανευτυχῆ.

αχγη΄, ἰανουαρίου κδ΄.

† *Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ αὐτῆς ἀδελφός.*

Τὰ παρόντα τετράδια δέκα ὄντα τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ἐσωκαμήλαυχον μᾶς τὰ ἔστειλαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ θέλετε τὰ λάβει παρὰ τοῦ γραμματοκομιστοῦ.

Λέγουσιν οἱ χριστιανοὶ ἔτι ὁρισμὸν εἶχεν εὐγάλει ἡ μακαριότης σου εἰς ἀνάκτισιν τῆς αὐτῆς Χρυσοπηγῆς ἐκκλησίας, καὶ κάμει χρεία νὰ τὸν στείλετε καὶ ἐκεῖνον τὸν ὁρισμόν, διότι δι' ἐκείνου εὐκολώτερον καὶ ὀλιγοεξοδώτερον εἰπεῖν ἠμπορεῖ νὰ παρθῇ ἡ ἄδεια τῆς ἀνοικοδομῆς καὶ πρέπει νὰ ἔλθῃ, ἂν εἶναι.

Ι'

*Ὁ περὶ τῶν* **ἐν Βοσπόρῳ ναῶν,** *ζητῶν ἐπίσημα ἑλληνικὰ γράμματα, κυρίως τῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ἐπιχειρεῖ πράγμασιν ἀδυνάτοις. Ἐξ ὅσων ἠρεύνησα, μόνον περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος ἐπείσθην μέχρι σήμερον ὅτι κέκτηται συλλογὴν ἀρχαίων ἐγγράφων, ἴσως δὲ τοιαῦτα κέκτηνται καὶ οἱ ναοὶ Διπλοκιονίου· δυστυχῶς, καὶ διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων οὐδεμία γνωστὴ γίνεταί μοι ἱστορικὴ εἴδησις περὶ τῆς βυζαντινῆς τῶν ναῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου καταγωγῆς. Ἡ ὕπαρξις ὅμως δικαιωμάτων τινῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, ἡ φαινομένη ἐν αὐτοῖς, δι' ὧν ἐψηφίζοντο διατάξεις ἐφαρμοζόμεναι πᾶσι, δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ τῶν τελευταίων αἰώνων εἰσὶ γέννημα τὰ δικαιώματα ταῦτα.*

**Ὁ ναὸς τοῦ Μεγάλου Ρεύματος,** *ὡς οἰκοδομή, οἵα φαίνεται σήμερον, ἐστιν ἔργον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς δείκνυσιν ἐπιγραφὴ σωζομένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβάλλοντος τὸν ναὸν τοίχου, καθ' ἣν ἀνεκαινίσθη κατὰ μάϊον τοῦ 1677 ὁ ναὸς ὑπὸ Μανωλάκη τοῦ ἐκ Καστορίας.*

*Τὸν πλοῦτον τοῦ ναοῦ τούτου συναποτελοῦσι τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ, ὧν ἀναγραφὴν εἶδον μόνον, γενομένην πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, καὶ ἧς ἐκδίδωμι τὰ σπουδαιότερα μέρη, συμπληρῶν τὴν ἐν λόγῳ ἀναγραφήν, ἥτις ὑπὸ τὴν ἱστορικήν, τὴν νομικήν, καὶ τὴν διοικητικὴν ἔποψιν κέκτηται μεγίστην, κατ' ἐμέ, σημασίαν. Περὶ τῆς ἀσινοῦς διαφυλάξεως συλλογῶν τοιούτων ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐμερίμνα, καὶ τοῦ γένους ἡμῶν οἱ πρόκριτοι ἐφαίνοντο μεριμνῶντες. Ἁπλοῦς δ' ὁ μῦ-*

*θος τῆς ἀληθείας· τῇ 31 ὀκτωβρίου 1803, κατ' αἴτησιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατμίων, ἐχόντων τὰς γνώμας καὶ τῶν ἐν Πάτμῳ συμπολιτῶν αὐτῶν, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Καλλίνικος Ε' ἐξέδωκεν ἀφοριστικὸν γράμμα συνοδικὸν κατὰ τῶν ἐχόντων καὶ κρατούντων τὸν ἀπολεσθέντα πρὸ πολλοῦ κοινὸν κώδηκα τῆς Πάτμου, λεγόμενον κοινῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων «ὁλάρα», ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο γράμματα ἀναφερόμενα εἰς ἰδιωτικὰς καὶ κοινὰς ὑποθέσεις. Τοιαῦται δ' αὐστηραὶ πατριαρχικαὶ διαταγαὶ συνετέλουν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀποσωθέντων, θείᾳ μοίρᾳ, καὶ εἰς αὐτὰς ὀφείλομεν τὴν περίσωσιν, ἐν χρόνοις παλαιοτέροις, τῶν ἐπισήμων τούτων καὶ σπουδαίων γραμμάτων, ἃ τὸ πρῶτον γνωστὰ καθίστημι, προστιθεὶς τὰς ἀπαιπαιτουμένας ἑρμηνείας καὶ σχόλια.*

*Ἔχει δ' οὕτως ἡ παλαιὰ τούτων ἀναγραφή, ἧς, ὡς εἶπον, ἐκλέγω τὰ κυριώτερα μέρη:*

*« 1797 ἀπριλλίου 29.* **Ἡ καταγραφὴ** *τῶν ὅσων γραμμάτων καὶ σενετίων ἦτον εἰς τὸ σεντοῦκι, ὁποῦ εἶχεν ὁ ἄρχων λογοθέτης κύριος Σκαρλάτος, τὰ ὁποῖα σήμερον μᾶς ἔδωσεν.*

*Ἀκριβὴς καταγραφὴ ὅλων τῶν φιρμανίων τῆς χώρας Ἀρναουτ-κιοΐου μὲ νούμερα καὶ μὲ παράστασιν περιληπτικὴν τῆς ὑποθέσεως κάθε φιρμανίου.*

1. Ἐν ἔτει 1117. Φερμάνι χιταπὲντ πρὸς τὸν Γαλάτα μουλασὶ διὰ νὰ μὴ πληρώνη τὸ Ἀρναούτκιοϊ ἀβαρίζι, νουζοῦλι, τιρπάνι, καὶ ἄλλα τεκλί-

φιά, μὲ τὸ νὰ εἶναι μουάφικον, ὡς χωρίον βάκφι τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέτη.

2. Ἐν ἔτει 1198. Φερμάνι χιταπὲν πρὸς τὸν Γάλατα μουλασὶ καὶ πρὸς τὸν μποσταντζῆ πασὴν διὰ νὰ μὴ ζητῶνται τὰ ἔξοδα τοῦ κεσφίου, καὶ τοῦ ἰλαμίου, καὶ τοῦ μπουμπασίρη παρὰ τῶν ἐγχωρίων δι' ἐκείνους ὁποῦ καζάϊλεν ἤθελον καταλανδιασθῆ εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἤθελον ἀποθάνη εἰς τὸ χωρίον ἀφ' οὗ τοὺς εὐγάλωσιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

3. Ἐν ἔτει 1129. Φερμάνι χιταπὲν πρὸς τὸν Τερσανὲ ἐμηνὴ διὰ τὸ ταχσίλι τοῦ μισθοῦ τῶν δέκα μαρνέριδων ὁποῦ ἐπῆγαν μὲ τὰ γαλόνια κάτω ͵αψκη´ ἔτος.

4. Ἐν ἔτει 1200. Φερμάνι διὰ τὸ νερὸν τοῦ ἁγιάσματος τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ καὶ τοῦ δερὲ, ὁμοῦ καὶ τὸ ἰλάμη αὐτῶν.

5. Σουρέτι τοῦ φερμανίου τοῦ ἁγιάσματος τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ, καὶ τοῦ δερέ.

6. Ἐν ἔτει 1108. Φερμάνι πρὸς τὸν Γαλάτα μουλασὶ διὰ νὰ μὴ πληρώνῃ τὸ Νεοχώριον, Ἀρναούτκιοϊ, Θεραπειά, Μπεσίκτασι, καὶ Ὀρτάκιοϊ, καζμᾶ καὶ κιουρὲκ ἀχτζεσί.

7. Φερμάνι χιταπὲν πρὸς τὸν καϊμακὰμ πασᾶ καὶ Γαλάτα μουλασὶ καὶ πρὸς τὸν μεμούρην τοῦ εὐγάλματος τῶν μαρνέρων, ὅτι ἄγκαλα καὶ τὸ Ἀρναούτκιοϊ νὰ εἶναι σερπέσικον* ὡς βάκφι τοῦ Σουλ-

* κεκτημένον αὐτονομίαν.

τὰν Ἀχμὲτ, καὶ τὰ δοσίματά του νὰ δίδονται εἰς τὸ βάκφι.

8. Φερμάνι χιταπὲν πρὸς τὸν Γάλατα μουλασὶ, καὶ πρὸς τοὺς ναΐπιδες τοῦ Νεοχωρίου καὶ Ἀρναούτκιοϊ ὅτι ἀπὸ τοὺς τριάντα μαρνάρους ὁποῦ διὰ φιρμανίου διωρίσθησαν εἰς τὸν τερσανᾶν διὰ τὰ γαλόνια, τοὺς εἴκοσι νὰ δώσῃ τὸ Νεοχῶρι καὶ τοὺς δέκα τὸ Ἀρναούτκιοϊ.

9. Ἐν ἔτει 1131. Φερμάνι διὰ νὰ μὴ πληρώνωσι μουκατᾶ τὰ ὀσπήτια καὶ οἱ τόποι ὁποῦ δὲν εἶναι ἀπερασμένα εἰς τὸ δευτέρι τοῦ βακουφιοῦ, καὶ δὲν ἔχωσι καὶ σενέτι τοῦ βακουφιοῦ.

10. Ἐν ἔτει 1089. Φερμάνι περιέχον, ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ Σταμμάτη ἔδωσεν ἀρζουχάλι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της, προσκλαιομένη ἀπὸ τοὺς λοιποὺς κληρονόμους διὰ τὸ ὀσπῆτι, ὁποῦ ὁ ἄνδρας της ἐπὶ ζωῆς του ἐπώλησεν εἰς αὐτὴν, καὶ αὐτοὶ ζητοῦσι νὰ τὸ βάλλωσιν εἰς τὴν λοιπὴν περιουσίαν· ὅθεν καὶ προστάζεται ὁ Ἰσταμπὸλ ἐφένδης νὰ θεωρήσῃ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ τὴν δικαιώσῃ, διὰ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται περὶ τοῦ ὀσπητίου.

11. Ἐν ἔτει 1107. Χοντζέτι ὅτι οἱ ἑβραῖοι ἐπλήρωσαν πρῶτον γρόσια 50 σουροὰτ ὁμοῦ μὲ τοὺς ἐγχωρίους, ὕστερον τὰ κατέβασαν 20 καὶ ἐπλήρωσαν τρεῖς χρόνους πρὸς 20, καὶ τώρα δὲν θέλωσι νὰ πληρώσωσι· ὅθεν ἐπροστάχθησαν νὰ τὰ πληρώσωσιν.

12. Ἐν ἔτει 1064. Φερμάνι πρὸς τὸν Γαλάτα μουλασὶ διὰ νὰ πληρώνωσιν οἱ ἑβραῖοι τὰ τεκλίφια

μαζὴ μὲ τοὺς ἐγχωρίους κατὰ τὸ δευτέρι, καὶ ὁ περὶ τούτου φετφᾶς.

13. Ἀρζουχάλι τῶν ἐγχωρίων κατὰ τῶν ἑβραίων ὁποῦ δὲν θέλωσι νὰ πληρώσωσι μαζὴ τὰ τεκλίφια κατὰ τὸν φετφᾶν, χοτζέτι, καὶ φερμάνι ὁποῦ ἔχουσιν εἰς χεῖρας των οἱ ἐγχώριοι, τὸ ὁποῖον διωρίσθη εἰς τὸν Γάλατα κατισὶ καὶ τὸ μετὰ τὴν κρίσιν περὶ τούτου χοτζέτι, ὅτι νὰ πληρώσωσι, καὶ ἡ συμφωνητικὴ περὶ τούτου ὁμολογία τῶν ἑβραίων.

14. Φερμάνι πρὸς τὸν καϊμακὰμ πασᾶν καὶ Γάλατα κατισὴ διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ζήτησιν τοῦ μποσταντζήπαση διὰ τὸ τρῦγος, ὅστις . . . . ἐπρόσταζε νὰ μὴ τρυγήσωσι, καὶ νὰ κατεβάσωσι τὸ σταφύλι τους εἰς τὰ ὀσπίτιά τους οἱ ἐγχώριοι.

15. Σουρὲτ τοῦ ἐκδοθέντος φερμανίου κατὰ τὸ 1198 ἔτος χιταπὲν πρὸς τὸν Γάλατα μουλασὶ καὶ μποσταντζήμπασην, διὰ νὰ μὴ ζητῶνται τὰ ἔξοδα τοῦ κεφσιοῦ, καὶ ἰλαμίου, καὶ μπουμπασίρη παρὰ τῶν ἐγχωρίων δι' ἐκείνους ὁποῦ καζάην ἤθελον χαταλανδιασθῆ εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἤθελον ἀποθάνῃ εἰς τὸ χωρίον ἀφοῦ τοὺς εὐγάλωσιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

16. Ἐν ἔτει 1199. Φερμάνι πρὸς τὸν Γάλατα κατισὶ καὶ μποσταντζήμπασην διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν οἰκοδομὴν τοῦ χαστᾶ χανὲ τῶν ἑβραίων ὁποῦ ἔφτιασαν πλησίον τῆς χώρας κατὰ τὸ ἰλάμη τοῦ Γάλατα κατισή.

§

## *Ἀκριβὴς καταγραφὴ τῶν ἰλαμίων μὲ νούμερα, καὶ μὲ σύντομον περίληψιν τοῦ κάθε ἰλαμίου.*

1. Ἀρζηχάλι τῶν ἐγχωρίων διὰ νὰ εὐγαλθῇ ἀπὸ τὸ κάϊδι τὸ ἰλάμι ὁποῦ εἶχε γίνη κατὰ τοὺς 1194 περὶ τοῦ γιασακιτζῆ, ὅτι νὰ εἶναι εἷς· καὶ ἰλάμη ἐν ἔτει 1196, ὅτι οὕτως εἶχεν ἀποφασισθῇ τότε μὲ μεκτοῦπι τοῦ ἀγᾶ.

2. Ἀρζηχάλι τῶν ἐγχωρίων, δι' οὗ προσκλαίονται περὶ τοῦ ἀγᾶ διὰ τὸ τεκλίφι τοῦ μπαϊραμλικιοῦ, καὶ σεφᾶ μελδιλικιοῦ καὶ παναγὶρ ἀκτζεσὶ, καὶ μπουγιουρουλδὶ πρὸς τὸν Γάλατα κατισὴ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ῥηθείσας ἀπαιτήσεις.

3. Ἀρζηχάλι κατὰ τοῦ Γιάννη καὶ Μάρκου τῶν μπακτζεβάνιδων, ὅτι ἔκλεισαν τὸν δρόμον τοῦ τρεξίματος τοῦ σελιοῦ, καὶ ἐκ τούτου προξενεῖται μεγάλη ζημία εἰς τὰ ὀσπήτιά τους· καὶ ἰλάμι μπουγιουρδισμένον ἐν ἔτει 1205 ἔτει, νὰ χαλασθῇ τὸ σφάλισμα, ὁποῦ αὐτοὶ ἔκαμαν, καὶ νὰ τρέχῃ τὸ σέλι ἀπὸ τὸ μέρος, ὁποῦ ἀπ' ἀρχῆς ἔτρεχε.

4. Ἀρζουχάλι τῶν ἐγχωρίων, διὰ νὰ κριθῶσιν μὲ τὸν σούμπασην τοῦ Μπεσικτασίου, διὰ τὴν ζήτησιν, ὁποῦ ἔκανε διὰ τὸ σταφύλι, ὁποῦ ἔφεραν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ Ἰσάρι καὶ Σθένην, καὶ ἰλάμι μπουγιουρδισμένον, ὅτι νὰ μὴ ζητῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἐναντίον τῆς παλαιᾶς συνηθείας.

5. Μπουγιουρδισμένον ἀρζουχάλι τῶν ἐγχωρίων διὰ τὸ ἀβαέτι, ὁποῦ ἐζήτει ὁ Τζαούσογλους Μεχμέτης ἀπὸ αὐτούς διὰ τὸ σταφύλι τῶν ἀμπελιῶν τῆς χώρας.

6. Ἐν ἔτει 1138. Χοτζέτι, ὅτι οἱ ἐγχώριοι ἔκαμαν δαβᾶν ἀπὸ τὸν σούμπασην διὰ τὸ ρέσμη τῶν σταφυλίων, λέγοντες ὅτι διὰ μὲν τὸ ξενικὸν σταφύλι, ὁποῦ ἔφεραν διὰ θαλάσσης, ἐπλήρωσαν πρὸς ἕνα παρᾶν τὸ γιούκι, διὰ δὲ τὸ ἀπὸ Στένην, Ἰσάρι καὶ ἄλλα πέριξ αὐτῶν μέρη διὰ ξηρᾶς μετὰ ζῶα δὲν ἐπλήρωναν, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ νὰ τὸ ἀπέδειξαν μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἰσαρλίδων τούρκων ἐπροστάχθη ὁ σούμπασης νὰ μὴ ζητῇ.

7. Ἀρζουχάλι τῶν ἐγχωρίων διὰ τοὺς διορισθέντας 10 μαρνάρους γεμιτζίδες παρακλητικὸν εἰς τὸ νὰ προσταχθῶσι καὶ αἱ ἄλλαι φυλαὶ νὰ βοηθήσωσι· καὶ ἰλάμι τοῦ ὅτι νὰ προσταχθῶσι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων χωρίων, δηλ· τοῦ Κουρουτζεσμὲ, Ὀρτακιοϊοῦ καὶ Μπεσικτασίου εἰς τὸ νὰ βοηθήσωσι, διὰ τὸ ὁποῖον χρήζουσιν ὑψηλοῦ φερμανίου.

8. Ἐν ἔτει 1046. Χοτζέτι ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Νεοχωρίου ρεΐζηδες τῶν καραβίων μὲ τὸ νὰ ἔδειξαν μπουγιουρουλδὴ, πῶς οἱ ρεΐζηδες κάτοικοι τοῦ Ἀρναούτκιοΐου ἔδεσαν μαζή των τὸ οὐτζρέτι τῶν κολαούζιδων τῶν βασιλικῶν κατέργων, ἐπροστάχθησαν νὰ δίδωσι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς.

9. Ἰλάμι περὶ τῆς Ἑλένης τῆς διωγμένης μὲ ἰλάμι ἀπὸ τὸ Τζιγκέλκιοϊ, καὶ εὑρίσκετο νοικατόρισα εἰς τὸ σπῆτι τῆς Σουλτάνας, ἡ ὁποία ἐπρο-

στάχθη νὰ τὴν διώξῃ διὰ τὴν ἀθλιότητά της καὶ τὸ ἐπεσχέθη.

10. Ἰλάμι τῆς Ἑλένης, καὶ τῆς Κουτζοελένης, τῆς Δόμνας Βαρνιώτισας, τῆς Κασσοῦς Μαχμουρλαμέζινας καὶ τῆς Σουλτάνας τοῦ Καροτζόγλου διὰ νὰ διωχθῶσιν ἀπὸ τὸ χωρίον.

11. Ἰλάμι διὰ τὸν καλπακτζῆ Σάββαν, τὸν νοικάτορα τοῦ Ζαχαρίου, ὅτι εἶναι ἀχρεῖος καὶ νὰ διωχθῇ ἀπὸ τὸ χωρίον.

12. Ἰλάμι ὅτι οἱ ἐγχώριοι ἔκαμαν δαβᾶν διὰ νὰ διωχθῶσιν ἀπὸ τὸ χωρίον ὁ Κωνσταντὴς καὶ ὁ πατήρ του Γεώργης, οἱ ὁποῖοι ὑπεσχέθησαν ὅτι μίαν ἑβδομάδα ὕστερον θέλουσιν εὔγει ἀπὸ τὸ χωρίον.

13. Ἰλάμι διὰ νὰ διωχθῇ ἀπὸ τὸ Χάσκιοϊ ἡ Ψωμαθιανὴ Σμαράγδα διὰ τὴν ἀπλότητά της.

14. Ἰλάμι τοῦ Δημητράκη μπακάλη καὶ τῆς συζύγου του διὰ νὰ εὐγαλθῶσιν ἀπὸ τὸ σπῆτι, ὁποῦ κάθηται, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀχρείας πολιτείας ἀμφότεροι.

15. Ἰλάμι διὰ τὴν κακὴν πολιτείαν τοῦ Ἀνδρέου καὶ τῆς γυναικός του Ἰστάγκας διὰ νὰ διωχθῶσιν ἀπὸ τὸ χωρίον.

16. Ἰλάμι ὅτι οἱ ἐγχώριοι ἔκαμαν δαβᾶν διὰ τὸν Χριστόδουλον δουβαρτζῆν πῶς φέρει ἀρώστους εἰς τὸ σπῆτι του, καὶ ἀφοῦ ἀποθάνωσι πέρνει τὴν περιουσίαν των, καὶ αὐτοὶ ἐνοχλοῦνται καὶ τζερεμλανδίζονται ἀπὸ τοὺς κληρονόμους των, καὶ ἀπὸ τοὺς πεϊτμαλτζίδες, καὶ νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ κίνημά του, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὑπεσχέθη.

17. Ἐν ἔτει 1190. Ἰλάμι περὶ τῶν καϊκτζήδων, ὅτι ὑπεσχέθησαν, εἰς τὸ μονοκοῦπι καΐκι νὰ μὴ πέρνωσι περισσοτέρους ἀπὸ ἀνθρώπους 7 πρὸς παράδες 2 τοὺς ὁποίους πάλιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ τοὺς φέρνωσιν εἰς τὸ χωρίον.

18. Ἐν ἔτει 1196. Ἰλάμι περὶ τῶν καϊκτζήδων ὅμοιον κατὰ τὸ ἰλάμι ὅπου ἔγινε κατὰ τὸ 1190 ἔτος.

19. Ἐν ἔτει 1207. Ἰλάμι ὅτι ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ χωρίον χαμάλιδες δὲν ἦτον καὶ κατὰ ζήτησιν τῶν ἐγχωρίων διωρίσθησαν 4 χαμάλιδες ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ νὰ πέρνωσι χαμαλιάτικα εἰς τὸ τζεκὶ τῶν ξύλων παράδες 4 ἀπὸ τὴν σκάλαν ἕως εἰς τὸ Τσεσμὲ πασῆ, καὶ μακρύτερα 5 παράδες καὶ ἕως εἰς τὸν Γενὶ μαχαλὲ 4, καὶ εἰς τὰ πλησίον μέρη πρὸς παράδες 2.

20. Ἀρζουχάλι τῶν ἐγχωρίων, ὅτι δὲν θέλουσι νὰ πληρώσωσι τὸν χισέ τους τῶν ἐξόδων τῶν διορισθέντων μαρνάριδων μερικοὶ ρωμαῖοι, ἀρμένιδες, καὶ ἑβραῖοι· καὶ ἰλάμι ὅτι ἐκ τῶν δέκα κατ' ἔτος διδομένων μαρνάριδων οἱ τρεῖς εἶχον διορισθῇ εἰς τὸ Ἀρναούτκιοϊ, οἱ τρεῖς εἰς τὸ Ὀρτάκιοϊ, οἱ 2 1]2 εἰς τὸν Κουροὺ τζεσμέν, καὶ ὁ 1 1]2 εἰς τὸ Μπεσίκτασι.

21. Ἀρζουχάλι τῆς Γαρουφαλιᾶς κατὰ τῶν τότε ἐπιτρόπων, ὅτι μὲ διαφόρους τρόπους ζητοῦσι νὰ πάρωσι τὸ σπῆτι της, καὶ τὴν ἐνοχλοῦσι· καὶ ἰλάμι, ὅτι οἱ ρηθέντες ἀπεκρίθησαν πῶς οἱ νοικατόρισαις ὁποῦ ἔχει εἰς τὸ σπῆτι της, μὲ τὸ νὰ εἶναι

ἀπὸ τὸν Μαρμαρᾶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐναντίον τῆς προσταγῆς, τὴν εἶπαν νὰ τὰς ἀποβάλλῃ διὰ νὰ πηγαίνωσιν εἰς τὸν τόπον τους, καὶ μὲ τὸ νὰ τὸ ὡμολόγησεν καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια, ἐπροστάχθη διὰ νὰ τὰς στείλῃ.

22. Ἐν ἔτει 1088. Χοτζέτι ὅτι οἱ παξιμαδάδες ὅλων τῶν χωρίων πληρώνουσιν ὅλα τὰ τεκλίφια τῆς χώρας μαζὴ μὲ τοὺς λοιποὺς ἐγχωρίους, καὶ ὄχι καθὼς ζητᾶ ὁ Χασᾶν ἀγᾶς ὁ κεχαγιᾶς τῶν παξιμαδάδων.

23. Ἐν ἔτει 1208. Ἰλάμι διὰ τοὺς παλικτζίδες τοῦ χωρίου, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἐφύλαξαν τὴν προγεγονυίαν συμφωνίαν τους ἐμποδίζοντες τοὺς ταπλακτζάριδες δοκιμάζουσιν οἱ ἐγχώριοι δυσκολίαν, ὅθεν νὰ δοθῇ ἄδεια εἰς τοὺς ταβλακτζάριδες νὰ πωλῶσι καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζωνται ἀπὸ τοὺς ῥηθέντας.

24. Ἐν ἔτει 1209. Ἰλάμι διὰ τὸ εὔγαλμα τῆς ρούσας ἀπὸ τὸ χωρίον.

25. Ἐν ἔτει 1209. Ἰλάμι διὰ τὸ εὔγαλμα τῆς ἀδελφῆς τῆς ρούσας ἀπὸ τὸ χωρίον.

## ζ

## *Καταγραφὴ περιληπτικὴ τῶν ρωμαϊκῶν γραμμάτων.*

1. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου περὶ τῆς ἐξαρχίας τοῦ Ἁγιάσματος τοῦ προφήτου Ἡλιού, κατὰ τοὺς 1772 μαΐου 3, δι' οὗ ἐκράτει τὴν ἐξαρχίαν ὁ κόμισος Ἰωαννάκης Ρωσσέτος.

2. 1772 ἰουλίου 5. Ἀπόδειξις πατριαρχικὴ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους, ὅτι ἐφιλοτιμήθη ἡ ἐξαρχία τοῦ Ἁγιάσματος τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ εἰς τὸν κόμισον Ἰωάννην Ρουσσέτον, καὶ νὰ μὴ ἐναντιωθῇ τινὰς εἰς τὴν σύναξιν τοῦ εἰσοδήματος.

3. Γράμμα πατριαρχικὸν τοῦ κὺρ Θεοδοσίου, δι' οὗ ἐφιλοτιμήθη ἡ ἐξαρχία τοῦ Ἁγιάσματος τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ εἰς τὸ παγκάριον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μεγάλου Ρεύματος.

4. Γράμμα ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου* δι' ἐκείνους ὁποῦ δὲν πληρώνουσι σῶα τὰ τοῦ μετρολογίου, καὶ τὰ τοῦ σεφᾶ γκελδιλικίου τοῦ νέου ἀγᾶ, καὶ δι' ἐκείνους ὁποῦ ἐσφετέρισαν τόσον ἐξ αὐτῶν τόσον καὶ ἐξ ἄλλων συναθροιζομένων.

5. Γράμμα ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου κατὰ τοὺς 1775, διὰ τοὺς παράδες τοῦ μέτρου καὶ διὰ τὰ λοιπὰ, ὅμοιον μὲ τὸ ἄνω.

6. Γράμμα ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ κατὰ τοὺς 1782, διὰ τοὺς παράδες καὶ τοῦ μέτρου, καὶ διὰ τὰ λοιπὰ, ὅμοιον τοῖς ἄνω.

7. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου, περὶ τῆς βούλλας, κατὰ τοὺς 1777 κατὰ τὸν δεκέμβριον.

8. Γράμμα τῆς αὐλῆς, κατὰ τοὺς 1782, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας κυρίου Γαβριὴλ, διὰ νὰ βουλλώνωνται αἱ ὁμολογίαις τῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν βούλλαν τους, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τρία κομμάτια.

9. Γράμμα συμφωνητικὸν τοῦ σπαθάρη Ἰα-

---

* βεβαίως Κυρίλλου Ε' τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας.

κωβάκη Ρίζου, κατὰ τοὺς 1748 αὐγούστου 17, μετὰ τῶν ἐγχωρίων, διὰ τὸν τόπον ὁποῦ εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ ὀσπητιοῦ του.

10. Ἀπόδειξις πατριαρχικὴ διὰ τὸ κουτὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἐγρίκαπι, κατὰ τοὺς 1740.

11. Συμφωνητικὸν τοῦ Δημητράσκου ποστελνίκου διὰ τὸ μετατόπισμα τοῦ σοκακίου.

12. Ἴσον τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος διὰ τὸ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν μνημεῖον τοῦ αὐθέντου Ματθαίου Γκίκα.

13. Γράμμα πατριαρχικὸν δηλωτικὸν ἅμα καὶ ἐπιβεβαιωτικόν, κατὰ τοὺς 1782 φεβρουαρίου 10, ὅτι ἡ δόμνα Σμαράνδα τοῦ αὐθέντου Ματθαίου Γκίκα ἐπώλησε τὸ ἓν μνῆμα εἰς τὸ παγκάριον διὰ γρόσια 295.

14. Γράμμα πατριαρχικόν, κατὰ τοὺς 1736 ἰουλίου 12, ὅτι νὰ μὴ πωληθῇ πώποτε τὸ παρὰ τοῦ Φίλιππα ἀγορασθὲν ὀσπῆτι, ὡς ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

15. Γράμμα κοινὸν συμφωνητικὸν τῶν ἐγχωρίων κατὰ τοὺς 1784 φεβρουαρίου 17, διὰ τὰ δουλευτικὰ τῶν ἀμπελίων μὲ νέζιρ ἀσλανία 100 εἰς τὸ τζαμὶ τοῦ Κουρούτζεσμε, ὅποιος ἤθελε παραβῇ τὴν συμφωνίαν.

16. Διαθήκη τοῦ Σταυρουπόλεως Ἀνθίμου, κατὰ τοὺς 1782 ἀπριλίου α΄.

17. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ διὰ τὸ μοιρίδιον τοῦ παγκαρίου, κατὰ τοὺς 1783 φεβρουαρίου 16, δι' οὗ φιλοτιμεῖται εἰς τὸ παγκάριον καὶ

παρὰ τῆς παναγιότητός του, ὡς προπεφιλοτιμημένον κατὰ τοὺς 1777 παρὰ τοῦ κυρίου Σωφρονίου.

18. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ, δι οὗ δίδοται τὸ μοιρίδιον τοῦ παγκαρίου εἰς τὸν Ἀμβρόσιον, κατὰ τοὺς 1784, τὸ ὁποῖον ηὗρεν πεφιλοτιμημένον εἰς τὸ παγκάριον κατὰ τοὺς 1777, ἐπὶ τοῦ κὺρ Σωφρονίου.

19. Γράμμα συνοδικὸν τοῦ πατριάρχου κὺρ Προκοπίου κατὰ τοὺς 1788, διὰ τὸ μοιρίδιον τοῦ παγκαρίου, δι' οὗ ἐπικυροῦται τὸ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ γράμμα.

20. Συμφωνητικὸν τῶν ἐργαστηριάριδων μπαλουκτζίδων τοῦ χωρίου, δι' οὗ ὑπόσχονται νὰ ἔχωσι πάντοτε εἰς τὰ ἐργαστήρια τόσον ψάρια, ὅσον καὶ μύδια, καὶ κάθε εἴδους χαβαρικὰ διὰ τὴν χρείαν τῶν ἐγχωρίων.

21. Γράμμα πατριαρχικὸν, δι'οὗ δίδεται εἴδησις περὶ τοῦ ἐκδοθέντος φερμανίου διὰ τὸ μέκι τῶν τούρκικων νικιαχίων ἀπὸ τοὺς ραγιάδας.

22. Γράμμα ὑποσχετικὸν τῶν μπακάλιδων, διὰ νὰ μὴ πωλῶσι ἀγιοκέρια ἀπὸ τὸ σάββατον τοῦ Λαζάρου ἕως τῆς κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, ἡ ὁποία συμφωνία ἔγινε εἰς τοὺς 1795 ἀπριλίου α'.

23. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ κατὰ τοὺς 1782, δι' οὗ ἐφιλοτιμήθη ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία τοῦ Ἁγιάσματος τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ εἰς τὸ παγκάριον τῆς ἐκκλησίας.

24. Ὁμολογία τοῦ Κλαυδιουπόλεως Νεοφύτου ἀσλ. 40 τὸν χρόνον, ἀπὸ τῆς α' ἀπριλίου τῶν 96.

25. Ἐξεδόθη γράμμα συστατικὸν τῆς κατὰ τὸ χωρίον ἑλληνικῆς σχολῆς, κατὰ τοὺς 1787, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ κὺρ Προκοπίου.

26. Ἐξεδόθη πατριαρχικὴ ἀπόδειξις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐπιτρόπων τῆς κατὰ τὸ χωρίον ἑλληνικῆς σχολῆς, κατὰ τοὺς 1787.

27. Ἐξεδόθη συνοδικὸν τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου, κατὰ τοὺς 1793, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ κατὰ τὸ χωρίον ἑλληνικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ μοιριδίου τοῦ παγκαρίου ἀσλανία 300 ἐτήσιον.

28. Ὁμολογία δι' ἀσλανία 3750, ἅπερ ἔχει λαμβάνειν ἡ κατὰ τὸ χωρίον ἑλληνικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ παγκαρίου.

## ς

## *Καταγραφὴ τῶν αὐθεντικῶν χρυσοβούλλων τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας.*

1. ͵αψκζ', ἀπριλίου α'. Χρυσόβουλλον τοῦ αὐθέντου Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἀπὸ τῆς εἰς Βλαχίαν ἡγεμονίας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὴν καμάραν κατ' ἔτος τὸ μοναστήριον τῆς πεφανερωμένης Παναγίας ἀνὰ γρόσια 50, καὶ γρόσια δέκα οἱ δι' αὐτὰ ἐλθόντες πατέρες τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου· ἐδόθη εἰς τὸν οἰκοκύρην τοῦ. . . . .* διὰ τοῦ Γιάγκου ράπτη.

---

* ἐλλιπὴς ἡ γραμμὴ αὐτη.

2. ͵αψκϛ΄ ἔτει σωτηρίῳ μαρτίου 13. Χρυσόβουλλον τοῦ αὐθέντου Μιχαὴλ Ρακοβίτζα, ἀπὸ τῆς εἰς Βλαχίαν αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία μας ἀπὸ τοὺς καπὶ-κιαχαγιάδες ἀνὰ γρόσια 200 τὸν χρόνον.

3. ͵αψξδ΄ ὀκτωβρίου 15. Χρυσόβουλλον τοῦ Στεφάνου βοεβόδα Ρακοβίτζα, ἐπικυρωτικὸν τοῦ ἀνωτέρου, διὰ νὰ λαμβάνῃ τὰ ρηθέντα γρ. 200 ἡ ἐκκλησία παρὰ τῶν καπὶ-κιαχαγιάδων κατ' ἔτος.

4. ͵αψλ΄ μαρτίου λ΄. Χρυσόβουλλον τοῦ Γρηγορίου βοεβόδα Γκίκα, ἀπὸ τῆς εἰς Μπογδανίαν αὐθεντείας του, δι' οὗ διορίζει νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία μας ἀπὸ τὸ βάμμα Γαλατζίου κατ' ἔτος γρόσια 50.

5. ͵αψπα΄. Χρυσόβουλλον τοῦ Κωνσταντίνου βοεβόδα Μουρούζη, δι' οὗ διορίζει ἀπὸ τὸ βάμμα Γαλατζίου νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία κηρίον καθαρὸν κατ' ἔτος λίτρας 150.

6. ͵αψπγ΄. Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μαυροκορδάτου, ἐπικυρωτικὸν τοῦ ἀνωτέρου διὰ τὰς λίτρας 150 τοῦ κηρίου.

7. ͵αψγδ΄. Χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ βοεβόδα Σούτζου, ἐπικυρωτικὸν τοῦ ἀνωτέρου.

8. ͵αψγδ΄ ἀπριλίου ιδ΄. Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μουρούζη, ἐπὶ τῆς εἰς Βλαχίαν αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία μας ἐτησίως ἀπὸ τὸν καρβοσαρὰν τῶν βαμμάτων ἀνὰ γρ. 200.

9. ͵αψγβ΄ ἀπριλίου 18. Χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ βοεβόδα Σούτζου, ἐπὶ τῆς εἰς Βλαχίαν δευτέρας αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία

μας παρὰ τῶν καπὶ-κιαγιάδων ἀνὰ ἀσλανία 200 ἐτησίως.

10. ,αψγδ' ἀπριλίου ιδ'. Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μουρούζη, ἐπὶ τῆς εἰς Βλαχίαν αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ τοῦ Ἀρναούτκιοΐου ἐτησίως ἀνὰ γρόσια 200.

11. ,αψγγ'. Χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ βοεβόδα Σούτζου, ἐπὶ τῆς εἰς Μπογδανίαν αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ τοῦ Ἀρναούτκιοΐου ἐτησίως ἀνὰ γρόσια 200.

12. ,αψϛζ' ἀπριλίου κθ'. Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Ὑψηλάντη, κατὰ τὴν πρώτην αὐθεντείαν του εἰς Βλαχίαν, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία μας ἐτησίως ἀνὰ γρόσια 200.

13. ,αψγθ'. Χρυσόβουλλον τοῦ αὐθέντου Ἀλεξάνδρου βόδα Καλλιμάχη, ἐπὶ τῆς εἰς Μπογδανίαν αὐθεντείας του, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ Μεγάλου Ρεύματος ἐτησίως ἀνὰ γρόσια 400· καὶ διὰ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἕτερον χρυσόβουλλον, νὰ λαμβάνῃ ἐτησίως γρόσια 200.

§

*Μετὰ τὴν ἀναγραφὴν ταύτην, ἧς συμπλήρωσιν κατόπι δίδωμι, ἀπαιτεῖται 'να γένωνται παρατηρήσεις αἱ δέουσαι. Τὰ ἀρχεῖα ταῦτα μελετώμενα καὶ σχολιαζόμενα καταλλήλως ἴσως εἰσάξουσι καινάς τινας εἰς τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν γνώσεις· ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεις ἰδὲ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου.*

## ΙΑ΄

Μνείαν γραπτὴν παλαιὰν περὶ τῶν ναῶν τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου, βέβαιόν τι καὶ σαφὲς παραδιδοῦσαν περὶ τῆς πρὸ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὑπάρξεως αὐτῶν, ἢ τῆς ἀνακαινίσεως ἢ καταστροφῆς, ἀγνοῶ. Κατὰ παράδοσιν οὐδὲν δύναται ’να γραφῇ, καθ’ ἃ δ’ εἶπον ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης διατριβῆς, ἀρύομαι πᾶσαν τὴν ὕλην ἐξ ἐγγράφων δοκίμων, ἰδιωτικῶν ἢ κοινῶν· ἀλλὰ τοιαῦτα εὑρίσκω σημειούμενα ἐν ἀρχαίῳ τινὶ κώδικι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, ὧν ἀναγραφὴν ἐξέδωκα, καὶ, κατὰ τὸ ἀρχαιότερον τούτων, ὁ συνοικισμὸς τῆς προνομιούχου ταύτης συνοικίας ὁ ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων γινωσκόμενος ἀνατρέχει μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος. Οὕτως ἀγνοῶ πόσοι ναοὶ κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου ἐλειτούργουν κατὰ τὸν ΙΕ΄ καὶ τὸν Ις΄ αἰῶνα καὶ ἐπ’ ὀνόματι τίνων ἁγίων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἐσεμνύνοντο· φρονῶ ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὀλίγα πρὸ τῆς ἁλώσεως ἔτη ὁ ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν ἦν κατεστραμμένος[1]. Ἄγνωστον πότε ἐθεμελιώθησαν οἱ τῶν λοιπῶν χωρίων ναοὶ, προϋπάρχοντες ἴσως ὡς εὐκτήρια μικρὰ, καὶ κατὰ τίνα παράδοσιν, ἀσύστατον ἢ βάσιμον, ἔλαβον οἱ μὲν πάτρωνα ἅγιον τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἢ τὸν ἱερομάρτυρα Χαραλάμπην, οἱ δὲ

1. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον σελ. 187, στήλη α΄.

προστάτιδα ἁγιορειτικήν τινα μονήν. Ὁ τοῦ Βεβεκίου ναὸς ἦν κτῆμα τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὁ τοῦ Βογιατζήκιοϊ, μᾶλλον δ' εἰπεῖν Ἐμιργιανίου, ἀνῆκεν εἰς τὴν ρωσσικὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος· ἀλλ' ἐξέτασις ἐπισταμένη εἰς οὐδὲν ἄλλο συμπέρασμα, εἰς οὐδεμίαν εἰκασίαν ὁδηγεῖ ἡμᾶς περὶ τῆς θεμελιώσεως ἢ καταγωγῆς τῶν δύο τούτων ναῶν. Χάριν τῶν φιλιστόρων καὶ χάριν τῶν περιέργων ἀναγνωστῶν ἐκτείνω τὸν λόγον, ἀλλ' ἐντὸς ὁρίων βραχυτάτων.

ϛ

**Ὁ ἐν Βεβεκίῳ ναὸς** τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἀναφέρεται ἀρχαιότερον ἐν πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ γράμματι, ἀπολελυμένῳ τῷ ἔτει 1796 ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γερασίμου τοῦ ἀπὸ Δέρκων· τοῦ γράμματος τούτου γίνεται μνεία ἐν νεωτέρῳ γράμματι, τῷ 1830 κατὰ μῆνα ἀπρίλιον ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου, ᾧ ἐπηκολούθησε καὶ τρίτον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου Α' κατὰ μάρτιον τοῦ 1832. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γερασίμου, *ὁ κατὰ τὸ Πεπέκι εὐκτήριος οὗτος οἶκος ὑπῆρχεν ἐκ παλαιοῦ τοῦ χρόνου μετόχιον τῶν Ἰβηριτῶν, ὅπου πρότερον ἀνεγινώσκοντο αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι, ἐκτὸς τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, καὶ ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπεσκευάσθη ἐκ βάθρων διὰ μοναστηριακῶν δα-*

*παρνημάτων, γνήσιον οὖσα μετόχιον τῶν Ἰβηριτῶν.*

Ἐπειδὴ ἡ μετὰ τὸν πατριάρχην Γεράσιμον ἱστορία τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἀνήκει εἰς τὸν λήγοντα ΙΘ΄ αἰῶνα, ἡ δὲ παροῦσα διατριβὴ οὐδαμῶς ὑπ' ὄψιν ἔχει τοιαύτας ὑποθέσεις, ἀνηκούσας εἰς προσεχῆ διατριβὴν, ἐκτενεστέραν, τίθημι τέλος εἰς τὸν ὄντως σύντομον περὶ τούτου λόγον. Αἱ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ναοῦ τοῦ Βεβεκίου ἐπίσημοι μαρτυρίαι εἰσὶν ἀνεπαρκεῖς[1].

ς

**Ὁ ἐν Ἐμιργιανέῳ ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου** λόγου γίνεται ἀντικείμενον τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Γρηγορίῳ Ε΄ κατὰ αὔγουστον τοῦ 1807. Σιγίλλιον ἐκδοὺς τότε περὶ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ρωσικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, γράφει περὶ ταύτης ὅτι, διὰ πενίην ὀλοὴν, ἥτινι πᾶσαι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς αἱ μοναὶ καὶ ἐκκλησίαι λαμπρῶς ἐδούλευον, ἀπώλεσεν ἡ μονὴ αὕτη κτήματά τε καὶ ἀφιερώματα, καὶ ὅτι ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἰωάννης Καλλιμάχης ἡγεμὼν Μολδαυΐας «ἐφρόντισε προνοητικῶς τῆς διασώσεως

1. ἀνάγνωθι ἐν τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου τὸ περὶ τούτου τοῦ ναοῦ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Γερασίμου, ἐκδιδόμενον ὡς ἀρχαῖον, διότι παλαιότερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔγγραφον ἀγνοεῖται.

καὶ αὐτοῦ τοῦ καταπεπτωκότος ἱεροῦ μοναστηρίου», καθὼς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς αὐτοῦ «προνοήσας κηδεμονικῶς τῆς ἐν ἀσφαλείᾳ εὐσταθείας αὐτοῦ καὶ διαμονῆς» ἐβάδισεν ἐπὶ τὰ τοῦ πατρὸς ἴχνη· χρέεσι δ' ὑποπεσοῦσαν ὅμως τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπεβάστασεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Σκαρλάτος Καλλιμάχης ὁ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμὼν καὶ χρῆμα, χορηγήσας ἱκανὸν, ἤγειρε τόν τε καθολικὸν ναὸν καὶ τοὺς πέριξ ναΐσκους, σὺν τοῖς οἰκήμασι τῶν μοναχῶν. Γρηγόριος ὁ Ε' σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν μητροπολίταις εὐλογήσαντες τό τε λαμπρὸν ἔργον καὶ τὸν εὐσεβέστατον ἐργάτην ἔγνωσαν «πατριαρχικῶς καὶ συνοδικῶς πρυτανεῦσαι τῷ ἱερῷ κοινοβίῳ καὶ βοηθῆσαι ἐκκλησιαστικῶς, ὑποτάττοντες δίκην ἀναποσπάστου ἀφιερώσεως *τὴν ἐν Ἐμιργιάνογλου τοῦ καθ' ἡμᾶς Καταστένου* **νεοπαγῆ** *ἱερὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου* μετὰ τῆς συνημμένης αὐτῇ ἐνορίας . . . . ὥστε διορίζεσθαι ἐν αὐτῷ τῷ μετοχίῳ ἡγούμενον παρὰ τοῦ κοινοβιάρχου».

Τίς ἆρά γε ναὸς ἢ μικρὸν εὐκτήριον ἦν αὐτόθι πρὶν τῆς νεοπαγοῦς ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἄγνωστον. Ἐν τῷ Γραμματοφυλακείῳ τῶν μονῶν Ἰβήρων καὶ ἁγίου Παντελεήμονος ἂν ὑπάρχωσιν ἔγγραφα παλαιὰ ἑλληνικὰ ἢ τουρκικὰ περὶ τῶν δύο τούτων ναῶν καλὸν 'να ἐκδοθῶσιν, ἐὰν οἱ πατέρες ἀμφοτέρων τῶν μονῶν πιστεύωσιν ὅτι διαπρεπῆ προσφέρουσιν οὕτως ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

IB'

**Ἐκ τῶν ναῶν τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου** γινώσκομεν ἱκανὰ περὶ τῶν ἐν Κουσγουνδζουκίῳ καὶ Σκουταρίῳ, κατὰ πατριαρχικόν τι γράμμα, πάντως ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος, καὶ ὃ κεῖται ἐν κώδηκι Φωτίου Κυπρίου (σελ. 68—72) ἔχον οὕτω:

† *Οἱ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἱερώτατοι μητροπολῖται, καὶ ὑπέρτιμοι, καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ, θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῶν ἐπαρχιῶν, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι καὶ χρησιμώτατοι ἄρχοντες, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.* Πολύτροπα *μὲν ὑπάρχουσι καὶ πολυειδῆ ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τὰ ἔργα τῆς κατὰ* Θεὸν *ἀρετῆς, καὶ πάντα ὁ* Θεὸς *εὐμενῶς ἀποδέχεται καὶ ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ τὰ ἐπάξια καλὰ καὶ τοὺς μισθοὺς, κρεῖττον δὲ καὶ ἐξαίρετον ὑπάρχει τῶν ἄλλων τὸ οἰκοδομεῖν θείους ναοὺς καὶ ἱερὰ καταγώγια εἰς δόξαν* Θεοῦ, *ἅπερ ὁ* Θεὸς *ἀποδεχόμενος ἐκ τῆς τῶν ἐργαζομένων ἀγαθῆς προαιρέσεως οἰκειοποιεῖται καὶ κτήματα αὐτοῦ ποιεῖται, καὶ ἐπαναπαύεται ἐν αὐτοῖς ὑμνούμενος καὶ δοξολογούμενος θεοπρεπῶς· ἀνθ' ὅτου καὶ συντρέ-*

χουσιν οἱ ὀρθόδοξοι ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ ἁγίαις ἐκκλησίαις, ἐπὶ τῷ ἐντυχεῖν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς κατοικητηρίοις αὐτοῦ, ὅπου δείκνυσι (τὰς) ἐνεργείας αὐτοῦ, οἱονεὶ τοπικῶς, καὶ ἑνωθῆναι αὐτῷ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἱερᾶς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, ὅπερ τρανὸν ποιεῖται ὁ Θεοπάτωρ ἐν τῷ ψάλλειν «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σὲ, ἐν τῷ αἴρειν με χεῖράς μου πρὸς ναὸν τὸν ἅγιον σου»· καὶ πάλιν «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογήσω σε, Κύριε»· καὶ «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν»· καὶ «Ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἐξομολογήσομαί σοι»· καὶ «Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσωσε»· Ὧνπερ ἐκκλησιῶν ἁγίων καὶ Θεοῦ κατοικητηρίων τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν μεγάλην χάριν κατανοῶν ὁ αὐτὸς προφήτης, ἀποφαινόμενός τε δι' ἀγάπης μακρᾶς εἶναι χρεὼν εὑρεῖν ταῦτα τοὺς εὐσεβεῖς, ἀνέκραξε σάλπιγγος δίκην «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων». Ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν ὑποθήκην ἐνωτισθέντες οἱ ἀληθεῖς φίλοι τοῦ Θεοῦ ἠγωνίσθησαν ἁπανταχοῦ πληρῶσαι τὴν γῆν ἐκκλησιῶν, καὶ ἀγαπητῶν τοῦ Θεοῦ σκηνωμάτων, δεικνύοντες δι' αὐτῶν τὴν καθαρὰν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν· ὅπερ ἔργον ἐκείνους οὐ μόνον ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὑπερεδόξασεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπαινετοὺς καὶ δεδοξασμένους ἀνέδειξεν· οὐ μόνον δὲ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς φημὶ, ὅσοι ἐκ-

κλησίας ἁγίας ἔκτισαν, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλευσάντων πολλοὺς οὐ τοσοῦτον ἡ σφῶν βασιλεία ἐτίμησεν, ὅσον ἐδόξασεν ἡ οἰκοδομὴ, ἣν ἐποίησαν τῶν ἱερῶν τοῦ Θεοῦ ναῶν καὶ ἐκκλησιῶν, καθάπου καὶ Σολομῶντα, φημὶ, ἐκεῖνον τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθὲν ἱερὸν πάντων τῶν ἄλλων αὐχημάτων ἐδόξασε· καὶ πολλῶν ποτὲ βασιλέων εὐσεβῶν ἡ μὲν ἐπίγειος βασιλεία, καὶ θησαυροὶ καὶ πλούτη καὶ πολυτελῆ κειμήλια, καὶ λαμπρὰ καὶ περιπόρφυρα παλάτια, καὶ βασιλικὴ μεγαλοπρέπεια παρῆλθον, ὡσεὶ σκιὰ, καὶ ὡσεὶ κόνις ἐξηφανίσθησαν· τὰ δὲ ὑπ' ἐκείνων οἰκοδομηθέντα ἱερὰ μοναστήρια καὶ ναοὶ Θεοῦ μέχρι τῆς σήμερον διαμένουσι, καὶ τὸ μνημόσυνον ἐκείνων ἐν αὐτοῖς οὐ διέλιπε· καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ταύτην δόξαν οὐκ ἐστερήθησαν· εἰς δόξαν γὰρ Θεοῦ ἐκεῖνα ἐποίησαν, κἀκεῖνοι αἰωνίως ἀντεδοξάσθησαν· «Τοὺς γὰρ δοξάζοντάς με δοξάσω» ὁ δεδοξασμένος καταγγέλλει Κύριος. Τούτου χάριν καὶ νῦν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Βιθυνίας, ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος κὺρ Γαβριὴλ, ὡς θεοσεβὴς ἀρχιερεὺς καὶ τὰ θεῖα καλῶς πεπαιδευμένος, ὁρῶν φθασάσας ἐγγύς που διαφθορᾶς τὰς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἀρχαίας ἐκκλησίας, τήν τε τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἠλιοὺ τοῦ Θεσβίτου κατὰ τὴν Χρυσόπολιν, τὸ νῦν λε-

γόμενον Σκούταρι, εἰς τὸν Γενῆ μαχαλὲν διατελοῦσαν, καὶ τὴν τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ ἰαματικῶν ἀναργύρων Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου· τῶν θαυματουργῶν, κατὰ τὸ χωρίον τῶν Ἑρμολιανῶν ἤτοι τὸ Κουσγουντζοῦκι οὖσαν, ὅπου νῦν ἡ τῆς Χαλκηδόνος μητρόπολίς ἐστι, καθ' ἣν οἱ τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην ὡραῖοι πόδες ὡραίως ἔστησαν, ἐν τῷ κλεινῷ ὄντως ἐκείνῳ ἐδάφει τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων πατέρων, φημὶ, τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης Συνόδου, οἵτινες λαμπρῶς τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς πίστεως διετράνωσαν, θείῳ λόγῳ, κατὰ καρδίαν βαλόμενος, «Οὐ δώσω», εἶπε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου» ἕως οὗ ἀνασώσας εὕρω τὸν ἤδη ἀπολούμενον τόπον τοῦ Κυρίου· κόπῳ τε πολλῷ καὶ μόχθῳ καὶ δαπάνῃ, διὰ τῆς ἐξ ὕψους δυνάμεως, ἀνεκαίνισε τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς δύο ναοὺς πάνυ ὡραίους καὶ πολυτελεῖς, μεγέθει τε ὑπερέχοντας τῶν προτέρων· ὅμως εἰς τὰς ἐξόδους λίαν ἐστενοχωρήθη· ἔτρεξε γὰρ ἔξοδος ἐννέα χιλιάδες τῶν γροσίων, διὰ πολλὰ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν λοιπῶν περιστάσεων ἐμπόδια· οἱ δέ γε κατὰ τόπον χριστιανοὶ, οἱ εὑρισκόμενοι πάνυ ὀλίγοι, προσήνεγκαν μὲν καὶ αὐτοὶ τὸ κατὰ δύναμιν, ὁμοίως καὶ ἀπὸ ἐλεημοσύνης τῶν λοιπῶν χριστιανῶν κοινῆς μόλις ἐπληρώθησαν τὰ ἡμίση τῶν ἐξόδων, τὸ δὲ

λοιπὸν βάρος ἐπεφορτίσθη εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ πιέζεται δεινῶς, ὅτι καὶ ἡ ἐπαρχία αὐτοῦ εὑρίσκεται ὑπὸ χρέος ἀνυπόφορον ἐκ τῶν τοῦ καιροῦ περιστάσεων, οἷς κρίμασιν οἶδε μόνος ὁ Κύριος, καὶ οὐ δύναται φορτίον ἐπὶ φορτίῳ προσεπιθεῖναι· οὗ ἕνεκα ἐνέχεται καὶ ἐνοχλεῖται μεγάλως καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη αὐτοῦ καὶ αἱ ἐκκλησίαι, καὶ οἱ συναγωνισάμενοι ἐκεῖθεν εὐλαβεῖς χριστιανοὶ εὑρίσκονται ὑπόχρεοι, καὶ τόκους χρεῶν ἀπαιτοῦνται πολλούς, δι' ἣν αἰτίαν ἀνήγγειλαν ἡμῖν τοῦ ἀρχιερέως τὴν πολλὴν στενοχωρίαν· ἔγνωσται δὲ ἡμῖν εὔλογον καὶ ἀναγκαῖον καὶ διὰ τῆς τῶν αὐτόθι χριστιανῶν ἐλεημοσύνης κυβερνηθῆναι τὸ εἰρημένον χρέος, καὶ λυτρωθῆναι τὰς ἐκκλησίας τῆς ἐνοχῆς. Ὅθεν ἀποστέλλεται πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιερέως αὐτοῦ, χάριν ἐλεημοσύνης καὶ βοηθείας, ὁ τὸ παρὸν ἐπιφέρων ὁσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κὺρ * φέρων καὶ κατάστιχον, ὅπως γράφοντες ἐν αὐτῷ τά τε κατὰ δύναμιν παρ' ἑκάστου διδόμενα, καὶ αἱ τὰ τὰ ὀνόματα τῶν παρεχόντων τὴν βοήθειαν καὶ ἐλεημοσύνην χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ μνημονεύεσθαι αὐτοὺς ἀκαταπαύστως ἐν αὐτοῖς τοῖς πανσέπτοις ναοῖς, ὡς συνεργοὺς καὶ συγκτήτορας ἀναφανέντας, οἵτινες ἅμα καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Θεοῦ γραφόμενοι, κατὰ

* λείπει τὸ ὄνομα.

τὴν προσδοκωμένην ἡμέραν τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁ κριτὴς προκαθεζόμενος λάμψῃ, καὶ ἀνοιγήσονται βίβλοι, καὶ παρρησιασθῶσιν ἑκάστου τὰ ἔργα εἰς τὸ παγκόσμιον καὶ ὑπερκόσμιον ἐκεῖνο θέατρον, ὅπου μυριάδες ἀγγέλων, πρωτοτόκων πανηγύρεις, ἀποστόλων θρόνοι, προφητῶν προεδρίαι, σκῆπτρα πατριαρχῶν· μαρτύρων στέφανοι, δικαίων ἔπαινοι περικροτοῦνται, τότε καὶ αὐτοὶ ἀπολαύσουσι τοὺς μισθοὺς τῆς ἐλεημοσύνης αὐτῶν ταύτης ἑκατονταπλασίονας, καὶ ἀξιωθῶσιν ἐκείνης τῆς ἀνεκφράστου τρυφῆς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. Καὶ δὴ γράφομεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵνα, ἀποδεξάμενοι αὐτὸν εὐμενῶς καὶ ἱλέῳ τῷ ὄμματι, ἐπιδείξητε εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην μεγάλην προθυμίαν, καὶ ὁλοψύχως συνδράμητε πρὸς βοήθειαν τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καί, κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν ἀγαθήν, ἐλεημοσύνην ἀξιόλογον ἐπίδοτε πλουσιοπαρόχως, ὁ μὲν πρόθεσιν, ὁ δὲ σαραντάριον, καὶ ἄλλος ἄλλο, ἐξ ὧν ἡμῖν ἀγαθῶν ἐδωρήσατο ὁ Κύριος, παρακινοῦντες ἀλλήλους εἰς τὸ θεοφιλὲς αὐτὸ καὶ ψυχοσωτήριον ἔργον, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐλεημοσύνη πασῶν τῶν εὐποιϊῶν ὑπερτέρα ἐστὶ καὶ θειοτέρα, ὡς περὶ θεῖα σκηνώματα, δι' ἀγάπην Θεοῦ, γινομένη, καὶ μεγάλας χάριτας καὶ ἀσυγκρίτους ἀντιδόσεις παρὰ Θεοῦ ὑμῖν ἀνταποστέλλει. Οὕτω

*ποιήσατε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ, ὅπως αἱ μὲν ἐκκλησίαι αὗται ἐλευθερωθῶσι καὶ τοῦ λοιποῦ χρέους καὶ τῆς ἀνάγκης, διὰ τῆς ὑμετέρας ἐλεημοσύνης, ὑμεῖς δὲ, ὡς συνάδελφοι καὶ συγκτήτορες αὐτῶν, ἕξοιτε τὸ μνημόσυνον ὑμῶν ἀκατάπαυστον εἰς αἰῶνας, καὶ τοὺς μισθοὺς μυριοπλασίους παρὰ τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.*

Ἐγράφη πρό τινος[1] ὅτι ὅ τε τῆς κώμης Κουσγουντζουκίου καὶ ὁ τῆς Χρυσοπόλεως ναὸς βυζαντινὴν ἔχουσι τὴν καταγωγὴν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἡ πρώτη ἐκαλεῖτο Ἑρμολιανὸν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙϚ΄ αἰῶνος, ἐκ ναοῦ βεβαίως τῶν ἁγίων Ἑρμολάου καὶ Παντελεήμονος, ὧν τὴν μνήμην ἄγομεν ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας· ἡ δὲ Χρυσόπολις ὠνομάζετο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1200 Σκουτάριον[2], καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους αὐτῆς ὑπῆρχε μονὴ τῷ 950, τιμωμένη ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ[3], ἀκριβῶς ὡς ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ προφήτου τιμᾶται σήμερον ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Σκουταρίου ναὸς τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου παροικίας. Τῆς ἀρχαίας ταύτης μονῆς ἦν μοναχὸς ὁ τῇ 3 ἀπριλίου 956 χειροτονηθεὶς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πολύευκτος. Τοῦ ναοῦ τούτου λοιπὸν ἐπεμελήθη μικρῷ πρὸ τοῦ 1700 ὁ ἀείμνηστος μη-

1. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον· σελ. 139, στήλη β΄.
2. Νικήτας Χωνιάτης· σελ. 717.
3. Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη· κατάλογος ἑλλην. κωδίκων κλπ. Ἀθ. Π. Κεραμέως· Πετρούπολις· 1891, τόμ. Α΄, σελ. 92.

τροπολίτης Χαλκηδόνος Γαβριὴλ, ὡς ἀποδεικνύει τὸ παρατεθὲν ἄνω ἔγγραφον.

Ἀλλ' ὁ Γαβριὴλ ἐπεμελήθη καὶ τοῦ **ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας** τοῦ ἐν Χαλκηδόνι, περὶ οὗ ἐπαρκῆ μαρτυρίαν ἔχομεν τὰ παρὰ Καισαρίῳ Δαπόντε διασωθέντα δύο γράμματα τοῦ τε ρώσσου πατριάρχου Μοσχοβίας καὶ τῶν τσάρων Ἰωάννου καὶ Πέτρου Ἀλεξίοβιτς πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Διονύσιον Δ' τὸν Μουσελίμην[1], ἀπὸ μαΐου καὶ ἰουλίου τοῦ 1694. Ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν ὅτι πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἐν Χαλκηδόνι ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ὑπεβλήθη εἰς χρέη ὁ Γαβριὴλ, καὶ πρὸς ἐξόφλησιν αὐτῶν ἀπέστειλεν εἰς Ρωσσίαν, ἐπὶ ἐξαιτήσει ἐλεῶν, τὸν ἀρχιδιάκονον αὐτοῦ Παρθένιον, κομίζοντα ἅγιά τινα λείψανα καὶ συστατικὰς ἐπιστολὰς τοῦ πατριάρχου. Καὶ τὰ μὲν ἅγια ταῦτα λείψανα κακοῦργοι καθ' ὁδὸν ἐλήστευσαν· αἱ δὲ ἐπιστολαὶ οἷς προωρίσθησαν ἐπιδοθεῖσαι συνετέλεσαν εἰς ἔκδοσιν οὐκαζίου «δι' οὗ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἐλεύσονται εἰς τὸ βασίλειον ἡμῶν ἐλεημοσύνης χάριν», ὡς ἔγραφον οἱ τσάροι, οἳ ἐποιήσαντο καὶ μικράν τινα δωρεὰν ὑπὲρ τοῦ ναοῦ «πρὸς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Χαλκηδόνος σαμούρια τιμῆς ἑκατὸν πεντήκοντα ρουμπλίων, πρὸς τούτοις καὶ

---

1. βλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη· τόμ. Γ', σελ. 79—81, καὶ τὸν Α' τόμον τῶν Cronicarii Greci τοῦ ἑλληνιστοῦ καθηγητοῦ Κωνστ. Ἐρβιτσεάνου.

πεντήκοντα χρυσᾶ φλωρία»· προσήνεγκε δὲ καὶ ὁ ρῶσσος πατριάρχης πεντήκοντα ρούβλια.

Τὸ χρέος, εἰς ὃ ὑπεβλήθη ὁ Γαβριὴλ ὑπὲρ οἰκοδομῆς τῶν ναῶν τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ καὶ τῶν ἁγίων Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου συνεποσοῦτο εἰς εἰκοσακισχίλια σχεδὸν φράγκα· μαρτυρεῖ δὲ τὸ πατριαρχικὸν ἔγγραφον ὅτι οἱ νέοι ἀνηγέρθησαν μείζονες τῶν προτέρων.

ΙΓ´

Περὶ δύο ἔτι βυζαντινῶν ναῶν καλόν ἐστιν ἵνα γένηται λόγος βραχὺς, τὸ μὲν πρὸς ἀκρίβωσιν ἱστορίας, τὸ δὲ πρὸς γνῶσιν τοποθεσίας. Τῶν ναῶν τούτων λείψανα τῆς προτέρας ἀγλαΐας καὶ ἀκμῆς περισώζονται, τοῦ μὲν εἰκών τις θαυματουργὸς, τοῦ δὲ Ἁγίασμα. Ἀμφότεροι κεῖνται ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μητροπόλεως Δέρκων· εἰσὶ δὲ ἡ **Θεοτόκος ἡ Μαυρομολέτισσα,** ἧς τὴν μνήμην διασώζει ἡ εἰκὼν ἡ θησαυριζομένη νῦν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, καὶ ἡ **Ἁγία Τριὰς τοῦ Περδικάρη,** τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας ζήσασα ἐν τῷ φερωνύμῳ Ἁγιάσματι τῷ ἔξω τῆς Μελανδησίας πύλης (Μεβλεβὶ-χανὲ-καπουσοὺ), προσηρτημένῳ εἰς τὸ νῦν τῇ μητροπόλει Δέρκων ὑποκείμενον χωρίον Λίτρας.

§

Ἡ **Θεοτόκος τοῦ Μαύρου Μόλου** ἔκειτο κάτωθεν τοῦ χωρίου Φαναρακίου, ἤτοι γνωρι-

ζομένη ὑφ' ἕτερον ὄνομα καὶ λαβοῦσα τὸ τουρκικὸν ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου κατασκευῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ (Καρὰ-τὰς), ἤ τοι τοῦτο σχοῦσα ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ὅπερ μετεφράσθη τουρκικώτερον. Ὅτι ἦν ἡ μονὴ βυζαντινή, τοῦτο δεικνύουσι τὰ περιλειπόμενα παλαιᾶς οἰκοδομῆς[1], καὶ ἡ παράδοσις ὅτι κατὰ τοὺς κάτω χρόνους σύστασις μοναστηρίων ἐν τοῖς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦν ἀδύνατος. Ὁ μακαρίτης Σκαρλᾶτος Βυζάντιος[2] εἶπεν ὅτι ἐν τῷ Καρὰ-τὰς ἔχομεν τὴν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας, τῆς τοῦ Ρωμανοῦ Δ', συστηθεῖσαν μονὴν Πιπεροῦδι, κατὰ τὸ Στενόν· ἐπειδὴ ὅμως Στενὸν λέγεται κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ἀνατολικὸς πορθμός, εἰκάζω ὅτι οὐδαμῶς ὑπόκειται λόγος περὶ τοποθεσίας μεταξὺ Ρούμελι-καβὰκ καὶ Φαναρακίου· κάλλιον ἠδύνατο εἰπεῖν ὅτι ἐν τῇ Μαυρομολιτίσσῃ ἔχομεν τὴν κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος «περί που τὸ τοῦ Πόντου στόμα δεδομημένην»[3] γυναικείαν μονὴν τῆς Νηματαρέας.

ζ

Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἡ μονὴ τοῦ Μαύρου Μόλου κατεστράφη τῷ 1713, διασωθείσης μόνης τῆς θεομητορικῆς εἰκόνος καὶ κομισθείσης εἰς

---

1. Δ. Καλέμη διατριβὴ περὶ Ἁγιασμάτων ἐν «Ἑβδομαδιαίᾳ Ἐπιθεωρήσει Νεολόγου»· τόμου Β', σελ. 60?.

2. «Κωνσταντινούπολις»· τόμου Β', σελ. 176—177.

3. Νικήτας Χωνιάτης· σελ. 646.

τὸ Μιχαήλιον, ἢ χωρίον 'Ασωμάτου, καθὼς ὠνομάζετο κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα τὸ Μέγα Ρεῦμα[4]· ἀλλ' ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, ἐκδοθέντος τῷ 1672 ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη[5], γίνεται δῆλον ὅτι τεσσαρακονταετίαν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς ἡ δυστυχὴς τοῦ Μαύρου Μόλου μονὴ ᾖδε τὸ κύκνειον· ἰδοὺ τὸ γράμμα:

**Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος** *κτλ.*

*Ἡ τῶν προϊσταμένων μετὰ Θεὸν περὶ τὰ πράγματα πρόνοια καὶ ἐπίσκεψις ἀναγκαία πάντως ἐστὶν, ὡς συνεκτική τε τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ ποριστικὴ τῶν μὴ προσόντων· τὰ γὰρ ἀνεπιμέλητα πολλαχῶς ἐγκινδυνεύεται. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὸ κατὰ τὸν Μαῦρον Μόλον κείμενον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, προμηθείας δεῖταί τινος ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἥτις οὐκ ἄλλως ἢ ἐμμέσως χορηγηθῆναι δεῖ παρ' ἡμῶν δι' ἐπισκέψεως ἐπιτρόπων χρησιμευόντων περὶ τὴν ἐπιστασίαν αὐτοῦ, τούτου χάριν ἐκλεξάμενοι χριστιανοὺς εὐλαβεῖς δυναμένους ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀδόλῳ τρόπῳ φροντίζειν ὑπὲρ*

4. Γεώργιος Φραντζῆς· σελ. 223.

5. μετεγράφη ἐκ τῆς τοῦ Δοσιθέου «Νομικῆς Συναγωγῆς» κείμενον ἐν φύλλῳ 220α.

αὐτοῦ, τόν τε κὺρ Κωνσταντῆ ρεῖς καὶ κὺρ Νικόλα ρεῖς καὶ κὺρ Γεωργάκη ρεῖς καὶ κὺρ Ἐλευθέριον ρεῖς καὶ χατζῆ κὺρ Ἰωάννην καὶ κὺρ Γεώργιον Ντέτη καὶ χατζῆ κὺρ Ἄγᾶλον, κατεστήσαμεν αὐτοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἐφόρους καὶ ἐπιστάτας καὶ ἐπιτηρητὰς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ἐπὶ τῷ φροντίζειν τῆς συστάσεως αὐτοῦ δι' ἐπισκέψεως καὶ ἐπιμελείας καὶ προμηθείας αὐτῶν, καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, ἵνα οἱ διαληφθέντες ἐπίτροποι ἔχωσιν ἄδειαν παρ' ἡμῶν ἐπισκέπτεσθαι προθύμως καὶ ἐπιμελῶς τὸ αὐτὸ μοναστήριον, καὶ ἐπιστατεῖν καὶ διοικεῖν αὐτὸ καὶ τὰ κατ' αὐτὸ πάντα, κτήματα καὶ ἀφιερώματα κινητὰ καὶ ἀκίνητα, καὶ διερευνᾶν τὰς προσόδους καὶ ἐξόδους αὐτοῦ πρὸς τὸ μὴ διαφθείρεσθαι ἢ ἐλαττοῦσθαι, καὶ φυλάττειν αὐτὸ, ὡς ἔνεστι, παντὸς ἐναντίου συμπτώματος καὶ κατὰ πάντα τρόπον ὑπεραγωνίζεσθαι τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ. Τὰς δὲ κεφαλαιώδεις ὑποθέσεις αὐτοῦ, ὡς τὸ καθιστᾶν καὶ μεθιστᾶν ἡγούμενον καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς τὸν κατὰ καιροὺς ἀναγγέλλειν πατριάρχην ἐπὶ τῷ διεξάγεσθαι κανονικῶς διὰ τῆς πατριαρχικῆς εἰδήσεως καὶ ἐξουσίας, ὀφειλόντων τῶν ἐν αὐτῷ συνασκουμένων πατέρων μετὰ τοῦ καθηγουμένου αὐτῶν γινώσκειν αὐτοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἐφόρους τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν καὶ τιμᾶν καὶ ἀγαπᾶν αὐτοὺς καὶ δέχεσθαι τὴν ἐπίσκε-

*ψιν αὐτῶν εἰρηνικῶς καὶ εὐαρέστως, μηδενὸς ἐναντιουμένου ἢ ἀντιπράττοντος, ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀφορισμοῦ· ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐνεχειρίσθη αὐτοῖς.*

**,αχοβ΄, ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ΙΑ΄.**

ϛ

Τὰ περὶ **τῆς Ἁγίας Τριάδος** γραφόμενα τόπον εἰκασιῶν ἐπέχουσι πρὸς ὥραν, ἀλλ' εἰκασιῶν, αἵτινες, δυσχερῶς ἀνατρεπόμεναι, κατακτῶσι κῦρος μαρτυρίας. Ὁ τὰ παρόντα γράφων εὐχαρίστως ἤθελεν ἰδεῖ τὰ πορίσματα τῶν αὐτοῦ μελετῶν ἀνατρεπόμενα διὰ βασίμων μαρτυριῶν, ἐπιχαίρων τῇ τούτων ἐφευρέσει.

Πρὸ ὀκταετίας ἠγγέλθη ἡ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ φίλου μοναχοῦ τῆς μεγίστης Λαύρας Ἀλεξάνδρου Π. Γ. Εὐμορφοπούλου ἀνεύρεσις ἀνεκδότου διαθήκης τοῦ βυζαντινοῦ μοναχοῦ Ματθαίου Περδικάρη, κληροδοτοῦντος τὴν μονὴν αὐτοῦ τὴν οἰκογενειακὴν, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Τῆς διαθήκης ταύτης ἀντίγραφον ἀπεστάλη πρὸς μελέτην εἰς τὴν παρ' ἡμῖν εὐδοκίμως τότε λειτουργοῦσαν Μεσαιωνολογικὴν Ἑταιρίαν, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως, διὸ, δυστυχῶς, ἐνταῦθα ἡ ἔκδοσις ἀδύ-

νατος· καὶ μνεία μὲν ἐγκαίρως ἐγένετο[6]· τῶν δὲ τότε μελῶν τῆς Ἑταιρίας οὐδὲν ὡρισμένον ἀποφηναμένων περὶ τῆς μονῆς, ἐνεκρίθη 'να διαβιβασθῇ τούτοις ἐπιτομή τις τοῦ βυζαντινοῦ γράμματος, σημειοῦσα ὅτι 1) τοῦτο κατὰ ἰούλιον ἀπελύθη τοῦ 1240 καὶ ὅτι ἡ μονὴ νέα μᾶλλον ἢ παλαιὰ γράφεται, διότι κτίτωρ ἐστὶν ὁ Ματθαῖος Περδικάρης, ἀλλ' ὅμως λέγεται «γονική»· ἄρα ὁ κτίτωρ ἀνεκαίνισεν, ἢ μικρὰν οὖσαν ἤγειρεν εὐρυχωροτέραν· 2) ὅτι ἔκειτο «ἀνατολικῶς τῆς ἐνταῦθα ἑβραΐδος»· ὅτι κατεῖχεν ὡς ἰδιοκτησίαν οἴκημά τι «πρὸς δύσιν τῆς πόλεως ἐν ἐδάφει τοῦ Σαρωμᾶ» καὶ ἀμπέλιον «πλησίον τῶν παντοκρατορινῶν δικαίων» καὶ γῆν «πλησίον τοῦ ἁγίου Ἠλιοῦ, καὶ πλησίον τῶν δικαίων ἐκείνου τοῦ Μαγγάνη.»

Δόξα τῷ Θεῷ! Οὐδεὶς εἶπέ τι μέχρι τῆς σήμερον· εὔχομαι δ' ἵνα τοὐντεῦθέν τινες εἴπωσι, καίτοι εἶχον ὑπ' ὄψιν καὶ ὅσα —βραχύτατα— τῷ 1895 ἔγραψα[7]. Γινώσκομεν λοιπὸν ὅτι τῷ 1240 ὑπῆρχε μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἤ τοι ἐντὸς ἤ τοι ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἐντὸς μὲν ἐσῴζετο τοιαύτη μέχρι τοῦ 1354, ὅτε, κατὰ μάρτιον, ὁ πατριάρχης Κάλλιστος Κωνσταντινουπόλεως, μανθάνων ὅτι, κατ' αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν, ἐδόθη τῷ μητροπολίτῃ Μάκρης ἡ μονὴ αὕτη, σενεπεκύρωσε

6. «Ἑβδομ. Ἐπιθεώρησις Νεολόγου»· τόμου Β', σελ. 129.

7. Ἀνατολικὸν Ἡμερολόγιον Κ. Βακαλοπούλου, διὰ τὸ ἔτος 1896, σελ. 116.

τὴν παραχώρησιν, ὁρίζων ὅπως ὁ μὲν ἡγούμενος ἐκλέγηται καὶ σφραγίζηται παρὰ τοῦ πατριάρχου· «ὁ δὲ μητροπολίτης Μάκρης, ἐπιδημῶν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, κρατῇ καὶ ἐφορεύῃ τὴν μονὴν . . . . . ὅτε δὲ εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν εὑρίσκεται, ἵνα μήτε αὐτὸς οὗτος ἐφορεύῃ, μήτε ἄλλῳ τινὶ τὴν αὐτῆς ἐφορείαν καταλίπῃ»[8]. Εἰ δ'ἡ μονὴ τοῦ Περδικάρη ἔκειτο ἐκτὸς, ἄγνωστον. Γνωστὸν ὅμως ὅτι κατὰ τὸ 1400 ἀναφέρεται κτῆμά τι τοῦ Περδικάρη, κείμενον κατὰ τὴν Χσ·ρισίου πύλην, τὴν, κατὰ A. Mordtmann, Ἐδίρνε-καπού[9] Κτήματά τινα τοῦ Ματθαίου Περδικάρη, καὶ συνεπῶς τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀναφέρονται· κείμενα *πλησίον τοῦ ἁγίου Ἠλιοῦ καὶ τῶν δικαίων ἐκείνου τοῦ Μαγγάνη,* δῆλα δὴ κτημάτων ὁμορούντων τοῖς κτήμασι τοῦ Περδικάρη. Κτήματα Μαγγάνη ἀναφέρονται κατὰ τὸ 1180 ἢ μικρῷ πρὸ τούτου τοῦ ἔτους «κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον»· εἰ δὲ οἱ ὁρισμοὶ «ἐντὸς» καὶ «ἐκτὸς» οὐ καθορίζουσι τὸ ἔσω κεῖσθαι τῶν τειχῶν, ἀλλὰ τὸ ἔσω ἢ ἔξω ἑτέρου τινὸς ὁρίου, ἐπειδὴ καὶ Φιλοπάτιον ἔκειτο ἔξω τῶν τειχῶν καὶ πάντως οὐ μακρὰν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἄγομαι 'να πιστεύσω ὅτι τὸ σημερινὸν **Ἁγίασμα τῆς Ἁγίας Τριάδος** ἂν μὴ ἐπέχῃ τὸν τόπον τῆς μονῆς τοῦ Περδικάρη,

8. Miklosich καὶ Mueller Acta, τόμ. Α', σελ. 335.
9. A. Mordtmann, Esquisse Topographique de Constantinople, Lille, 1892, σελ. 22, στήλη β'.

κεῖται ὅμως ἐν ᾧ τόπῳ ἦσαν τὰ κτήματα αὐτῆς, τὰ πλησίον τῶν δικαίων τοῦ Μαγγάνη. Σημειούσθω μοι δ' ὅτι αἱ μὲν οἰκοδομαὶ τούτου « κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον» ἦσαν ἐγηγερμέναι, ἀλλ' ἡ διαθήκη γράφει περὶ δικαίων, ἤτοι κτημάτων.

## ΙΔ΄

Καὶ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος **περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου,** ὃς καὶ κύριον ἀντικείμενον ἐτέθη τῆς μετὰ χεῖρας διατριβῆς, ἵνα κυρίως ὁ τόπος ὁρισθῇ, ἐν ᾧ ὁ ναὸς ἔκειτο.

Βάσις τοῦ μέρους τούτου τῆς διατριβῆς μου τίθεται τὸ σπουδαιότατον ὑπόμνημα, τίτλον μὲν φέρον «*Λόγος διηγηματικὸς περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ παραγωγῆς καὶ οἰκοδομῆς τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου τῶν Κύρου*», σωζόμενον δ' ἐν χειρογράφῳ μεμβρανίνῳ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, κτήματι τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων· ὁ «Λόγος» ἐκτείνεται ἀπὸ φύλλου 175α—182β, καίτοι φαίνεται χάσμα τι μεταξὺ τοῦ 176β καὶ 177α, καὶ ἄρχεται μὲν «Τιμᾶσθαι διὰ παντὸς τὴν ὑπερένδοξον καὶ ἀειπάρθενον Θεοτόκον ἄξιόν τε ὁμοῦ καὶ πάσης εὐσεβείας ἐναργέστατον γνώρισμα»· διακόπτεται δ' ἄνευ κατακλεῖδος τῆς εἰθισμένης ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπομνήμασιν. Ὁ πρόλογος καὶ ὁ ἐπίλογος, οὓς παραλείπω, εἰσὶν ἐγκώμια τῆς Θεοτόκου· μετέγραψα δὲ τὸ ἱστορικὸν μέρος.

ȣ

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορικὴ μαρτυρία περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Κύρου, ἢ τῶν Κύρου, σημειοῖ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ τῷ 602, ἐνῷ Κῦρος ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἤκμαζε κατὰ τὰ 440—445, ἡ δὲ νεωτέρα μαρτυρία ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τῆς ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὅτε Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ἐν ἑρμηνείᾳ τοῦ ΛΓ΄ κανόνος τῆς Πενθέκτης Συνόδου, γράφει ὅτι λαϊκοὶ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εἶχον τὸ δικαίωμα 'να φέρωσιν ὀφφίκια κληρικά[1]· ἡ μνήμη δὲ τῆς τοποθεσίας τῶν Κύρου, ἡ τελευταία κατ' ἐμέ, γίνεται τῷ 1034, ὅτε ἀναφέρεται[2] καθήμενος ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Δαλασσηνός.

ȣ

Ἡ συνοικία τῶν Κύρου, κατὰ συνθήκην, ἐνομίζετο—καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἁμαρτίας ἐξωμολογημένης—*ἐπιστεύετο* μέχρι τῆς σήμερον ὅτι ἔκειτο κατὰ τὸ Ἐγρὶ-καπού, ἤ, κατά τινας ἐνδοιασμούς, ἐν τῷ Τεκὺρ-σεραγίῳ. Πρῶτος ὁ διδάκτωρ ἰατρὸς A. Mordtmann[3] ἔγραψεν ὅτι δέον 'ν' ἀποδεξώμεθα ταύτην μᾶλλον ἐν Βλάγκᾳ κειμένην, οὔ-

1. βλ. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιόν μου ἐν δυσὶ τόποις· σελ. 106, στήλη β΄ καὶ 184, β΄.

2. Κεδρηνός· τόμ. Β΄, σελ. 508.

3. Esquisse Topographique· σελ. 63, στήλη β΄.

τω δὲ προσήγγισεν εἰς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ νῦν ἐκδιδόμενος ὑπ' ἐμοῦ «Λόγος», συγγραφεὶς πάντως μετὰ τὸν Προκόπιον καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ Ἡρακλείου πολιορκίαν τῆς πρωτευούσης[4] τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἀκριβέστερον εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου ἔκειτο· τὴν εὐσεβῆ προθυμίαν Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας ἀφηγούμενος περὶ τῆς ἀνοικοδομῆς τοῦ ναοῦ καὶ τῆς θεόθεν κωλύσεως μαρτυρεῖ ὅτι τοῦτον μὲν οὐκ ἀνῳκοδόμησαν, ἤγειραν δὲ τὸν παρ' αὐτῷ ναὸν τῆς ἁγίας Ἄννης· ἀλλὰ, κατὰ μάρτυρα τὸν Προκόπιον[5], ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ἐν τῷ Δευτέρῳ· καὶ συνεπῶς ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου ἔκειτο κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν πυλῶν Σηλύβρι-καποὺ καὶ Τὸπ-καποὺ καὶ μέχρις Ἕξ-μαρμάρων διάστημα, οὐχὶ δὲ ὅπου μέχρι σήμερον ἐπιστεύομεν—κατὰ συνθήκην. Θαυμασίως ἡ μαρτυρία τοῦ χειρογράφου τῆς τῶν Ἰβήρων μονῆς εὐοδοῦται διά τινος χειρογράφου Τυπικοῦ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου, πολυτιμήτου διὰ τὰς μνείας ἐκκλησιῶν τινων, αἵτινες σημειοῦνται κείμεναι κατὰ τὸν Θ' καὶ τὸν Ι' αἰῶνα ἐν Κων-

---

4. ἀνάγνωθι τὰ ἐν § ς' «ἐκ τῶν πολλάκις κατ' αὐτῆς ἐφορμησάντων ἐθνῶν εἰς χεῖρας αὐτὴν κατέχειν οἰομένων . . . . . ὡς ἀορασίᾳ περιβληθῆναι» κτλ. καὶ τὰ ἐν § η' «διεβάλλετο τὰ τῆς βασιλίδος καὶ συζύγου, καθά που περὶ αὐτῆς βίβλοι σοφῶν ἀνατέτακται». Καὶ ἐν γένει ὁ «Λόγος ὁ διηγηματικός» ἐστι μελέτης πολλῆς ἄξιος.

5. Περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων· σελ. 185.

σταντινουπόλει. Καθ' ὃν καιρὸν ἐξέδωκα τὸ «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» ἄγνωστον ἦν μοι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἁγιοταφιτικοῦ χειρογράφου καὶ πολλοὶ ναοὶ παρελείφθησαν ἀκουσίως· ἀφ' ἑτέρου μνῆμαι συνάξεων ἔμειναν ἔξω τοῦ βιβλίου, ὅπερ συμπληρωθήσεται, σὺν Θεῷ, ἡμέραν τινά. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ ἀναφέρεται τῇ *20 νοεμβρίου σύναξις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ ἐν τοῖς* **Κύρου,** *πλησίον τοῦ* **Ἁγίου μάρτυρος Μωκίου.** Τίς ἀγνοεῖ δ' ὅτι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μωκίου ἔκειτο ἐν Ἒξ-μαρμάροις, κείμενος πλησίον τῆς (ἀπὸ τούτου κληθείσης) Μωκηνσίας κινστέρνης, ὅπου σήμερον εὑρίσκεται τὸ Τσικοὺρ-μποστάν; **Παρ' αὐτῷ, ἐν Ἒξ-Μαρμάροις ἦσαν τὰ Κύρου.**

ς

Θαῦμά τι γενόμενον εἰς χριστιανόν τινα, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνιάτως πάσχοντα, ἀφορμὴν ἔδωκεν εἰς τὸν περιώνυμον ἔπαρχον Κῦρον, ἄνδρα δημοφιλῆ, πρὸς οἰκοδομὴν ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος, ἐν ᾧ τὸ θαῦμα γέγονε διά τινος κρίνου, ὁπότε ἤρξαντο συρρέοντα τὰ πλήθη τῶν πιστῶν. Ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ κρῖνον ἐξέφυ, ἀπετέλει κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα μέρος κήπου εἰς οἰκίαν βασιλικὴν ἀνήκοντος, ἐν ᾧ τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος ὁ Κῦρος ἤγειρεν, ἐπινεύσει τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β΄, βεβαίως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 440—445· διότι μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὁ Κῦρος ἐχειροτονήθη, ῥαδιουργίᾳ τῶν πο-

λεμίως αὐτῷ διακειμένων, κληρικός, προαχθεὶς ἀκουσίως αὐτοῦ εἰς βαθμὸν ἐπισκοπικὸν καὶ γενόμενος Κοτυαείου μητροπολίτης. Ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν ἀκριβῶς τὸ ἐν Ἔξω-κιονίῳ βασιλικὸν ἀνάκτορον, οὐδὲν ἔχομεν εἰπεῖν περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ὁ ναός.

**Ἡ Θεοτόκος τοῦ Κύρου** ἐτέλει κατ' ἔτος ἑορτὰς τρεῖς ἴσως, ἀληθῶς δὲ δύο· μίαν μὲν κατὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς συμπληρώσεως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, δῆλά γε δὴ τὰ ἐγκαίνια τῇ 5 μαΐου, κατὰ Δουκάγγιον[6], κατὰ δὲ τὸ ἐμὸν «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» τῇ 4 νοεμβρίου· καὶ μίαν τῇ 19 μαΐου, κατὰ τὴν μνήμην Πατρικίου ἐπισκόπου Προύσης, οὗ ἡ σύναξις ἐτελεῖτο ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ περιώνυμος Ρωμανὸς ὁ μελῳδὸς παρέμενεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου τούτῳ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος, καίτοι τὸν αἰῶνα τοῦτον τὸν Ε' δῆλα δὴ δέον 'ν' ἀναφέρωμεν πάντοτε μετὰ δισταγμοῦ τινός. Φαίνεται ὅτι, μοναχῶν εὐθὺς μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ συναθροισθέντων, ἐγνωρίζετο καὶ ἦν μονή, ταύτης δ' ὁ ἡγούμενος Γεώργιος ὑπέγραψεν ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐπὶ Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειδὴ τελευταία μνεία τοῦ ναοῦ τούτου γίνεται παρὰ Βαλσαμῶνι, δῆλον οὖν ἐν τέλει τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, εἰκάζει τις ὅτι ὁ περιώνυμος ναὸς ἤ τοι κατεστράφη

---

6. Constantinopolis Christiana· ἔκδοσις Βενετίας, τοῦ 1729, σελ. 58 Α' στήλη β', μέρους,

ἐπὶ φραγκοκρατίας ἤ τοι, νέον δομήτορα σχὼν, ἐτιμήθη ἐφ' ἑτέρῳ ὀνόματι ἢ ἐπωνυμίῳ.

Κατὰ σύμπτωσιν εὐοίωνον, ἐν τῇ περιοχῇ, ἐν ᾗ ἐπὶ βυζαντινῶν ἠγείρετο ἡ **Θεοτόκος τῶν Κύρου,** σήμερον ἐγείρεται ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος ἀναφερομένη **Θεοτόκος ἡ Γοργοεπήκοος,** ἡ Παναγία τῶν Ἔξ-μαρμάρων δῆλα δή.

§

Οὕτως ὁ «Λόγος» ὁ διηγηματικὸς καθίστησι δῆλον ἡμῖν πρῶτον καὶ σπουδαιότατον ὅτι ἡ Θεοτόκος τῶν Κύρου ἔκειτο κατὰ τὸ Ἔξω-κιόνιον· δεύτερον ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἔσχε κτίτορα Κῦρον τὸν ἔπαρχον τὸν κατόπι Κοτυαείου μητροπολίτην·

ἀλλὰ καί τινα γνώμην εἰσάγει καινοφανῆ πως.

Ἡ ἱστορία παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα Πουλχερία τρεῖς ἀνήγειρεν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ναούς· τὸν ναὸν τῶν Ὁδηγῶν ἢ τῆς Ὁδηγητρίας Θεοτόκου· τὸν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις· καὶ τὸν τῶν Βλαχερνῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ ἁγία σορός: εἰ καὶ περὶ μὲν τοῦ δευτέρου κατὰ τὸν ϛ´ αἰῶνα παράδοσις ὑπῆρχεν ὅτι ἦν κτίσμα Βηρίνης τῆς συζύγου Λέοντος τοῦ θρακός· εἰ δ' ὁ Μ. Ἰουστινιανός ἐστιν ὁ μαρτυρῶν τοῦτο, τὴν δὲ περὶ κτίσεως τῶν ἑτέρων δύο παράδοσιν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Θεόδωρον Ἀναγνώστην καὶ τὸν μεταγράφοντα ἀκρίτως ἑτέρους Νικηφόρον Κάλλιστον τὸν Ξανθόπουλον, τίς οἶδεν ἂν μὴ τὴν αὐτὴν

ἀξίαν ἀποδειχθῇ ἔχουσα καὶ περὶ τῶν ἑτέρων δύο ναῶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀναγνώστου καὶ τοῦ Καλλίστου; Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δ' ὅτι ἀληθῆ καὶ δόκιμα τὰ παρὰ τοῖς δύο συγγραφεῦσι τούτοις φερόμενα, ἐπειδὴ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τριῶν τούτων ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ναῶν ἀναγράφομεν εἰς τὰ ἔτη 451—453, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ « διηγηματικοῦ λόγου» ὅτι ὁ **ναὸς** ὁ ἐν Τοῖς Κύρου ἦν ὁ **πρῶτος** ἐν Κωνσταντινουπόλει « τειχῶν ἐντὸς» ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος οἰκοδομηθείς, ἐστιν οὐκ ἀπορριπτέα. Ἀλλ' ἡ ἐν § ε΄ μαρτυρία προστίθησι καὶ τοῦτο· ὅτι πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ θρακὸς οὐδεὶς ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ναὸς ἀνηγέρθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο πόρισμα γενήσεται μακρᾶς ἱστορικῆς μελέτης. Ἴσως δ' ἀποδειχθήσεται καὶ κατόπιν, ὅτι μέχρι Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοὶ ἠγέρθησαν ὑπό τινων εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων ἢ μεγιστάνων ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεότητος, ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὡς καὶ ἐπ' ὀνόματι προφητῶν· ἐπ' ὀνόματι μαρτύρων ἴσως ἀμέσως οὐκ ἠγέρθησαν διότι οὔτε πολλοὶ διεκρίθησαν ἐπὶ τῇ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐπισφραγίσει τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως.

§

Ταῦτα ἐν συνόλῳ τὰ πορίσματα τῆς μακρᾶς μου ταύτης διατριβῆς, τὸ πλεῖστον ἐπὶ γραμμάτων ἐπισήμων βασιζόμενα.

Εὔχομαι ἵνα ἄνδρες εἰδικότητα κεκτημένοι καὶ χρόνον ἐπαρκῆ διατιθέντες καὶ ζῆλον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἁγίας εἰς Χριστὸν πίστεως πλουτοῦντες, ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ μελετήσαντες ἀκριβώσωσιν ἐν γένει τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως, εἶτα δὲ καὶ συμπάσης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς.

## «Λόγος διηγηματικὸς περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ παραγωγῆς|καὶ οἰκοδομῆς τοῦ πανσέπτου ναοῦ τῆς πανυ|μνήτου Θεοτόκου τῶν Κύρου.

*§ α'. (177α) «Τῆς ἰάσεως ἀπελπίσας καὶ μακρὰν τοὺς σωματικοὺς ἀπωσάμενος ἰατροὺς πρὸς τὸν τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἀτενίζεις ἔλεον· θάρσει καὶ εὔελπις ἔσο, ὡς ταχείας τευξόμενος βοηθείας· γενόμενος γὰρ πρὸς τὸν παράδεισον, ἐν ᾧ τὸ θαυματουργὸν ἐξήνθησε κρίνον, καὶ μικρὸν λέπος τῆς αἰγείρου ἀποτεμὼν καὶ διάβροχον ὕδατι πεποιηκώς, ἐξ αὐτοῦ τε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιχρίσας, ἔσῃ παραυτίκα ὑγιαίνων καὶ εὐρωστῶν». Καὶ τοσαῦτα μὲν τὰ τῆς νυκτερινῆς ὄψεως. Ὁ δὲ τοῦ ὕπνου διαναστὰς τοῖς λογισμοῖς διεμερίζετο καὶ ἀμφιβολίαις διεσαλεύετο, καὶ διὰ*

τοῦτο οὐκ ἀληθῆ τὴν ὄψιν ὑπετόπαζεν, ἕως δὶς καὶ τρὶς τούτῳ ἐπιφανεῖσα καὶ τοῖς ὁμοίοις χρησαμένη ῥήμασι, καὶ ὡς οὐδεμιᾶς τεύξοιτο θεραπείας εἰ παρακοῇ τὸ ἐκείνης ἀμαυρώσειε πρόσταγμα, ἔπεισε τῷ ταύτης ἀκολουθῆσαι κελεύσματι· καὶ δὴ τάχιστα πρὸς τὸν παράδεισον ἀπιών, καὶ ἀπὸ τοῦ θαυματουργοῦ ἐκείνου δένδρου λέπος ἀποτεμών, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν τῆς ὀφθείσης διάταξιν ὕδατι ἐμβαλὼν καὶ τοῖς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς οὐκ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις προσεπιθείς, σύντομον ἀπελάμβανε τὴν ὑγιείαν καὶ τῆς ὁράσεως ἀπταίστως ἀπήλαυεν· καί, ἵνα μὴ ἀχαριστίας ἁλῷ ἐγκλήματι, μηδὲ μιμητὴς τῶν ἐν Εὐαγγελίοις λεπρῶν ἀναδειχθείη δι' οὗ τὴν ἀχαριστίαν ἐνεκλήθησαν, ἀναθήμασι καί τισιν ἄλλοις πολυτελέσι δωρήμασι τὴν βοηθὸν ἠμείβετο· καὶ ἦν τὸ θαῦμα παρὰ (177β) πάντων ᾀδόμενον καὶ θρυλούμενον· ὡς μὴ μόνον τοῖς* ἀνὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ποταμηδὸν τῷ ἱερῷ παραδείσῳ ἐπιφοιτᾶν καὶ τῶν ἐκ τούτου θαυμάτων ἐπαπολαύειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω που κατ' ἀγροὺς διαιτωμένους πανδημεὶ πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον συνελαύνεσθαι χῶρον καί, τῶν τῆς θεομήτορος θαυμάτων καταπολαύοντας, κοινῇ τὴν ταύτης ἀνυμνεῖν μεγαλειότητα.

§ β'. Ταῦτα τὸν σοφώτατον Κῦρον θεώμε-

---

* γραπτ. τοὺς.

νον, καὶ ὄψεσι τὸ πιστὸν τῶν τελουμένων βεβαιούμενον, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαρθῆναι πρὸς τὰ παραδόξως θαυματουργούμενα, ὡς διηνεκῆ ποιεῖσθαι τὴν ἐν τῷ ἱερῷ παραδείσῳ ἄφιξιν καὶ πρὸς γῆν καταπίπτοντα τὸ θαυματουργὸν ἐκεῖνο προσκυνεῖν ἔδαφος, νοητῶς τὴν προσκύνησιν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ μητέρα διαβιβάζοντα· ἐξ οὗ τὸ πρὸς ταύτην πιστὸν ἐπὶ πλέον ἐν τῇ τούτου ψυχῇ ἀναφλεγόμενον καὶ ἀναρριπιζόμενον εἰς ἀστενοχώρητον ἀνῆπτεν αὐτὸν ἀοριστίαν πίστεως. Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· καὶ πλείοσι θαυματουργίαις τὰ χριστιανῶν πλήθη τῷ παραδείσῳ συνέρρεον, καὶ ὕπαιθρος ναὸς ὁ τοιόςδε παράδεισος ἐχρημάτιζε, πάσης ἐν αὐτῷ τελεσιουργουμένης, κρυφιομύστα** τελετῆς καὶ μυσταγωγίας.

§ γ΄. Ταῦτ᾽ ὁ πιστότατος Κῦρος ἐνεργούμενα βλέπων καὶ ἀλλεπαλλήλαις ἐπιδημίαις δίκην θαλασσίων κυμάτων τὸν τόπον ὑπὸ τοῦ πλήθους στενοχωρούμενον σκέπτεται τὸν τοιόνδε παράδεισον εἰς ναὸν (178α) ἀνεγεῖραι τῇ θεομήτορι· καὶ τὸ σκέμμα παραυτίκα πρὸς ἔργον ἐξέβαινεν· ἀνόσιον γὰρ ἐνόμιζε τὸν τηλικούτοις θαύμασι τῆς πανάγνου μητρὸς καταγλαϊζόμενον χῶρον μὴ καὶ οἰκοδομαῖς πολυτελέσι περιλαβεῖν καὶ εἰς θυσιαστήριον ἄχραντον ἀφορίσαι τοῦτον τῇ θεομήτορι. Καὶ δή, ὡς εἶχε τάχους, ἄπεισι πρὸς

---

** κρυφιομύστως ἆρά γε;

βασιλέα, τὰ τῶν θαυμάτων τῆς ἀειπαρθένου ἐκδιηγούμενος, τήν τε τοῦ θεραπευομένου πλήθους ἀνελλιπῆ ἐπιφοίτησιν, καὶ τὴν ἐξ ἀρρωστίας τῶν ὀμμάτων τοῦ ἰαθέντος ἀνάβλεψιν.

§ δ΄. Τί παρακαλέσων καὶ τί ἐξαιτησόμενος; δωρηθῆναί οἱ ἐκλιπαρῶν τὸν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ διαφέροντα κῆπον, ὥστε τῇ θεομήτορι ναὸν ἐπάξιον τῶν ταύτης ἐπισκιάσεων ἐξεργάσασθαι. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς αὐτίκα τῇ τοῦ Κύρου αἰτήσει ἐπένευσε, καὶ τὸν κῆπον ὅτι τάχιστα ἐδωρεῖτο· ὁ δὲ τῷ τῆς ἐφέσεως πέρατι ἐφησθεὶς εἴχετο ἔργου καὶ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν παντοίαις ἐκέχρητο σπουδαῖς, αὐτὸν μὲν τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ θαυματουργὸν ἐξέφυ κρῖνον, οἰκίσκῳ περιτειχίσας σμικρῷ καὶ ὥσπερ τι θεῖον κειμήλιον ἐν αὐτῷ ἀποθέμενος, ἄψαυστον τοῖς προσπελάζουσιν ἀποδεδειχώς· αὐτὸν δὲ τὸν κῆπον εἰς τὸ τοῦ νῦν περιόντος καὶ ὁρωμένου ναοῦ κάλλος καὶ μέγεθος μεταμείψας καὶ τῇ θεομήτορι ἐπάξιον τεκτηνάμενος ἐνδιαίτημα, τὰ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀφωσιώσατο (178β) πίστεως, ναὸν τὸν ἐκ λίθων μὲν συναρμολογούμενον λαξευτῶν, ἐκ δὲ θαυμάτων ἀχειροτεύκτων καταγλαϊζόμενον καὶ τιμώμενον, τὸν πρῶτον καὶ μόνον κατὰ τήνδε τὴν βασιλεύουσαν δομηθέντα τῇ θεομήτορι, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς χαρίτων ἀπαρχὴν καὶ πηγὴν χρηματίσαντα· ἀφ᾽ οὗ τῶν τοῦ Πνεύματος ἐνεργειῶν τε καὶ δωρεῶν οἱ ποταμοὶ προερχόμενοι τὸ τῆς γῆς ἅπαν καταρδεύουσι πρόσωπον· οὗ τὸ ὑπερφυὲς

κάλλος καὶ τὸ σύμμετρον μέγεθος καὶ τὸ τῆς ὕλης τερπνὸν καὶ διάφορον εἰ βούλοιτό τις ἐπὶ λεπτῷ διεξιέναι, πολλῶν ἂν δέοιτο γλωσσῶν καὶ λόγων ὁμοίων νιφάσι χειμεριναῖς, τοῦ παραστῆσαι τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸ κάλλιστον τοῦτο καὶ εὐπρεπὲς φιλοτέχνημα.

§ ε΄. Οὐδὲ γὰρ ἔγνω τις πρὸ τούτου τῇ θεομήτορι τέμενος οἰκοδομηθὲν τειχέων ἐντός· ὅτι μηδ' ἄλλου τοιούτου τετύχηκε τοῦ δομήτορος ἢ τόπου σεμνοῦ τε καὶ ἱεροῦ καὶ μόνῳ τῷ τῆς Θεοτόκου τεμένει κυρίως ἁρμόζοντος· ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλου καὶ πιστοτάτου Λέοντος βασιλείας ὀφθήσεται οἶκος τῇ τοῦ Θεοῦ πανάγνῳ μητρὶ κατὰ τήνδε τὴν βασιλεύουσαν διαλαξευθείς τε καὶ δομηθείς· ὅσα γὰρ τεμένη τῷ παναγίῳ ταύτης ὀνόματι τετίμηνται ἀπ' ἐκείνου παρήχθη τε καὶ ἀνῳκοδομήθη καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς τῶν θαυμάτων κατεπλούτησε δύναμιν.

§ ϛ΄. Καὶ τοῦτο δέ τις οὐκ ἀπεικὸς διανοήσοιτο· ὡς τῇ μὲν μητρὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν [αὐτοῦ] μεγάλην . . . . .* καὶ θείαν (179α) βουλήν τε καὶ πρόγνωσιν ἡ πόλις αὕτη πρὸ τῆς τοῦ παντὸς παραγωγῆς καὶ ὑπάρξεως ἀποκεκλήρωτό τε καὶ προαφώριστο καὶ νε......α ταύτης ἀγαπητὴ προδιέγνωστο· ἐφ' ἣν ἔμελλε, καιροῖς ἐν ἐσχάτοις, τῶν θαυμασίων αὐτῆς ἐκκαλύψαι τὰ ὑπὲρ ἔν-

---

* δυσύλλαβος λέξις ἐφθαρμένη: ἰσχύν;

νοιαν· ἀλλ᾽ οὐδ᾽ αὐτὴν οἶμαι σεβασμιώτερόν τε καὶ καθαρώτερον χῶρον προκατοπτεῦσαι καὶ οἰκειώσασθαι πρὸς ἀνάπαυσιν, ἢ τοῦτον· ὅπερ οὐκ ἄν τις προσείποι ἀθεεὶ καὶ κατά τινα σύμβασιν διαπεπράχθαι, ἀλλὰ κατὰ θείαν τινὰ καὶ ἀπόρρητον οἰκονομίαν τὸ τῆς πανυμνήτου τέμενος εἰς τὴν παροῦσαν ἀπαρτισθῆναι κατάστασιν, καὶ τοῦτο τῇ κληρωθείσῃ πόλει γέρας ἐπάξιον δωρήσασθαι, τὸ καὶ καιροὺς καὶ τόπους καὶ πράξεις ἀφορισθῆναι τῷ ἱερῷ τούτῳ τεμένει, καθ᾽ οὓς τὴν εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν ἐκληρώσατο, τὸ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ταύτην φιλόστοργον καὶ συμπαθὲς ἐντεῦθεν καθυποφαίνουσαν· ὡς πάντως μερὶς καὶ κλῆρος αὐτῆς κεχρημάτικε καὶ τῇ ταύτης δυνάμει βασιλεύει καὶ κεκραταίωται καὶ φοβερὰ τοῖς ὑπεναντίοις καθέστηκε· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν πολλάκις κατ᾽ αὐτῆς ἐφορμησάντων ἐθνῶν εἰς χεῖρας αὐτὴν κατέχειν οἰομένων........ὰ καταλελειμμένα ἑλεῖν, τοσαύτῆς** πειραθέντων τῆς ἀνικήτου καὶ ἀοράτου ταύτης δυνάμεως, ὡς ἀορασίᾳ περιβληθῆναι καὶ ὑφ᾽ ἑαυτῆς συντριβῆναί τε καὶ διωλολέναι καὶ γῇ καὶ (179β) θαλάσσῃ καταστρωθέντα παρὰ πόδας εὑρεῖν τῆς ἑαυτῶν θρασύσητος τὰ ἐπίχειρα. Ἀλλὰ ταῦτα θαυμάζων καὶ ἐκθαμβούμενος πρὸς τὸν τῆς παραγωγῆς αἴτιον τῷ λόγῳ μέτειμι Κῦρον, τὸ πρὸς

---

** οὕτω : τοσαύ|τῆς.

τὴν Παρθένον τοῦ πόθου διακαὲς αὐτοῦ ἐκπλητ-τόμενος καὶ τὸ τῆς ψυχῆς καθαρὸν καὶ ἀνεπιθόλωτον ἐννοούμενος καὶ ὁπόσος αὐτῷ θεοσεβείας πλοῦτος τεθησαύριστο· οὐδὲ γὰρ ἄν τις πείσειέ με λόγος μὴ καὶ αὐτὸν βίῳ πανάγνῳ καὶ ἀμωμήτῳ διαπρέποντα καὶ Θεῷ ἐκ βρέφους προσανακείμενον, ἐμφανείας τινὸς κατηξιῶσθαι, καὶ πρὸς τῆς πανάγνου μητρὸς ἐπιτετράφθαι τουτονὶ τὸν ναὸν ἐξεργάσασθαι· πιστωθεῖεν δ' ἂν οἱ παρόντες τὸ λεγόμενον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀρκούσης μόνης εἰς βεβαίωσιν τοῦ προβλήματος.

§ ζ΄. Ἰουστινιανῷ γὰρ τῷ πάλαι θεοσεβῶς βασιλεύσαντι, ἀνδρὶ τὰ πρὸς Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα πιστῷ καὶ φιλευσεβεῖ, σύζυγος ἦν εὐσεβής τε καὶ πιστοτάτη, καὶ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων διασκοπουμένη, ὅπως ἂν τὸ θεῖον δι' αὐτῆς ἐξιλάσκοιτό τε καὶ θεραπεύοιτο· αὕτη, νόσῳ περισχεθεῖσα καὶ ποικίλως ὑπὸ ταύτης διενοχληθεῖσα, τοὺς ἱεροὺς περιῄει τῆς θεομήτορος οἴκους ἀπαλλαγὴν εὑρέσθαι ζητοῦσα τοῦ ἀρρωστήματος· ὡς δὲ καὶ πρὸς τουτονὶ τὸν ναὸν εἰσεφοίτησε καὶ τῆς ὑγείας αὐτίκα ᾔσθετο, καὶ πρὸς τὴν προ(180α)τέραν ῥῶσιν μετεβιβάζετο, βουλεύεταί τι θεοπρεπὲς καὶ θεόπνευστον καὶ τῆς ἐν αὐτῇ πίστεως ἐπάξιον· τῷ γὰρ βασιλεῖ καὶ ἀνδρὶ τὰ τῆς θεραπείας ἀναθεμένη, πείθει τοῦτον, ἅτε φιλευσεβῆ καὶ φιλόθεον ὄντα, πρὸς μείζονα κατα-

σκευὴν τὴν παροῦσαν οἰκοδομὴν τοῦ ἱεροῦ τεμένους ἐξᾶραι καὶ κάλλεσι παντοίοις καταπικίλλαι* καὶ ὡραΐσμασι. Τοῦτο δόξαν αὐτοῖς δι' ὄψεως νυκτερινῆς ἀπείργοντο τοῦ ἐγχειρήματος. Τίνα τρόπον· αὐτῆς τῆς τοῦ Κυρίου μητρὸς τῇ βασιλίσσῃ ἐπιφανείσης καὶ τοιάδε λεξάσης· «Τῆς μὲν προθέσεως ὑμῶν καὶ πίστεως τὸ ζέον τε καὶ διάπυρον ἀντ' ἄλλου τινὸς περιφανοῦς προσηκάμην οἰκοδομήματος, τῇ διὰ τῶν ἔργων τελειότητι τὸ τῆς γνώμης ὑμῶν ἰσόρροπον ἀντιταλαντεύσασα. Ἐμοὶ δὲ τοῦτο καὶ ἡδὺ καὶ φίλον· τοῖς Κύρου ἀρκεῖσθαι φιλοτεχνήμασι, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ ἀνατεθέν μοι τέμενος ἀμεταποιήτως αἰωνίζον διαμένειν καὶ ἀκατάλυτον». Ἐκ τούτου τῆς ὁρμῆς ἐπισχεθέντες περαιτέρω προβαίνειν οὐκ ἔκριναν· ἀλλ' ἀναθήμασι πολυτελέσι τὴν Θεοτόκον ἀντιτιμήσαντες, τὸν ἐγγύθεν ναὸν τῇ τοῦ Θεοῦ προμήτορι Ἄννῃ ἀνατιθέασι.

§ η΄. Πῶς οὖν ἐκ τούτων πάντων οὐ δῆλόν τε καὶ σαφὲς ὡς νεύμασί τε καὶ διατάξεσι τῆς ἀειπαρθένου μητρὸς Κῦρος τὸ τέμενος ἀνεγείρας οἰκητήριον τῆς δόξης αὐτῆς ἀπειργάσατο. Ἐπαπο(180β)ρήσει δ' ἄν τις εἰκότως ἐνταῦθα ὅτου χάριν τὴν τοῦ μείζονος τεμένους οἰκοδομὴν ἡ πάναγνος οὐ προσήκατο· ἴδοι γὰρ ἄν τις καί τινας ἄλλους αὐτῆς ναοὺς παρ' εὐσεβῶν, καθ' ὃ

* γραπτ. ἑνὶ λ.

δυνάμεως εἶχον, ἀνεγηγερμένους, οὐδαμοῦ δὲ παρ' αὐτῆς κεκωλυμένους τῆς ἐγχειρίσεως· ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τοῦ βασιλέως ἀπληστότερον τοῖς οἰκοδομήμασιν ἐγκειμένου καὶ πέρα τοῦ συμμέτρου καὶ πρέποντος πρὸς ταῦτα ἐπεκτεινομένου, τὸ τούτου ἀκρατὲς ἀναστέλλουσα καὶ τὸ τῶν πονούντων καὶ ἐνεργούντων ἐπίπονον κουφίζουσα, τῆς οἰκοδομῆς ἀπεῖρξαι τὸν βασιλεύοντα· ἢ ὅτι χρῆναι μᾶλλον ἕκαστον ἡμῶν ἑαυτὸν ναὸν ἅγιον κατασκευάζειν Θεῷ ἔμψυχόν τε καὶ λογικὸν, τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος συναρμολογούμενον, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ λίθοις ἀψύχοις πεποιθέναι καὶ ἠλπικέναι· οἳ, τῶν μὲν προτέρων ἀπόντων, οὐ μεμπτέοι, ἂν δ' ἐκεῖνα μὴ παρῇ, δεκτέα μὲν καὶ ἡ τῶν δευτέρων προσαγωγὴ, πάμπολυ δὲ τῆς προτέρας διϊσταμένη· καὶ οὐδὲ προσαγωγὴν ἄν τις καλέσειε. Καὶ ἄλλως· διεβάλλετο τὰ τῆς βασιλίδος καὶ συζύγου, καθά που περὶ αὐτῆς βίβλοι σοφῶν ἀνατέτακται. Καὶ εἰ μὲν ἀληθῆ, λέγειν οὐκ ἔχω· διεβάλλετο δ' οὖν. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἦν πρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς μὴ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς θεραπεῦσαι τραύματα καθὰ καὶ τοῦ σώματος, (181α) τῇ διὰ τῆς* οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἀποβολῇ πρὸς ἔννοιαν αὐτὴν τῆς τοῦ πάθους ἀποχῆς μετηγάγετο, δι' οὗ ὡς ἀναξία τοῦ ἔργου κεκώλυτο.

* πλεονάζει ἴσως ἡ *διὰ*=*τῇ ἀποβολῇ*.

§ θ΄. Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο παροπτέον· ὅτι τὰ βάθη τῶν καρδιῶν καὶ ἐννοιῶν ἡ πάναγνος ἐμβατεύουσα, καὶ τούτοιν ἀμφοῖν τὰς πρὸς αὐτὴν πίστεις καὶ διαθέσεις ἀντιτιθεῖσα, ἐπείπερ κατὰ πολὺ νικῶσαν ᾔδει καὶ ὑπερελαύνουσαν τὴν τοῦ Κύρου φιλόθεον πίστιν, διὰ τοῦτο μένειν ἀνέπαφον καὶ ἀσάλευτον τὸ παρ' αὐτοῦ ἔργον κέκρικε, ταῖς καθαραῖς προαιρέσεσι μᾶλλον τῶν ταπεινοτέρων ἢ τοῖς βασιλικοῖς ὄγκοις θεραπευομένη καὶ ἀναπαυομένη· ἐπεὶ καὶ διὰ τὸ περιὸν αὐτῷ τοῦ βίου καθαρόν τε καὶ ἄμωμον, ἀρχιερατικῶν βαθμῶν ἐπιβαίνειν προκέκριτο, καὶ μιᾶς τῶν ἐν Φρυγίᾳ ἐπισκοπῶν* πρόεδρος ἀνηγορεύετο, ὥς που περὶ τούτου παλαιὰ παράδοσις διαμαρτύρεται τὸ πανάληθες. Τοιαῦτα τὰ τῆς πανάγνου Παρθένου τερατουργήματα. Τοιαῦτα τὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς τεμένους διηγήματα. Τηλικαύτη ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκπεμπομένη δύναμις, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν τὰς τῶν πραγμάτων μετατρέπουσα φύσεις· ἐκ μικρῶν μὲν καὶ ταπεινῶν ἀπαρχόμενα, εἰς κάλλος δὲ προϊόντα καὶ μέγεθος, καὶ τῷ μακρῷ αἰῶνι συμπαρεκτεινόμενα».

---

* ὁ κώδηξ ἐπισκόπων.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἀνακεφαλαιῶν ἐν ὀλίγοις ὅσα μέχρι τοῦδε εἶπον, ἐπιθυμῶ 'να μείνωσιν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀναγνώστου τὰ ἑξῆς συμπεράσματα, προϊόντα μελέτης γινομένης κυρίως ἐπ' ἐγγράφων, μελέτης, ἧς τὸ θεμέλιον ἐστὶν ὅτι *δέον* **τὰς τοποθεσίας ἐξακριβοῦν διὰ τῶν ἐπισήμων γραμμάτων,** *οὐχὶ βεβαίως ἄνευ τῆς ἐπὶ τῶν διαφωτιζομένων τόπων αὐτοψεὶ παρατηρήσεως·*

οὕτω δ' ὁ ἀναγνώστης θέλει ἔχει κατὰ νοῦν τὴν πρὸ τοῦ 1453 ἱστορίαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ 1700 τῶν ἑξῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς πέριξ ναῶν, οἵτινές εἰσι σήμερον καὶ ἔκτοτε εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ὀρθοδόξων, γινώσκων ὅτι *τινὲς μὲν ἦσαν ἄχρι τοῦδε οὐχὶ τόσον ἀκριβῶς γνωστοί, τινῶν δὲ σήμερον προτείνω τὸν καθορισμὸν τῆς τοποθεσίας.*

### α'

1) *ὁ πατριαρχικὸς ναὸς* ἀναφέρεται, κατὰ παράδοσιν, ὑπάρχων πρὸ τοῦ 1600. Ἡ σημερινὴ περιοχὴ ἐδόθη τῷ 1720 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου[1] Ἱερεμίου Γ'. Τὸ σημερινὸν ὕψος ἐδόθη τῷ 1837, πρότερον φθάνον μόλις ἕως τοῦ ἄμβωνος·

---

1. ἔνθα βλέπει τὸ ὄνομα ὁ ἀναγνώστης *πατριάρχης*, ἄνευ τινὸς προσδιορισμοῦ, δέον νοῆσαι τὸν Κωνσταντινουπόλεως.

**σημ.**—ἐκτὸς τῶν ἁγίων λειψάνων, ἃ κατέχει σήμερον, ἐκτὸς τοῦ λειψάνου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὃ κατεῖχε μέχρι τοῦ 1641, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Λαζάρου καὶ λειψάνου τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ἃ κατεῖχεν ὁ τῆς Παμμακαρίστου ναὸς τῷ 1564, ὁ *ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικὸς ναὸς ἐκέκτητο τῷ 1741 τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου,* ἀγορασθὲν ἀντὶ φλωρίων ἑκατόν, ἢ 275 γροσίων τοῦ τότε καιροῦ (ὑπὲρ τὰ χίλια φράγκα τῆς σήμερον)·

2) ὁ *ναὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου,* τοῦ Σιναϊτικοῦ δῆλα δὴ μετοχίου, ἐκτίσθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος τὸ πρῶτον·

3) ὁ *ναὸς ἁγίου Δημητρίου Κανάβη,* Ξυλοπόρτης, ἔστιν ἀρχαιότερος τοῦ ἔτους 1334, ἄγνωστον δὲ πότε τὸ πρῶτον ἐκτίσθη·

4) ὁ *ναὸς τῆς Θεοτόκου* (τοῦ Μουχλίου) *Παναγιωτίσσης,* προϋπάρχων (τοὐλάχιστον κατὰ τὰ 960—970) ὡς μοναστήριον μικρὸν, ἐκτίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος·

5) ὁ *ναὸς ἁγίου Γεωργίου* (Ἐδίρνε-καποὺ) ἐκτίσθη τῷ 1568, ἀντικαταστήσας ἕτερον τῷ 1565 θανόντα·

6) ὁ *ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλπίδος* (Κοντοσκαλίου), κατὰ A. Mordtmann, ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ 1401·

7) ὁ *ναὸς τῆς ἁγίας Κυριακῆς* (αὐτόθι) ἀναφέρεται τῷ 1648 (περὶ τούτου ἄλλοτε)·

8) ὁ *ναὸς ἁγίου Κωνσταντίνου* (Ὑψωμα-

θείων) ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ 1453, τίς οἶδε καὶ πόσῳ πρὸ τούτου τοῦ ἔτους·

9) ὁ τῆς *Ἀναλήψεως*, πρότερον Θεοτόκου Χρυσαληθινῆς, ἐν Ὑψωμαθείοις, ἀναφέρεται κατὰ τὸ ἔτος 1566·

10) ὁ τῆς *ἁγίας Παρασκευῆς* (Χάσκιοϊ) βυζαντινὴν ἔχει τὴν ἀρχήν·

11) *οἱ ναοὶ τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῶν Ταταούλων*, ὅσοι εἰσὶ νῦν, ἀναφέρονται πρὸ τοῦ 1648, καὶ πρὸ τοῦ 1600. Εἰρήσθω δ' ὅτι ὁ φίλος διδάκτωρ Β.Α. Μυστακίδης[2] ἀριθμεῖ, ἐκτὸς τῶν τῆς Ἐλεούσης, Καστελλιωτίσσης καὶ Χρυσοπηγῆς, καὶ τετάρτην ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, σωζομένην κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ις' αἰῶνος·

12) ὁ *ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν* (ἐν Μεγάλῳ-Ρεύματι) ἔστιν ἀρχαιότερος τοῦ 1600·

13) ὁ *τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους* (ἐν Βεβεκίῳ) λέγεται ἀρχαῖος, ἀλλὰ *μικρὸν εὐκτήριον, ἐν ᾧ ἡ θεία λειτουργία οὐκ ἐτελεῖτο*·

14) ὁ *ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος* (ἐν Κουσγουντζουκίῳ) λέγεται βυζαντινός·

15) ὁ *ναὸς τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ* (ἐν Χρυσοπόλει) ἀναφέρεται τῷ 956·

16) ὁ *ναὸς τῆς ἁγίας Εὐφημίας* (ἐν Χαλκηδόνι) ἀνῳκοδομήθη τῷ 1694·

---

2. Μυστακίδου, Ὁ ἱερὸς κλῆρος κατὰ τὸν Ις' αἰῶνα· Μάξιμος Μαργούνιος· Ἀθῆναι, 1891, σελ. 17.

πρὸς συμπλήρωσιν ἀνάγκη 'να γινώσκωμεν ἔτι ὅτι

17) οἱ *ναοὶ*, ὡς ναοὶ ἔχοντες ἐνορίαν, *Βεβεκίου*, *Βογιατζίκιοΐου* καὶ *Σθένης* οὐκ ἀναφέρονται εἰς ἔγγραφα πρὸ τοῦ 1800·

18) οἱ *ναοὶ τοῦ Πέραν ἢ Σταυροδρομίου*, *ὁ τοῦ Φερίκιοϊ* καὶ *ὁ τῶν προπόδων Ταταούλων* ὡς καὶ *ὁ τοῦ ἁγίου 'Αθανασίου* εἰσὶ νεώτεροι τοῦ 1800. Τοὺς ὀλίγους ὀρθοδόξους τοῦ Σταυροδρομίου ἐπεσκέπτοντο οἱ ἱερεῖς τῆς ἐν Γαλατᾷ Καφατιανῆς μέχρι τοῦ 1804·

19) *ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου Βλὰχ-σεραγίου* βλέπω τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου Παραμυθίας, ὅπου τῷ 1586 ἀπὸ τῆς Παμμακαρίστου κατήλθομεν, καὶ ὃς ἐχρημάτισεν ἐπὶ ἑνδεκαετίαν ναὸς πατριαρχικός·

20) περὶ τοῦ *ναοῦ ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ*, ἐφ' ὅσον οὐδεμίαν γινώσκω μαρτυρίαν ἀρχαιοτέραν τοῦ 1648, λέγω ὅτι, μετὰ τὸ ἔτος 1586, ἐπὶ τῇ ἐγκαταλείψει τῆς Παμμακαρίστου, μετεβάλομεν εἰς ἐνοριακὸν τὸν ναὸν τὸν ἀνήκοντα πρότερον εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ λογοθέτου τῆς Μ. 'Εκκλησίας Γεωργίου Ποτηρᾶ.

**σημ.**—*'Αποτυρᾶς* ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τέλει τοῦ ΙΒ' αἰῶνος· ἔστιν ἄρα βυζαντινὴ οἰκογένεια· *'Αποτυρᾶς 'Αλέξανδρος* ἦν μέγας χαρτοφύλαξ τῆς Μ. 'Εκκλησίας τῷ 1555. *Ποτηρᾶς* δὲ *Γεώργιος* λογοθέτης (μέγας;) ἐν τέλει τοῦ ΙϚ' ἢ

κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος[3]. Οὕτως ἐξηγῶ τὸ ἀπὸ τοῦ 1648 ὄνομα τοῦ ναοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τὴν λέξιν Ποτηρᾶς·

21) *ὁ ναὸς ἁγίου Γεωργίου* (ἐν Φαναρίῳ) *τῶν ἁγιοταφιτῶν* περιείχετο ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Κατακουζηνῶν, παλαιᾶς βυζαντινῆς οἰκογενείας, ἀγορασθεὶς ὑπὸ Θεοφάνους Ἱεροσολύμων[4] πρὸ τοῦ 1645.

**β'**

22) *ὁ σήμερον ναὸς τῆς ὀρθοδόξου παροικίας Ἐγρὶ-καποὺ* οὐδαμῶς ἦν ὁ τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου, μᾶλλον δ' ἦν ὁ τοῦ ἁγίου Νικήτα, ἀρχαιότερος τοῦ ἔτους 1200·

23) *ὁ σήμερον Ἅγιος Μηνᾶς* (Ὑψωμαθείων) ἐστὶν ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Παπύλου καὶ Κάρπου, μεταβληθεὶς (καὶ ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ὀνομάτων = *Παπυλοκάρπου*=**Πυλοκάρπου** καὶ διὰ τὸ εὐχρηστότερον τοῦ ὀνόματος Πολυκάρπου) εἰς *Ἅγιον* **Πολύκαρπον,** ὡς ἐγνωρίζετο μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος· ἔστι δ' ἀρχαιότερος ἴσως τοῦ Ι΄ αἰῶνος·

24) *ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου* ἔκειτο *ἐν Ἑξ-Μαρμάροις*, καὶ ἴσως ὁ σημερινὸς τῆς Θεοτόκου ναὸς αὐτὸν ὑποκατέστησεν·

---

3. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων· τόμ. Ε΄, σελ. 396. Χειρόγραφον 11 βιβλιοθήκης Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου. Ἡμερολόγιον Ἀνατολῆς τοῦ 1883, σελ. 249.

4. Δοσιθέου, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, κτλ. σελ. 1174—1175 καὶ 1190.

25) *τὸ Ἁγίασμα τῆς Ἁγίας Τριάδος* ἔξω τοῦ Μεβλεβὶ-χανέ-καπού κεῖται ἐν μετοχίῳ τῆς βυζαντινῆς μονῆς τοῦ Περδικάρη·

26) *ὁ ναὸς ἁγίου Νικολάου τοῦ Μπογδὰν-σεραγίου* ἄγνωστον ἀκριβῶς, ἐμοὶ δὲ καὶ ἀπίστευτον, ἂν ᾖ ὁ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, οἷον ἐδεχόμεθα κατὰ συνθήκην·

**σημ.**—νεώτερόν τι περὶ τοῦ δυστυχοῦς τούτου ναοῦ ἔχω εἰπεῖν ὅτι, πρὸ διμηνίας (ἐν ἀπριλίῳ 1900) κάτωθεν τῆς ἐρειπιουμένης παρ' ἡμέραν οἰκοδομῆς αὐτοῦ, εὑρέθη σαρκοφάγος, ἧς ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγινώσκονται δύο λέξεις †ΘΕΟΥ ΚΕΛΕΥCIC† ἐντὸς σταυρῶν· καὶ τὰ μὲν γράμματα οὐ φαίνονται τῶν πρώτων μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἰώνων, ἀλλὰ τὸ ἀπέριττον τῆς ἐπιγραφῆς δείκνυσι τὴν λάρνακα παλαιάν, ἐγκλείουσαν ὕπαρξιν πολύτιμον γενομένην τοῖς κηδεύσασι καὶ ἐπιγράψασι. Τίς οἶδεν ἔτι τί, προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς, ἀνευρεθήσεται.

## ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

### α'

Πρὸ τῶν ἐμῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν ἀρχείων τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος, ἀνάγκη πρῶτον 'να συμπληρώσω, κατὰ τὸ δυνατὸν, τὴν ἀναγραφὴν, ἰδίᾳ τῶν ἑλληνιστὶ συντεταγμένων γραμμάτων, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν χρυσοβούλλων.

§

*Χρυσόβουλλα* ἀριθμοῦνται ἐν τῇ παλαιᾷ σημειώσει δέκα καὶ τρία, προστίθενται δὲ νῦν ὑπ' ἐμοῦ εἰσέτι ἕνδεκα.

1) ἀπὸ τοῦ 1777, τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὑπὲρ τοῦ ναοῦ·

2) ἀπὸ τοῦ 1794, τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, περὶ χορηγίας ἐτησίως 200 γροσίων τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ·

3) ἀπὸ 1 μαρτίου 1798, τοῦ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Καλλιμάχη περὶ χορηγίας ἐτησίας εἰς τὸν ναὸν ἑκατὸν γροσίων ἀπὸ τῶν βαμάτων καὶ ἑκατὸν ἀπὸ τῶν ἁλατωρυχείων·

4) ἀπὸ 24 νοεμβρίου 1801, τοῦ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Νικολάου Σούτζου, περὶ χορηγίας ἐτησίας ὑπὲρ τοῦ ναοῦ 200 γροσίων ἀπὸ τῶν βαμάτων καὶ 200 ἀπὸ τῶν ἁλυκῶν·

5) ἀπὸ τῆς 11 δεκεμβρίου 1801, τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, περὶ χορηγίας ἐτησίας ἑκατὸν γροσίων ἀπὸ τῶν βαμάτων καὶ ἑκατὸν ἀπὸ τῶν ἁλατωρυχείων, ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς·

6) ἀπὸ 19 φεβρουαρίου τοῦ 1803, τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, περὶ χορηγίας 200 γροσίων κατ' ἔτος εἰς τὸν ναόν·

7) ἀπὸ δεκεμβρίου τοῦ 1803, τοῦ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς·

8) ἀπὸ νοεμβρίου τοῦ 1805, τοῦ τῆς Μολ-

δαυΐας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Μουρούζη, περὶ χορηγίας 200 κατ' ἔτος γροσίων ἀπὸ τῶν βαμάτων καὶ 200 ἀπὸ τῶν ἁλυκῶν, ἤτοι 400, ὑπὲρ τοῦ ναοῦ.

9) ἀπὸ 19 δεκεμβρίου τοῦ 1816, τοῦ τῆς Βλαχίας Γεωργίου Καρατζᾶ, περὶ χορηγίας 200 γροσίων κατ' ἔτος εἰς τὴν σχολὴν «ἀπὸ τὸν καρβασαρᾶν τοῦ βάματος» (=ταμεῖον τελωνείου)·

10) ἀπὸ 25 ἀπριλίου τοῦ 1817, τοῦ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμόνος Σκαρλάτου Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχη, περὶ χορηγίας ἐτησίως εἰς τὸν ναὸν 200 γροσίων «ἀπὸ τὸ βάμα» (=τελωνεῖον) καὶ 200 «ἀπὸ τὰς ὄκνας» (=ἁλατωρυχεῖα)·

11) ἀπὸ 29 αὐγούστου τοῦ 1819, τοῦ τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Νικολάου Σούτζου, χορηγοῦντος γρόσια 200 κατ' ἔτος εἰς τὸν ναόν[1].

## ς'

*Ἑλληνιστὶ συντεταγμένα ἐπίσημα γράμματα*, εἴτε τῆς κοινότητος, ἐφοριῶν, ἐπιτροπῶν, καὶ συντεχνιῶν, εἴτε τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπάρχουσιν ὅσα πλεῖστα· τούτων δὲ σημειῶ τὰ κυριώτερα μὲν ἐκ τῶν ἐπιχωρίων, πάντα δὲ τὰ μέχρι τοῦ 1825 πατριαρχικά·

1) ἀπὸ 1 μαρτίου 1768, πρακτικὸν τῆς κοινότητος, ὑποκεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ,

1. Ἴσως ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα, ἃ διέλαθον τὴν προσοχήν μου.

ἐξελέγχον τὴν δεκαεξαετῆ διαχείρισιν τῶν προχρηματισάντων ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ. Σπουδαιότατον τὸ παρὸν ἔγγραφον, διότι δείκνυσιν ὅτι ἡ ἐξέλεγξις ἐγένετο ἐν αὐτῇ τῇ κωμοπόλει Μεγάλου Ῥεύματος, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐμπόρου Δημητρίου Σκαναβῆ, προεδρεύοντος τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ, παρόντων δὲ τῶν ἐνοριτῶν τῆς κωμοπόλεως: τοῦ μεγάλου λογοθέτου Νικολάου Σούτζου, τῶν ποστελνίκων Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, Κωνσταντίνου Μουρούζη, Γεωργίου Μάνου, καὶ Δημητρίου Σούτζου, τοῦ χατμάνου «Γιαννακάκη Σούτζου» καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Δημητρίου καὶ Μιχαὴλ, τοῦ σπαθάρη Στεφάνου Μίσογλου, τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ, καί τινων «ἀρχόντων καὶ συνεγχωρίων χριστιανῶν»·

2) ἀπὸ 1 μαρτίου 1768, σημείωσις τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ δηλοῦσα ὅτι ὀφείλει ὁ ναὸς τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ 1500 γρόσια, κληροδότημα τοῦ ἐκ Χίου Νικολάου Σπάρταλη·

3) ἀπὸ 18 ἰουλίου 1786, γράμμα τοῦ πατριάρχου Προκοπίου πρὸς τοὺς ἱερεῖς, «ἄρχοντας» καὶ ἐπιτρόπους τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος, ὅπως μή τις ἀμφισβητήσῃ τὸ χωράφιον τοῦ Παριανοῦ τὸ εἰς τὸν ναὸν ἀνῆκον «ὡς ὠφέλιμον εἰς ὅλους τοὺς ἐγκατοίκους χριστιανοὺς καὶ ἀναγκαιότατον καὶ ἐν καιρῷ ὑγιείας καὶ ἐν καιρῷ θανατικοῦ, ὡσὰν ὁποῦ ὑγιαίνοντες ἐξέρχονται μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς περίπατον καὶ περιδιάβασιν, *ἐν καιρῷ δὲ θανατικοῦ καταφεύγουσιν ἐκεῖσε* . . . . *καὶ προφυλάσ-*

*σονται ἀπὸ τὸ κακὸν ποιοῦντες καλύβας*, ἐπειδὴ εἶναι ἀνοικτὸς καὶ ἀρκετὸς τόπος»·

4) ἀπὸ ἰουνίου 1789, γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ΄, συνοδικόν, ἐπικυροῦν, ὑπὸ τρομεραῖς ἀραῖς, τὸ τοῦ Σωφρονίου (1777) καὶ τὸ τοῦ Γαβριὴλ (1783), περὶ τοῦ ἑνὸς τετάρτου μεριδίου τοῦ ναοῦ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ·

5) ἀπὸ 5 μαρτίου 1790, γράμμα αὐλικόν, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ΄, περί τινος ἐν τῷ γυναικίτῃ στασειδίου. Τὸ γράμμα ἀναφέρει πυρκαϊὰν ἐν Μεγάλῳ Ῥεύματι τῷ 1788, ὑποκυροῦται δ' ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν (ὀφφικιάλων) τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς: Φωτίου (Κυπρίου) λογοθέτου, Βασιλείου πρώτου ὀστιαρίου, Σπανδονῆ πρωταποστολαρίου, Ἰακωβάκη πρωτοψάλτου, καὶ τῶν νοταρίων Ἀποστόλου καὶ Γεωργίου·

6) ἀπὸ 5 ἰουλίου 1797, γράμμα συνοδικόν, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ καὶ τῶν προεστώτων τῆς κοινότητος, πρὸς οἰκοδομὴν ἐν τῷ κοινῷ νεκροταφείῳ στερεωτέρας καλύβης, ἐν ᾗ διέμενεν ἐν καιρῷ πανώλους ἱερεὺς ἐπὶ τούτῳ. Οἱ ἐπίτροποι καὶ προεστῶτες εἰσὶν: οἱ Μαυροκορδάτοι Σκαρλάτος καὶ Νικόλαος, οἱ Σοῦτζοι Δημήτριος, Ἀλέξανδρος, καὶ Κωνσταντῖνος, ὁ ἄγας Δημήτριος, ὁ κόμισος Ἀλέξανδρος οἱ Κωνσταντῖνος Χαντζερῆς, Ἀλέξανδρος Μοσχονᾶς, Λεωνῆς Τζιτζίνιας, Νικόλαος Πασπάτης, καί τινες ἕτεροι·

7) ἀπὸ ἰουλίου 1798, γράμμα τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου Σα-

μουὴλ καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος, ὅπως σκεψάμενοι περὶ εὑρέσεως πόρων πρὸς κουφισμὸν τῶν ἐπὶ τῇ ἀνοικοδομῇ τοῦ ναοῦ χρεῶν, πρό τινος πυρποληθέντος, ἀνενέγκωσι τὰς ἀποφάσεις τῷ πατριάρχῃ «ἵνα γένηται παρ' ἡμῶν ἡ ἐπικύρωσις διὰ πατριαρχικῆς ἀποδείξεως, *κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὅρους καὶ κανόνας καὶ θεσμοὺς τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας οἰκουμενικῶν Συνόδων*»[2]·

8) ἀπὸ ὀκτωβρίου 1798, γράμμα τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκ νέου πώλησιν τῶν ἐν τῷ γυναικίτῃ τοῦ ναοῦ στασειδίων, ἅτε τοῦ ναοῦ ἄρτι ἀνοικοδομηθέντος, καὶ χρήζοντος χρημάτων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἐπὶ τούτῳ συναφθέντων δανείων·

9) ἀπὸ μαΐου 1800, γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ΄, συνοδικὸν, ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῇ σχολῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων, περὶ τῶν ὀφειλομένων αὐταῖς ὑπὸ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ. Ἐκ τούτου τοῦ γράμματος μανθάνομεν ὅτι τρεῖς πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως ἠσφάλισαν τὰς προσόδους τῶν ἐν λόγῳ σχολείων διὰ τεσσάρων γραμμάτων, ὧν δύο μὲν ἀπέλυσεν ὁ Γαβριὴλ Δ΄, ἀνὰ ἓν δ' ὁ Προκόπιος καὶ ὁ Γρηγόριος Ε΄·

10) ἀπὸ μαΐου 1801, γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Νεοφύτου περὶ τῶν χάριν ἀσφαλείας διορι-

---

2. πῶς ἡ μέριμνα περὶ τῆς τῶν πόρων εὑρέσεως σχετίζεται πρὸς τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τῶν ἁγίων Συνόδων;

σθέντων νυκτοφυλάκων ὅπως τὸν μηνιαῖον αὐτῶν μισθὸν καταβάλλωσιν οἱ κάτοικοι κατ' ἀναλογίαν, οὐχὶ δὲ τὸ ταμεῖον τοῦ ναοῦ·

11) ἀπὸ 15 φεβρουαρίου 1803, γράμμα τῶν ἐπιτρόπων, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου, δηλούντων ὅτι παρεχώρησαν ἓν ἐν τῷ ναῷ στασείδιον εἰς τὸν ἄρχοντα σερδάρην Διαμαντάκην Καζαναζμάζην «ἄνευ τινὸς δόσεως, διὰ τὰς ἀπείρους ἐκδουλεύσεις, κόπους καὶ ἀγῶνας, ὁποῦ κατέβαλεν εἰς διάστημα ἓξ χρόνων τῆς ἐπιστασίας του εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ναόν»·

12) ἀπὸ 22 ἰουλίου 1803, γράμμα Νεοφύτου ἐπισκόπου Κλαυδιουπόλεως, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου καὶ κατησφαλισμένον ταῖς ὑπογραφαῖς εἴκοσι καὶ πέντε προκρίτων, δηλοῦν ὅτι τὸ αὐτῷ ἀνῆκον τέταρτον μερίδιον «ἐκ τῆς προεστείας τῆς ἐκκλησίας τῶν θείων Ἀσωμάτων» ἐπώλησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῆς κοινότητος σχολήν·

13) ἀπὸ αὐγούστου 1803, γράμμα τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Ε', διατάττοντος τοῖς ἱερεῦσι προϊσταμένοις τοῦ ναοῦ μὴ λαμβάνειν «τὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, κύριά τε καὶ τυχηρὰ» τοῦ τε ταμείου τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ δουλευόντων: ἐφημερίου, διακόνου, ψαλτῶν, νεωκόρου καὶ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἵνα μὴ παρεισφρῇ νοσφισμοῦ ὑπόνοια·

14) ἀπὸ αὐγούστου 1803, γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, ἐπιτάττοντος, ὑπὸ ταῖς συνήθεσιν ἀραῖς, τὴν τακτικὴν κατὰ μῆνα καταβολὴν τοῦ μι-

σθοῦ τῶν νυκτοφυλάκων ὑφ' ἑκάστης οἰκίας καὶ καταστήματος·

15) σύγχρονον γράμμα τοῦ αὐτοῦ Καλλινίκου πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ἐν Βεβεκίῳ ναοῦ, συνιστῶντος ἵνα περιφέρηται ἀκωλύτως ἐν ἐκείνῳ τῷ ναῷ κιβώτιον προαιρετικῶν προσφορῶν, εἰς κουφισμὸν τῶν χρεῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος[3]·

16) ἀπὸ σεπτεμβρίου 1803, γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου συνοδικόν, ὑπὸ φρικταῖς ἀραῖς ἀσφαλίζον τὰ κεφάλαια τῶν δύο σχολείων καὶ τὰς προσόδους, ἃς δέον διαχειρίζεσθαι τοὺς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένους ἐφόρους·

17) ἀπὸ 1 ἰουλίου 1804, γράμμα τῶν προκρίτων, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Ε΄, δηλοῦν ὅτι τὸ τρίτον «μερίδιον» τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ, ἀνῆκον τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ, ἐχορηγήθη τῷ ἀρχιμανδρίτῃ Νεοφύτῳ· ὁρίζεται τοῦτο εἰς 511 γρόσια· συνυποκυροῦσι δ' εἴκοσιν ὀκτὼ πρόκριτοι, ὧν εἰσι γνωριμώτεροι οἱ ἑξῆς: Σκαρλάτος καὶ Νικόλαος οἱ Μαυροκαρδάτοι, Δημήτριος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ Σοῦτζοι, Γεώργιος Νέγρης, Εὐστάθιος Λαπάτης, Ματθαῖος Ῥωσσέτος, Ἀλέξανδρος Μοσχονᾶς, ὁ σερδάρης Παναγιώτης, ὁ σου-

3. ἰστέον ὅτι, τριετίαν μὲν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πατριαρχικοῦ τούτου γράμματος, τὸ κιβώτιον ἢ δίσκος ἀπήνεγκεν 94 γρόσια (σχεδὸν 160 φράγκα)· κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1813—1814 ἀπήνεγκεν 116 γρόσια· *δῆλον οὖν ὀλιγώτερα ! !*

λουτζιάρης Θωμᾶς, καὶ ὁ πολλὰ μοχθήσας ὑπὲρ τοῦ ναοῦ Διαμαντάκης Καζαναζμάζης·

18) ἀπὸ αὐγούστου 1805, γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Καλλινίκου πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προκρίτους, ἀσφαλίζον τὰς χρηματικὰς χορηγίας τὰς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν προαιρετικῶς πρὸς τὸν ἐφημέριον διδομένας καὶ τὰς πρὸς τὸ ταμεῖον τοῦ ναοῦ χορηγουμένας ὑπ' αὐτοῦ·

19) ἀπὸ ὀκτωβρίου 1816, γράμμα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου ς' περὶ τοῦ ἑνὸς τετάρτου ἐκ τοῦ μεριδίου τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας τῶν 'Ασωμάτων, ὃ πρὸ καιροῦ κατέχων Μιχαὴλ ἱερεὺς ὁ καὶ νομοφύλαξ, χορηγηθὲν αὐτῷ διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος, ἐπώλησεν εἰς τὸν ναόν·

20) ἀπὸ τοῦ 1817, γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, συνοδικὸν, ἀσφαλίζον, ὑπὸ φρικταῖς ἀραῖς, τὰ χρηματικὰ κεφάλαια τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν δύο σχολείων·

21) ἀπὸ 6 σεπτεμβρίου 1825, γράμμα τῶν κατοίκων Μεγάλου 'Ρεύματος, ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, κατασφαλίζον τὴν γινομένην καὶ προηγουμένως συμφωνίαν περὶ παροχῆς τακτῆς τινος μηνιαίας χρηματικῆς χορηγίας παρ' ἑκάστου τῶν ἐγχωρίων, πρὸς συντήρησιν τοῦ ναοῦ καὶ πρὸς κουφισμὸν τῶν χρεῶν αὐτοῦ.

Ταῦτα τὰ ἐπίσημα 28 γράμματα προστίθημι, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν κωδήκων τοῦ ναοῦ· προστίθημι δ' ὅτι ἡ παλαιὰ σημείωσις ἀναγράφει τουρκικὰ μὲν ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα, ἑλληνιστὶ δὲ συντεταγμένα,

ἐκτὸς τῶν χρυσοβούλλων, ἑξήκοντα, τὰ πλεῖστα ὑποθέσεις σχεδὸν ἰδιωτικὰς ἀναφέροντα· τούτων ἀριθμῷ τὰ κυριώτερα, μάλιστα δὲ τὰ πατριαρχικά, τὰ μὴ περιεχόμενα ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς κώδηξιν, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ἀριθμούμενα τριάκοντα καὶ ἕξ· ἀπὸ τῶν κωδήκων τοῦ ναοῦ μανθάνομεν ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 18 γράμμα τὸ ἐν σελίδι 97 ἀναφερόμενον ἀπελύθη κατὰ δεκέμβριον, τὸ δὲ 19 αὐτόθι σημειούμενον, κατὰ ἰανουάριον.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν ἐγγράφοις τισὶ λεγομένων δέον εἰπεῖν (περὶ τῶν ἀριθμῶν 12 καὶ 13, ὡς ἐν σελίδι 96) ὅτι ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ, ἐκτὸς τοῦ ἡγεμόνος Ματθαίου Γκίκα, ἐτάφη καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Μουρούζης, ὁ λογοθέτης Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος (1794), οἱ δὲ κώδηκες τῶν λογαριασμῶν ἀναφέρουσι πολλοὺς ἐκεῖ ταφέντας ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ κοινωνικῇ περιωπῇ διακριθέντων, καὶ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου Σαμουήλ.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων μανθάνομεν ὅτι τῷ 1786 ἡ ἰσραηλιτικὴ κοινότης (προδήλως Ὀρτάκιοϊ ἢ Κουρούτζεμε) ἀπεφάσισε 'να οἰκοδομήσῃ νοσοκομεῖον πλησίον τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος, ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ ἐκωλύθη· διότι ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ κοινότης συνέταττε τὰ κατ' αὐτὴν ὡς ἤθελεν, αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτῆς ἐκυροῦντο ὑπό τε τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς· ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἥ τε ἀστικὴ καὶ πολλαπλῆ ἐν γένει δικαιοδοσία καταφαίνεται λαμπρῶς, ὡς

ἀντιβολή τις τούτων τε καὶ ποικίλων ἑτέρων γραμμάτων καὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς ἱστορίας δείκνυσιν.

## β'

Ἐκ τῆς ἁπλῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος δηλοῦται ἡ μεγάλη σημασία, ἣν ἐκέκτητο αὕτη μεταξὺ τοσούτων ἑτέρων κοινοτήτων εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε καὶ προεδρεύειν αὐτὸν τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἐν γενικαῖς συνελεύσεσι τῶν κατοίκων πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν βιβλίων τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῶν τοῦ ναοῦ· Καὶ ἐγὼ μὲν ἅπαξ εἶδον τὴν μνείαν τῆς ἐν τοιαύτῃ γενικῇ συνελεύσει παρουσίας τοῦ πατριάρχου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καθῆκον αὐτοῦ θεωροῦντος τὸ προεδρεύειν ἐνοριακῆς συνελεύσεως, ἐν ᾗ παρεκάθηντο μέγας τε λογοθέτης τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἴσως δὲ καὶ ἕτεραι συνελεύσεις συνεκλήθησαν οὕτως· ἀλλ' ἐθεωρεῖτο προνομιοῦχος[4] ἡ κωμόπολις Μεγάλου Ῥεύματος, ὡς ἡ παράδοσις φρονεῖ τοιαύτην καὶ τὴν ἑλληνικὴν εἰς Τὰ Ταῦλα[5] κοινότητα· Προνόμια δὲ τῆς κοινότητος τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος ὑπῆρχον ἄσειστα καὶ

---

4. βλέπε τὸ φιρμάνιον ὑπ' ἀριθμὸν 7.

5. τὸν λόγον, δι' ὃν προτιμῶ τοιαύτην γραφὴν τοῦ ὀνόματος ἴδε ἐν «Ἐγγράφοις Λίθοις καὶ Κεραμίοις» μου, σελ. ρχθ'.

βεβαιότατα καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἡ παρ' αὐτῆς ἐπιβολὴ νόμων καὶ διατάξεων εἰς πάντας τοὺς αὐτόθι κατοικοῦντας, ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητος καὶ θρησκεύματος, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους χάριν ἐμπορίας, ἐξ ἑτέρων δῆλά γε δὴ τοῦ Βοσπόρου χωρίων, οἵτινες ὑπέκυπτον εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τὴν διάταξιν, διότι ταύτην ἐπεκύρου ὁ διοικητὴς τοῦ Γαλατᾶ, ὅστις εἶχε δικαιοδοσίαν ἐκτεταμένην, εἰς βαθμὸν μάλιστα, ὃν ἀκριβῶς ἀγνοοῦμεν [6].

Μελετήσωμεν τὰς ὀλίγας λέξεις, δι' ὧν τὸ φιρμάνιον τοῦ 1198 καθίσταται γνωστὸν ἡμῖν, ἵνα μάθωμεν ὅτι τῆς κωμοπόλεως οἱ κάτοικοι κατώρθωσαν 'ν' ἀπαλλαγῶσι πάσης χρηματικῆς ὑποχρεώσεως, εἰς ἣν αὐτή τε καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ παραθαλάσσιαι ὑπεβάλλοντο δι' ἀπροσδόκητον πνιγμὸν ἀνθρώπου τινος ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ τοῦτο μὲν ἐγένετο τῷ 1784—1785. 'Αλλὰ περὶ τὰ 1653—1654 ἐπεβλήθη τοῖς ἰουδαίοις τοῖς παροικοῦσι τῷ Μεγάλῳ 'Ρεύματι τὸ καταβάλλειν τὰς αὐτὰς χρηματικὰς ὀφειλάς, ἃς καὶ οἱ ἕλληνες ὀρθόδοξοι, κατὰ τὰ μετὰ χεῖρας αὐτῶν ἐπίσημα σουλτανικὰ γράμματα. Περὶ τὰ 1725—1726 ἐπεκύρωσιν ἡ κοινότης τὸ παλαιὸν αὐτῆς δικαίωμα τοῦ μὴ καταβάλλειν φόρον ὑπὲρ

---

6. μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος (ΙΗ') αἰῶνος, ἐπὶ παραδείγματι, διοικητικῶς ὑπήγετο τῷ βοεβόδα τοῦ Γαλατᾶ ἡ Προικόνησος· βλ. Μ. Ι. Γεδεὼν «Προικόννησος», σελ. 219.

τῶν διὰ ξηρᾶς προερχομένων ἀπὸ Ῥούμελ-ι-Ἰσὰρ καὶ Σωσθενίου σταφυλῶν, ἅτε τῶν διὰ θαλάσσης στελλομένων ὑποβαλλομένων εἰς μετριωτάτην τινα φορολογίαν, ἑνὸς παρᾶ τὸ φόρτωμα, δῆλα δὴ ἑνὸς ἀργυροῦ γροσίου τῆς σήμερον. Τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 17—20 ἰλάμια, κατὰ ζήτησιν τῶν ἑλλήνων ὀρθοδόξων κατοίκων τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος ἐκδοθέντα, ἐπιβάλλουσιν ἀποφάσεις καὶ νόμους οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐκείνου κατοίκους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τοῦ Ὀρτάκιοϊ, Κουρούτζεσμε καὶ Βεσικτασίου ἰουδαίους τε καὶ ἀρμενίους, εἰς τοὺς ἀχθοφόρους αὐτοὺς καὶ τοὺς δι' ἀκατίων εἰς τὴν κυρίως Πόλιν διαπορθμεύοντας ἐκ τοῦ Μ. Ῥεύματοσ. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ τὰς μεταξὺ κατοίκων καὶ πωλητῶν τῶν τροφίμων γινομένας συμφωνίας ἐπεκύρου ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπεία τοῦ ναοῦ, διότι οὐδ' ἐξηγεῖται ἄλλως ἡ σύμπτωσις παρομοίας περιπτώσεως καὶ τὸ δίκαιον τῆς κοινότητος ταύτης καὶ τῆς ἐπιτροπείας αὐτῆς τοῦ συνεχῶς ζητεῖν τὴν δι' ἰλαμίου καὶ φιρμανίου κύρωσιν προγεγονυίας ἀποφάσεως: οὗ ἕνεκα καὶ τὰ σχετικὰ τουρκικὰ διατάγματα ἔμενον, ὡς ἔοικε, πεφυλαγμένα ἐν τῷ ταμείῳ τῆς κοινότητος, ὡς ἡ ἐν τῷ κώδηκι λέγει σημείωσις.

§

Καὶ ἡ μὲν μελέτη τῶν τοιούτων ἐγγράφων, ἐὰν μάλιστα καὶ εὑρεθῶσι μὲν πολλὰ καὶ μελε-

τηθῶσι δ' ἀντιβαλλόμενα πρὸς ἄλληλα, δείξει οὐ μόνον ὕπαρξιν δικαιωμάτων τῶν κατὰ τόπους ἐν Ἀνατολῇ κοινοτήτων, προβιβαζουσῶν εἶδός τι συστήματος ἀποκεντρωτικοῦ, κεκυρωμένου μὲν ὑπὸ τοῦ κράτους, τὴν δὲ πρώτην αὐτοῦ σύστασιν ἀνάγοντος εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἐμπορίας εἴδη, ἣν ἑκάστη κωμόπολις διεξῆγεν· οὕτως ἡ περιοχὴ πᾶσα Σωσθενίου καὶ Ῥούμελ-ι-Ἱσὰρ παρῆγε σταφυλάς, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Νεοχωρίου διεκρίνοντο ὡς ναυτικοί.

§

Ἱκανὰ τῶν τουρκιστὶ γεγραμμένων ἰλαμίων ἀναφέρονται εἰς ἔξωσιν ἀνθρώπων κακῆς διαγωγῆς ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως· τὸ τοιοῦτο φαίνεται βεβαίως εἰς ἡμᾶς σήμερον παράδοξον· ἀλλ' οἱ τότε χρόνοι καὶ αἱ τότε κυβερνήσεις, οἱ μὲν ἐπέβαλλον, αἱ δὲ ἀνεγνώριζον τὸ τοιοῦτο δικαίωμα ταῖς κοινότησι, τῆς ἀπομακρύνσεως δῆλον οὖν ἀνθρώπων οὐ χρηστὴν ἐχόντων πολιτείαν (ἔνθα ἡ λέξις «πολιτεία» τίθεται καλῶς ἀντὶ τῆς κακῶς σήμερον λεγομένης «συμπεριφορᾶς»). Ἀλλ' ἐν τοῖς τότε χρόνοις αἱ κοινότητες ἐκέκτηντο τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν τὴν «πολιτείαν», ἀπὸ τῆς τροφῆς καὶ τῆς διαίτης ἄχρι τῶν σχέσεων ἑκάστου καὶ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῆς· διότι ἡ ξενικὴ ἐνδυμασία, δεικνύουσα ἄνθρωπον ὑπηκοότητα ξένην κεκτημένον, ἣν ἀπηγορευμένη

τοῖς ὑπηκόοις τοῦ κράτους, ἐγένετο δ' ἐξέτασις ἀείποτε τῆς ἐνδυμασίας, ἣν ἔφερον οἱ ἔξωθεν εἰς τὸ κράτος τὸ τουρκικὸν εἰσερχόμενοι· ἔνθεν καὶ ἄρθρα ἀναγινώσκομέν ποτ' ἔν τισι συμβάσεσι καὶ συνθήκαις περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ μὴ περιεργάζεσθαι τοὺς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένους ὑπαλλήλους τὰς ξενικὰς ἐνδυμασίας· ἐπὶ παραδείγματι, τῷ 1393 ὁ σουλτάνος Βαγιαζὶδ Α΄ ὁ Κεραυνὸς (Ἰλδιρὶμ), ἐκδοὺς χάτι-χουμαγιοὺν ὑπὲρ τῆς Βλαχίας, ἐπὶ Μίρτζα βοεβόδα, καθορίζει σαφῶς [7] ὅτι «ὅσοι τῶν Βλάχων ἀπεράσουν ὑπὸ τὴν τοῦ κράτους ἡμῶν ἐπικράτειαν, δι' ἰδίας ὑπηρεσίας, νὰ εἶναι διὰ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀνεξέταστοι»· ἀλλὰ καὶ νεώτερα αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα κατόπιν ἐκείνου κυροῦσι τὸν ὅρον τοῦτον τῆς συμβάσεως, καὶ τελευταῖον τὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Βλαχίας Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην ἐκδοθὲν τῷ 1803 χάτι-χουμαγιοὺν τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Γ΄ διακελευόμενον «οἱ κάτοικοι Βλαχίας νὰ μὴν ἐπηρεάζωνται παρ' οὐδενὸς εἰς τὸ περὶ ἐνδυμάτων καὶ κιαφετίων (λαμπρῶν φορεμάτων)». Οὔτ' ἠδύνατό τις τότε ξενικὴν φέρων ἐνδυμασίαν καὶ κράτους εὐρωπαϊκοῦ ὑπήκοος ἵνα συνάψῃ γάμον μεθ' ὑπηκόου τοῦ τουρκικοῦ κράτους χριστιανῆς, ἢ προηγουμένως ἀποβάλλων τὴν ὑπηκό-

---

7. Φωτεινοῦ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας· τομ. Γ΄, σελ. 369, καθὼς καὶ 373 καὶ 385.

τητα αὐτοῦ διὰ πράξεως, ἥτις παρὰ ταῖς ἐνοριακαῖς ἐπιτροπαῖς (τοὐλάχιστον διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν) γινομένη ὑπεβάλλετο κατόπιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον· Ἔν τινι δῆθεν κώδηκι τοῦ πατριαρχικοῦ γραμματοφυλακείου περιέχονται σημειώματα εὐτελῆ τῶν «ἀδειῶν γάμου» τῶν ἐκδεδομένων, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1813—1831 ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιδιακόνου [8], καὶ ἐκ τῶν σημειωμάτων τούτων δύναταί τις ἴσως ἀνευρεῖν τοιαῦτα συνοικέσια, ἐφ᾽ ὅροις γινόμε-

---

8. ὁδοῦ πάρεργον ἀναδιφήσας τὰς σελίδας τοῦ κώδηκος, ἐπὶ ποδὸς, ἔλαβον ἁπλῶς σημείωσιν τῶν ἀρχιδιακόνων τοῦ Πατριαρχείου, οἵτινες ἦσαν οὗτοι τότε· 1813—1818 *Γρηγόριος*, ὁ τῇ 11 αὐγούστου 1818 σημειούμενος μητροπολίτης Τιβεριοπόλεως (ὁ κατόπιν Ἀδριανουπόλεως;) - 1819 *Μακάριος*, ὁ τῇ 14 φεβρουαρίου τοῦ ἔτους τούτου σημειούμενος μητροπολίτης Σηλυβρίας—1820 ; *Διονύσιος*—τῇ 27 μαρτίου 1820 *Μελέτιος*—τῇ 28 φεβρουαρίου 1821 *Νικηφόρος*—τῇ 10 ἀπριλίου 1821 *Ἠσαΐας*—τὸν μάϊον τοῦ 1821 (ἔτεοος;) *Νικηφόρος*—τῇ 1 αὐγούστου 1822 *Διονύσιος*—8 ἰουλίου 1824 *Νικηφόρος*, τὸ δεύτερον(;) διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Σερρῶν καὶ τῇ 4 σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου γενόμενος πρωτοσύγκελλος τοῦ Πατριαρχείου—τῷ 1824 *Ἄνθιμος*—τῇ 9 ἰουνίου 1827 *Ἰγνάτιος* ὁ ἐκ Λέρου, ψηφισθεὶς τῇ 17 ἰουνίου 1829 μητροπολίτης Σαμακοβίου (ὁ κατόπι Βόσνης)—μετ᾽ αὐτὸν *Κωνστάντιος*, ὁ τῇ 16 μαΐου 1830 μητροπολίτης Στρωμνίτζης (Τιβεριοπόλεως;) ψηφισθεὶς (ὁ καὶ κατόπι Προύσης) —6 ἰουλίου 1830 *Γαβριὴλ*—31 ἰανουαρίου 1831 ἀναφέρεταί τις Ἰ ω α ν ν ί κ ι ο ς ἢ Ἰ ω α κ ε ί μ. Ὁ κώδηξ ἔφερεν ἀριθμὸν 120 νομίζω, ἦν δ᾽ ὀλίγῳ πιναρός.

να, ὧν ἐστι δεῖγμά τι καὶ μαρτύριον τὸ παρασυναπτόμενον ὑποσχετικὸν χριστιανοῦ τινος ὀρθοδόξου, ὑποχρεουμένου ᾽ν᾽ ἀποβάλῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν καὶ ᾽να ζῇ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει «μὲ σχῆμα ῥαγιαδικόν». Ταῦτα συμβαίνουσι τῇ 20 ὀκτωβρίου 1327: ἐξ οὗ τεκμαιρόμεθα λοιπὸν οἷα συνέβαινον ἐν καιροῖς προγενεστέροις·

τὸ ὑποσχετικόν ἐστι τοῦτο:

«Διὰ τοῦ παρόντος μου ὑποσχετικοῦ γράμματος δηλοποιῶ ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος Χατζῆ Χρῆστος, υἱὸς τοῦ Ἠλία, ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Βελισσοῦ, ὅτι εὑρεθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἀποφασίσας εἰς τὸ νὰ περάσω τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου ἐνταῦθα εἰς Βασιλεύουσαν μὲ σχῆμα ραγιαδικὸν, ἀπέβαλον τὴν φράγκικην ἐνδυμασίαν, καὶ ἀποκατέστην οἰκείᾳ μου βουλῇ καὶ προαιρέσει καθολικὸς ραγιᾶς τῆς κραταιᾶς ὀθωμανικῆς βασιλείας, διὸ καὶ ὑπόσχομαι καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπόκειμαι κατὰ μὲν τὸ πνευματικὸν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν κατὰ καιρὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, κατὰ δὲ τὸ πολίτευμα νὰ εἶμαι καὶ νὰ λογίζωμαι γνήσιος ραγιᾶς ὑποτελὴς, καὶ ὑπόφορος τῆς κραταιᾶς ταύτης ὀθωμανικῆς βασιλείας, χωρὶς νὰ γνωρίζω ποτὲ ἄλλην τινὰ ξένην ἐξουσίαν· ταῦτα ὑπόσχομαι νὰ φυλάξω μέχρι τέ-

λους ζωῆς μου, καὶ νὰ διάγω τιμίως καὶ σωφρόνως, καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις μου ταύτας παριστῶ καὶ τὸν κεφίλην μου* Στρατὴν Νικολάου, κάτοικον ὄντα εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἐδρανεκαπίου. Ὅθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τὸ παρόν μου ἐνυπόγραφον ὑποσχετικὸν γράμμα καὶ ἐδόθη τῇ Ἐκκλησίᾳ—ᾳωκζ′ ὀκτωβρίου κ′.

(ὑπογραφὴ σλαβωνιστὶ καὶ ἡ μετάφρασις)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ γούναρις καὶ ἐξάδελφος τοῦ Χ″ Χρήστου μένω ἐγγυητὴς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἰδοὺ καὶ τὸ δάκτυλόν μου.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ἐγγυοῦμαι ὑπὲρ τοῦ Εὐστρατίου».

§

Ἡ τῶν ἑλληνικῶν δὲ γραμμάτων, κοινοτικῶν καὶ πατριαρχικῶν, ἐξέτασις εἰς συμπεράσματα ἄγει περίεργα. Τὸ ἐπικυροῦσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀποφάσεις κοινοτικὰς ἀφορώσας εἰς ἔργα κοινωφελῆ, σύστασιν δῆλα δὴ νοσοκομείων καὶ σχολείων, οὐδὲν ἄπορον· ἐπίσης δὲ σύνηθες ἦν καὶ τὸ ὁροθετεῖν περὶ τῶν ἐν ναοῖς συμβανόντων, οἷον δίσκων καὶ κιβωτίων πρὸς ἄθροισιν ἐλεημοσυνῶν καὶ πωλήσεως κτημάτων ἢ καὶ στασειδίων τῶν τοῦ γυναικίτου κυρίως· ὑπὲρ ὧν καὶ γράμμα ὁροθετήριον τέμνον τὰς ἀμφιβολίας καὶ τὰς διαφορὰς (τόμον) ἐξέδωκε κατὰ μάϊον τοῦ 1825 ὁ πατρι-

---

* δῆλά γε δὴ τὸν ἐγγυητήν.

άρχης Χρύσανθος· Καὶ περὶ μὲν τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἄλλοτε. Παράδοξος ὅμως ἡ ἀνάμιξις τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν ἐκ νέου καὶ στερεωτέραν οἰκοδομὴν τῆς καλύβης, ἐν ᾗ διέμενεν, ἐν καιρῷ πανώλους, ὁ ἐπὶ τούτῳ ἱερεὺς, ὡς καὶ ἡ ἀνάμιξις εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν νυκτοφυλάκων. Ἐάν τις ἐθέλῃ δικαιολογίαν τῆς ἀναμίξεως ταύτης, εὑρίσκει πρόχειρον ταύτην ἐν τῇ διὰ συνήθων ἀρῶν κατασφαλίσει τῶν κοινῶς ἀποφασισθέντων, περί τε τοιούτων ὑποθέσεων, ἃς ἀναφέρω νῦν, καὶ περί τινων ἀστυνομικὸν ἢ καί πως ἀγορανομικὸν χαρακτῆρα φερουσῶν. Ἀλλ' ἡ ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἀνάμιξις δίδει τὸ δικαίωμα καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἀναμίξεως ἐν ὑποθέσεσι παρομοίαις. ὧν ἡ φύσις οὔτε πρότερον οὔτε σήμερον δικαιολογεῖ ἀνάμιξιν οἱανδήποτε· Πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν προσεκτικῶς ἐξητάζομεν μετὰ τοῦ διδάκτορος καὶ νῦν εἰσαγγελέως πρωτοδικῶν Ἰω. Κηπουρίδου τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἢ μᾶλλον ληγούσης ταύτης ἑκατονταετηρίδος βιβλία τῆς διαχειρίσεως τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου Σεβαστοπούλου[9], οὗ καὶ ἵδρυσις ἢ σύμπηξις καὶ διάλυσις ἐγένετο διὰ πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον: ἀρχιερεῖς τῆς συνόδου καὶ πατριάρχης οἰκουμενικὸς

9. ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ πυρκαϊὰν, ἐν Ἀπριλίῳ τοῦ 1877.

ἐδίκαζον ὑποθέσεις ἐμπορικῆς καὶ τραπεζιτικῆς φύσεως, ἐξελέγχοντες δὲ τοὺς ἀπολογισμοὺς τῆς διαχειρίσεως ἐπεκύρουν αὐτούς, εὐλογοῦντες τοὺς οὕτως ἐπίσης σπείροντας καὶ ἐπ' εὐλογίαις θερίζοντας. Οὐχὶ σπανίως ἀποφάσεις τινὲς ἐπέβαλλον ἢ οὕτως ἢ ἄλλως τὴν ἀνάμιξιν ἐν αὐταῖς τοῦ Πατριαρχείου συνοπτικώτερόν πως, εἴπερ ἡ ὑπόθεσις προέκειτο, διεξαγομένη πρότερον ἐνώπιον δικαστηρίου, 'να λυθῇ δι' ὅρκου· βεβαίως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ διαφερόμενοι προσέφευγον εὐθὺ πρὸς τὸ συμπέρασμα μὴ διερχόμενοι πρότερον τοὺς εἰθισμένους ὅρους· ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ» τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἐν φύλλῳ 129β, φέρεται γράμμα συνοδικὸν καὶ τῆς αὐλῆς, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν (ὀφφικιάλων) τοῦ Πατριαρχείου, ἑρμηνεῦον καὶ μαρτυροῦν τὰ λεγόμενά μου ταῦτα· ἐξεδόθη κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1645 καὶ ἔχει ᾧδε·

**Παρθένιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

Τοῖς ἐντευξομένοις τῷ παρόντι ἱερωμένοις τε καὶ λαϊκοῖς, υἱοῖς ἀγαπητοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχὴ δὲ καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις παρ'

ἡμῶν. Ἐπειδὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶντιμιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐλθόντες ὅτε Θωμᾶς ἀπὸ Καστορίας ἐκ χώρας Περλεπὲ, υἱὸς Νικολάου τοῦ Ντογαντζῆ, ὁ Ἰωαννάκης Κωνσταντινουπολίτης, υἱὸς Νικολάου Τσακωνίτου καὶ ὁ Χρυσόσκουλος Γεωργίου ἀπὸ Γαλατᾶ τοῦ Σταυροδρομίου καὶ παραστάντες ἐπὶ συνόδου εἶπον καὶ ἀνήνεγκον τὴν οὖσαν πραγματείαν αὐτῶν ἐν τῷ καραβίῳ τῆς σάϊκας Λαμπρινοῦ τοῦ καραβοκυρίου τοῦ ἀπὸ Λέρου, ἣν ἔθεντο ἐν αὐτῷ ἀπὸ Μισιρίου, καὶ ὁ μὲν Θωμᾶς καὶ Ἰωαννάκης εἶχον ρύζιον πραγματείαν ἑρτέπια μεγάλα τεσσαράκοντα πέντε, πρὸς ἑξήκοντα γρόσια ἕκαστον ἑρτέπιον, καφὲ τέγκια δύο, καντάρια ἕνδεκα, ἀνὰ εἴκοσι δύο γρόσια τὸ καθ' ἓν, σπαθία λάμια εἴκοσι τέσσαρα, τιμῆς γροσίων ἑκατὸν τὰ πάντα, καὶ οὐρὰς σαμουρίων διακοσίας, γροσίων ὀγδοήκοντα, ὁ δὲ Χρυσόσκουλος λίβανον καντάρια πέντε καὶ ἥμισυ, οὗ τιμὴ γρόσια ἑκατὸν δέκα, σεντζατέδες τὸν ἀριθμὸν ἐννενήκοντα ὀκτὼ, τιμῆς γροσίων τετρακοσίων, καὶ ζωνάρια καὶ πεστεμάλια καὶ μόσχον γροσίων ὀγδοήκοντα, καὶ πάλιν οἱ τρεῖς ὁμοῦ συντροφικὸν λινάρι τζουβά-

λ͜α ἓξ, καντάρια πεντήκοντα δύο καὶ ἥμισυ, πρὸς τέσσαρα γρόσια ἕκαστον καντάρι, καὶ ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν συνελήφθησαν ὑπό τινος πλοίου μεγίστου, ὡς φασὶν, ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Ἐγκλιτέρας καὶ ἀφηρέθησαν πάντων καὶ ὑστερήθησαν, αἰχμάλωτοι γεγονότες, περὶ τῆς συμβάσης οὖν αὐτοῖς ταύτης τῆς ἀπροσδοκήτου συμφορᾶς ἐζητήθησαν παρ᾽ ἡμῶν συνοδικῶς βεβαιῶσαι διὰ πίστεως αὐτῶν καὶ πληροφορίας, εἴγε ἀληθῆ εἰσι τὰ παρ᾽ αὐτῶν λεγόμενα· καὶ δὴ τοῦ ἱεροῦ καὶ θείου Εὐαγγελίου προτεθέντος εἰς μέσον, ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἐδέξαντο οἱ τρεῖς αὐτοὶ χριστιανοὶ, Θωμᾶς, Ἰωαννάκης καὶ Χρυσόσκουλος, τὸν ὅρκον μετὰ φόβου πολλοῦ καὶ εὐλαβείας, καὶ πρὸς πάντας ἑαυτοὺς ἔδειξαν ἀληθεύειν ἐπὶ πᾶσι καὶ μὴ ψευσθῆναι αὐτοὺς κατά τι ἐφ᾽ οἷς ἀπώλεσαν, ἐκτὸς τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ἀσημικῶν εἰδῶν καὶ τῶν χρημάτων τῶν παρ᾽ αὐτοῖς ὄντων καὶ ἐξόδων τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων, ἅπερ ἦσαν ἔνδον τοῦ πλοίου αὐτῶν, καὶ ἡρπάγησαν καὶ αὐτὰ σὺν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ, μὴ ἀριθμηθέντα ὅλως εἰς τὴν τῆς πραγματείας ἐκείνης ποσότητα. Τούτου χάριν, εἰς ἔνδειξιν πάντων καὶ ἀσφάλειαν τοῦ εὐαγγελικοῦ αὐτῶν ὅρκου καὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, γράφομεν τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν γράμμα καὶ παρέχομεν τοῖς εἰρημέ-

νοις τοῖς ζημιωθεῖσι καὶ ἀδικηθεῖσι, καὶ κατασφαλίζομεν αὐτὸ ταῖς κάτωθεν ὑπογραφαῖς ἀρχιερέων τε καὶ κληρικῶν.

**Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ͵αχμε΄, σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιδ΄.**

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἔγγραφα πατριαρχικὰ συμπαρεξεταζόμενα χρήσιμά ποτε γενήσονται καὶ τῷ μελετῶντι τὴν ἱστορίαν τοῦ παρ' ἡμῖν ἐμπορίου, εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, οὐ μόνον εἰς κληρονομικὰ δίκαια ἀφορῶντα, ἀλλὰ καὶ εἰς δόσεις καὶ λήψεις ἐμπορικὰς ὅλως, καὶ εἰς διαίτησιν κτημάτων· ἐξέδωκεν ὁ πολὺς Lingenthal τέσσαρα τοιαῦτα [10], εἰς ἃ παραπέμπω τοὺς φιλομαθεῖς τῶν ἀναγνωστῶν. Ἐκ πάντων τῶν ὁμοίας φύσεως ἐγγράφων δείκνυται λαμπρῶς οἷα τις ἦν ἡ δικαιοδοσία καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἤτοι τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἰς ὅσον ἠδύνατο 'ν' ἀρθῇ δυνάμεως ὑπὸ δεξιοὺς νόας σκιαζόμενον καὶ διεξαγόμενον οὕτως εἰπεῖν· λέγεται δ' ὅτι καί ποτ' ἤρθη, κατὰ τὴν πρώτην ἱερατείαν τοῦ Σαμουὴλ Χαντζερῆ, ἐπὶ μάρτυρι τῷ Σεργίῳ Μακραίῳ [11], οὕτω γράφοντι· « τῇ δὲ ἀκριβεῖ διαδικασίᾳ ἀπαραλόγιστον τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀποδείξας δικαστήριον καὶ

---

10. Mémoires de l' Académie Imperiale de St Petersbourg tome XXVIII, ἀριθ. 7 Handbücher des Geiistlichen Rechts aus den zeiten des Untergehenden Byzantinischen Reiches κλπ. Petersbourg, σελ. 43 — 45.

11. « Ὑπομνήματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας » παρὰ Κ. Ν. Σάθα· Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης τόμ. Γ΄, σελ. 247·

καταστήσας δραστικωτάτην καὶ ἄφυκτον αὐτοῦ τὴν ἀπόφασιν ἐν τοῖς βιωτικοῖς καὶ τὸ δίκαιον πάντοθεν ἐνεργὸν, οὐ βίᾳ, οὐ χάριτι, οὐ δυσωπίᾳ οἱουδηποτοῦν προσώπου, οὐ χρήμασι καὶ εἰκαίοις παραλογισμοῖς ἀθετούμενον, οὐδένα τῶν διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους χριστιανῶν ἀφῆκεν εἰς τὰ ἔξω ἀφορᾶν δικαστήρια· ἀλλὰ καὶ διαφορὰν εἴ ποτέ τις ἔσχε μετ' ἀπίστου, αἱροῖτο ἐκεῖνος τὴν ἐπὶ τοῦ τοιούτου κριτηρίου διαδικασίαν καὶ τὴν ἀπόφασιν ἔστεργε· πολλάκις δὲ καὶ δι' ὁρισμοῦ βασιλικοῦ προσετάγησαν οἱ διαφερόμενοι περὶ μεγάλων τῇ τούτου εὐθύνῃ».

§

Ταῦτα ἐν εἴδει ἑρμηνείας ἐπιτάττονται τῇ σημειώσει τοῦ κώδηκος τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος περὶ τῶν ἀρχείων τῶν αὐτόθι, ἐνταῦθα γραφόμενα διὰ τὸ μὴ εὑρεθῆναι πιθανῶς εὐκαιρίαν ἑτέραν. Ἄριστον καὶ κοινῆς ὠφελείας ἔργον ἡ ἔκδοσις ἀναγραφῶν καὶ σημειώσεων τοιούτων.

ΙΣΟΝ ΑΠΑΡΑΛΛΑΚΤΟΝ ΤΟΥ ΗΔΗ ΕΚΔΟΘΕΝΤΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΣΙΓΙΛΛΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΟΔΜΗΘΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΑΣΘΕΝΤΟΣ ΗΔΗ ΕΙΣ ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΟΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΜΠΕΜΠΕΚΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

**Γεράσιμος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων]πόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

Πρόσεστι* μὲν πάσῃ τῇ κατὰ ἄνθρωπον ἀρετῇ τὸ κοινῇ ἐπωφελές τε καὶ καλόν, δικαίους τε γὰρ καὶ σώφρονας καὶ πάντας τοὺς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσκοῦντας ἀρετὴν κοινῇ μὲν μεγάλα ὠφελεῖν, ἐπαινεῖσθαι δὲ τιμωμένους προσήκειν παρὰ πᾶσιν ἀνωμολόγηται· ἆθλον γὰρ εἶναι, φασίν, ἀρετῆς τὴν τιμὴν καὶ τὸν ἔπαινον· ἀλλὰ οὐ παρὰ τοῦτο καὶ τὰ ἴσα φέροιντ' ἂν ἐκεῖναι τῇ εὐσεβείᾳ καὶ ταῖς χριστιανικαῖς ἀρεταῖς παρά γε ἡμῖν τοῖς εὐσεβέσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς· αἱ μὲν γὰρ τοῦ καλοῦ κοινωνοῦσι μετέχουσαι τῆς τῶν χριστιανῶν ἀρετῆς, αὗται δὲ καὶ τῷ ἐπωφελεῖ καὶ συμφέροντι πολύ τι ἐκείνων ὑπερέχουσιν· αἱ γὰρ ἀνθρώπιναι ἀρεταί, ἄνευ μὲν τῶν χριστιανικῶν πρὸς μόνον τὸν ἐνταῦθα βίον τὸ ὠφέλιμον παρέχονται, προσλαβοῦσαι δὲ καὶ ταύτας θεῖόν τι, ὡς ἀληθῶς, χρῆμα τὸν ἄνθρωπον ἀποφαίνουσι, καὶ εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην φέρουσαι ἀποκαθιστῶσι ζωήν· ὥσπερ οὖν τὸ ἄνευ ψυχῆς τεθνεώς ἐστι σῶμα, οὕτω καὶ τὰς ἀνθρωπίνας ἀρετὰς ἄνευ τῶν χριστιανικῶν τεθνηκυίας ἄν τις εὐσεβῶς ἀποκαλέσειε καὶ μηθέν τι συμβαλλομέ-

---

* βλέπε σελ. 103, ὑποσημείωσιν 1.

νας πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ἐκείνης μακαριότητος· οὐκ ἔστι γὰρ οὐκ ἔστιν ἐκείνης ἀξιωθῆναι τὸν μὴ ἐξ ὕδατος γεννηθέντα καὶ πνεύματος, ὅ ἐστι τὸν μὴ ταῖς χριστιανικαῖς ἁγιασθέντα ἀρεταῖς. Ὅσῳ οὖν ψυχὴ σώματος ὑπερέχει ταῖς δυνάμεσι, καὶ ὅσον ὁ τῇδε βίος ὑπερβάλλει ἐκεῖνον ταῖς χάρισιν, τοσοῦτον αἱρετωτέραν τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν ἐπίστασθαι δεῖ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰς κατ' αὐτὴν πράξεις, τούς γε εὐσεβοῦντας τὰ πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· τῆς δὲ εὐσεβείας ταύτης οὐδένα οἰόμεθα εἶναι τὸν ἀμφιγνοοῦντα μὴ οὐχὶ μέρος εἶναι καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς σέβας καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιμέλειαν· οὐκ ἀπόχρη γε μὴν, εἴ τις μόνον τούτου ἐπιμελεῖται, ὅπως κατασκευασθήσονται ἱδρυθέντες, ἀλλ' ἀνάγκη καὶ περὶ τῆς διαμονῆς αὐτῶν γενναίαν καταβαλέσθαι τὴν φροντίδα, τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἐπ' ἀσφαλείας κρατύνοντα καὶ τὰ ἐπιγινόμενα ἂν αὐτοῖς διακωλύοντα βλαβερά· οὕτω γὰρ ἂν οἱ τῷ γένει ἡμῶν ἀναγκαιότατοι εὐκτήριοι οἶκοι ἐς ἀεὶ τὴν διαμονὴν ἕξουσι πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀνδρῶν λατρείαν καὶ πρὸς τὴν ἀπ' αὐτῆς ψυχικὴν ἡμῶν ὠφέλειαν. Τοιαῦτα οὖν ἤδη καὶ ἡμῖν εὐσεβῆ τε καὶ κοινωφελῆ συνοδικῶς ἔδοξεν ἐπινεῦσαι ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὰς δεήσεις τε καὶ ἱκεσίας τῶν ἰβήριτῶν πατέρων. Ἐξ ἀριστερῶν μὲν γὰρ τοῦ Θρᾳκικοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν Πόντον ἐκπλέοντι, ἐν τῇ ἀμέσῳ ἐνορίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὑπὲρ τὸ Μέγα Ῥεῦμα, κώμη τις οἰκεῖται, Μπεμπέκιον καλουμένη· ἐν τούτῳ δὲ *ἵδρυται ἐκ πολλοῦ πάλαι τοῦ χρόνου Μετόχιον* τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἱερᾶς καὶ σεβασμίας

ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς *μονῆς τῆς τῶν Ἰβήρων* ἐπικαλουμένης, *ὅπου οὐ διέλιπον αἱ ἱεραὶ προσευχαὶ καὶ λατρεῖαι τελούμεναι πλὴν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας. Τοῦτο οὖν ἤδη τὸ μετόχιον οἱ ῥηθέντες ὁσιώτατοι πατέρες, ὡς ἔκπαλαι ἰδιόκτητον αὐτῶν κτῆμα τοῦ ῥηθέντος ἱεροῦ μοναστηρίου, ἀπὸ ἰδίων μοναστηριακῶν δαπανημάτων, δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὁρισμοῦ, ἐκ βάθρων ἐπισκευάσαντες, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ καὶ νομίμῳ ἀδείᾳ καὶ καθιερώσει, ἀνήγειραν τὴν ἐν αὐτῷ ἐκκλησίαν τὴν σεμνυνομένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Χαραλάμπους*· τῆς δὲ διαμονῆς καὶ ἀσφαλείας τούτου φροντίζοντες, δι' ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου αὐτῶν γράμματος θερμῶς ἐδεήθησαν ἐπικυρωθῆναι αὐτοῖς τὰ περὶ τούτου δίκαια ὑπὸ τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ, κατὰ τὰ ἁπανταχοῦ αὐτῶν ἰδιόκτητα μετόχια, διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος· ὡς γοῦν πρὸς δικαίαν καὶ εὔλογον αὐτῶν τὴν αἴτησιν ἵλεω ἐπινεύσαντες, γράφοντες ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθεῖσα ἐν τῷ Μπεμπεκίῳ ἀρτιπαγὴς καὶ νεόδμητος ἐκκλησία ἡ σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ τῶν κελλίων αὐτῆς, ὡς ἔκπαλαι οὖσα μετόχιον τῆς ῥηθείσης ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τῶν Ἰβήρων, καὶ ὡς δι' ἰδίων ἐκείνης ἀναλωμάτων ἐκ βάθρων ἐπισκευασθεῖσά τε καὶ ἀνεγερθεῖσα, ὑπάρχῃ καὶ λέγηται τοῦ λοιποῦ ἐς ἀεὶ καὶ

εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται ἰδιόκτητον κτῆμα ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς ῥηθείσης ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων, συμπεριεχόμενον τῇ σταυροπηγιακῇ ἐκείνης ἐλευθεριότητι καὶ ἀξίᾳ, πεμπομένου εἰς αὐτὸ παρὰ τῆς κοινῆς τῶν Ἰβήρων πατέρων συνάξεως ἡγουμένου μετὰ συνοδίας τριῶν ἢ τεσσάρων, κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις μετοχίοις μοναστηριακὴν συνήθειαν, ἐκτὸς τῶν κατὰ καιροὺς φιλοξενουμένων παρ' αὐτῷ πρὸς καιρὸν συμμοναστηριακῶν, ἐπὶ τὸ προσκαρτερεῖν καὶ διατρίβειν ἐν αὐτῷ καὶ ἐκτελεῖν ἀκωλύτως τε καὶ πάντῃ ἐλευθέρως ἅπαντα τὰ σεπτὰ καὶ προσκυνητὰ ἡμῶν μυστήρια, καὶ ἁπάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ ἐκκλησιαστικὰς κανονικὰς ἀκολουθίας καὶ ἐντεύξεις πρὸς Κύριον, συνάγειν τε ἀπαρεμποδίστως τὸ προσγενόμενον εἰσόδημα ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς τῶν εὐσεβῶν ἐλεημοσύνης καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, πρὸς παραμυθίαν τινὰ καὶ περίθαλψιν ἐπὶ ταῖς πολλαῖς κακώσεσι τῆς ῥηθείσης σεβασμίας μονῆς. Ἐπεὶ δὲ λόγῳ καὶ στάσει καὶ τάξει καὶ πράγματι μετόχιόν ἐστιν ἰδιόκτητον τῆς ῥηθείσης σεβασμίας μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὁ κατὰ καιροὺς ἡγουμενεύων ἐν αὐτῷ μηδεμίαν ὅλως ἔχῃ μετοχὴν τῶν ἐκτὸς τοῦ μετοχίου τούτου ἐνοριακῶν εἰσοδημάτων καὶ δικαιωμάτων, πλὴν εἰ μήποτε κατ' ἐξ ἀνάγκης πρόσκλησιν τῶν χριστιανῶν ἐπιτελέσειέ τι· ἐπὶ τούτοις οὖν διαμένῃ τὸ ῥηθὲν μετόχιον πάντῃ ἐλεύθερον, ἀκαταζήτητον, αὐτό τε καὶ ὁ ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγουμενεύων ἀνενόχλητος παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων χριστιανῶν καὶ παρ' οὑτινοσοῦν ἄλλου προσώπου πατριαρχικοῦ, ἱερωμένου τε καὶ λαϊκοῦ, διάγων εὐτάκτως κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος καὶ

ἀφορῶν πρὸς διαμονὴν καὶ συντήρησιν τοῦ ἱεροῦ τούτου μετοχίου, μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων διδόναι μήτε πολύ, μήτε ὀλίγον, ἐφ'οἱαδήτινι προφάσει καὶ ἀπαιτήσει, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας γρόσια εἰκοσιπέντε, λόγῳ ὑποταγῆς, καθ' ἕκαστον ἔτος. Ὅστις δὲ καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν, μικρὸς ἢ μέγας, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ὁποιασοῦν τάξεως καὶ βαθμοῦ, τολμήσειέ ποτε ἀφελέσθαι καὶ ἀποσπάσαι τὸ ῥηθὲν μετόχιον ἀπὸ τῆς δεσποτείας καὶ κυριότητος τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἢ παρενοχλῆσαι αὐτῷ ἢ τῷ ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγουμενεύοντι, ἀναιρῶν καὶ ἀνατρέπων ὁπωσοῦν τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς δικαίως τε καὶ εὐλόγως ἀποφανθέντα ὁ τοιοῦτος (ἕπονται αἱ συνήθεις ἀραί). Ταῦτα μὲν οὖν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς· εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθὲν κἀν τῷ ἱερῷ κώδηκι τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐδόθη εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἡμετέραν πατριαρχικὴν καὶ σταυροπηγιακὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ͵αψϛ', κατὰ μῆνα ἀπρίλιον, ἐπινεμήσεως δεκάτης τετάρτης.

**† Ὁ Καισαρείας Γρηγόριος· † ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ· † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος· † ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος· † ὁ Νικαίας Καλλίνικος· † ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας· † ὁ Δέρκων Μακάριος· † ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος· † ὁ Προύσσης Ἄνθιμος· † ὁ Νεοκαισαρείας Ἠσαΐας· † ὁ Σμύρνης Γρηγόριος· † ὁ Διδυμοτείχου Παΐσιος· † ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος· † ὁ Βάρνης Φιλόθεος.**

# ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΑΝΑΓΡΑΦΗ

# ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

**ΕΙΔΗΣΙΣ.—Οἱ συνδρομηταὶ τοῦ παρόντος βιβλίου δικαιοῦνται ’να λάβωσιν ἀντὶ 10 γροσίων μόνον τὸ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΤΟΥ, τιμώμενον γροσίων 20.**

Ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος Χρυσόστομος 10—ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιμ. Φώτιος 5—ὁ Μ. ἀρχιδιάκονος Λαυρέντιος 4—ὁ δευτερεύων Παρθένιος 2—ὁ τριτεύων Βενιαμὶν Κυριακὸς 2—ἱεροδ. Γεννάδιος ὑπογραμματεὺς τῆς ἱερᾶς Συνόδου 2—Χατζῆ Ἰωάννης Λάμπρου, Βαρναῖος.

Π. Στεφάνοβικ — Δ. Α. Μάγκος 2— Ζ. Γ. Φυτίλης 2—ἀρχιμ. Μητροφάνης ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Νικολάου ἐν Πριγκήπῳ 2—Λ. Ἠλιάδης Βεζᾶνος 2—Ι. Π. Κορωνάκης 2—Μ. Α. Μουλλᾶς 2—Σόλων Γ. Καζανόβας 2—Γεώργιος Ἀποστολίδης—Ο. Μαρινάκης.

Ὁ ἐπίσκοπος Παμφίλου Μελισσηνὸς 4—Φώτιος Σ. Παπαδόπουλος, ἱεροψάλτης.

Ὁ ἐπίσκοπος Συννάδων Εὐγένιος 2—ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Μοσχόπουλος προϊστάμενος Ἁγίου Νικολάου Γαλατᾶ—ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος Κουζγουντζουκίου Προκόπιος Γεωργιάδης—Α. Ν. Παπακωνσταντίνου δρ τῆς ἰατρικῆς.

Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Δάγγουλας προϊστάμενος Παναγίας Καφατιανῆς—ἱερεὺς Ἰωάννης Χῖος (Βολισσιανὸς)—ἱεροδ. Γεώρ-

γιος Ἰωαννίδης τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας — Πολυχρόνιος Γ. Παχείδης, πρῶτος ψάλτης.

---

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου Καφατιανῆς 5.

---

Ἐκκλησία Κουζγουντζουκίου 2 — Σχολαὶ αὐτόθι 2 — ἐφημέριος Ἀμβρόσιος αὐτόθι — πνευματικὸς Ἀμβρόσιος — ἱεροδιάκονος Γεώργιος — Θεόδωρος Λαμπρίδης, πρῶτος ψάλτης — Βασίλειος Νηλεύς, δεύτερος — Γ. Κοντογιάννης, διευθυντὴς τῶν ἐν Κουζγουντζουκίῳ σχολῶν — Αἰμιλία Ματσίνα, διευθύντρια — Χ. Ζαφειρόπουλος, διδάσκαλος — Δ. Παλαιολόγος.

---

Χρ. Δ. Μισιγκριάδης — Alex. Van Millingen — Νικήτας Παπαγιαννόπουλος — Φωκίων Κοβαλακίδης — Γ. Ν. Βαλιάδης — Μιλτιάδης Μουτσάκης — Ξ. Α. Σιδερίδης — Β. Κ. Πανοικίδης — Θεόδ. Χοντζόπουλος — Γ. Π. Ἀκεττορίδης — Στ. Αὐθεντόπουλος — Χρ. Γ. Πανταζίδης — Ν. Δημητρόπουλος — Μ. Σωφρονιάδης, φαρμακεύς — Α. Ι. Ἀβραμίδης (Τζιβαλίον) — Jean Syrigos — Ἀλ. Σιμωνίδης 2 — Ἐμμ. Καβάδας 2 — Ἐμμανουὴλ Ἀραχοβίνης — Α. Σταμούλης (ἐν Σηλυβρίᾳ) — Παῦλος Γ. Ρήγας, φαρμακεύς.

---

Θεολόγος Γ. Θεολογῆς — Φίλιππος Σ. Βουγίδης — Γεώργιος Σ. Βέκκου.

---

Μ. Ι. Κεφάλας, σχολάρχης τοῦ Ζωγραφείου 2 — Μ. Κ. Καλυβόπουλος — Κ. Γ. Μουζονίδης — Νικόλαος Α. Σῶκος — Π. Περσινάκης.

---

Γεώργιος Χατζαργυρὸς — Γεώργιος Δ. Νομικὸς — Κωνστ. Μανωλάκης — Δημ. Χατζόπουλος — Ἀναστάσιος Θεοδωρίδης —

'Αλέξ. Π. Μιχαηλίδης—Πέτρος Ι. Γανναρόπουλος—Θεόδωρος Δ. Μπολιότης—Μουσταφᾶς Χατζῆ Χασάνης—Παναγιώτης Στ. Μπόλου—Georges Kyriades—Δημοσθένης Σταυρίδης—'Ηλίας Χ. Ραπτόπουλος.

---

Κωνστ. Ν. Μαρκόπουλος— Κωνστ. Α. Κυριαζῆς— 'Ιω. Χ. Στεφόπουλος —Κωνστ. Κουράγιος—Δημήτριος Ι. Γλωσσώτης—Χαραλάμπης Χαραλαμπόπουλος— 'Ιωάννης Καλλιγέρης —Νικόλαος Καμιτζόπουλος— 'Αλέξ. Γλωσσώτης.

---

Γεώργιος Παπαδόπουλος, ἐπιθεωρητὴς τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κερατίου κόλπου—'Επαμινώνδας Βάλβης— 'Ανδρέας Μαυρέλογλους —'Αναστάσιος Χ. Καλαμάρης — 'Ιωάννης Σπυρίδων.

---

Μιχαὴλ Βασιλείου παπᾶ 'Ιωάννου—Κωνσταντῖνος Κ. Βούτας—Νικόλαος Ιωάν. Σφακιανούδης — 'Ιωάννης Γ. Σφακιανούδης—'Αντώνιος Μανουὴλ Γιαγιᾶς—'Αντώνιος παπᾶ Σφακιανούδης —Γεώργιος Μπέλλας— 'Ιάκωβος Κ. Μποσίνης —Μιχαὴλ Κ. Μποσίνης.

---

Γεώργιος Ράλλης 3—Ράλλης 'Αντωνίου —'Αθ. Μπόλος —Δημοσθένης Σ Ζωγραφίδης —Μιλτιάδης Χρηστίδης—Εὐριπίδης Θυσανίδης— Γεώργιος Νικολάου —'Ιωάννης Β. Τσούλκας —Γεώργιος Κ. Τσοραπτσῆς—'Αντ. Α. Κοντοβᾶς—Χρῆστος Δάμπας—Γεώργιος Σισμάνογλους — 'Ιω. 'Αναγν. Κυριαζίδης.

---

Στ. Κ. Μαυρόπουλος— Εὐστρ. 'Αποστολίδης — 'Ερμογένης Στεφάνου —Γρηγόριος Νικολαΐδης—Μιχαὴλ 'Αποστόλου.

---

'Αρχιμανδρίτης Νεόφυτος, προϊστάμενος 'Αγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ—Νικόλαος Βαξεβάνογλους—Νικηφ. 'Αλ. Δεϊρμεν.

τζόγλου; — Μιλτιάδης Α. Εὐφραιμίδης—Α. Εὐθυμιάδης—Ν. Σ. Φωτιάδης—Μαγδαληνὴ Δημητρίου — Πολυξένη Λαμπρυνίδου.

---

Σωτήριος παπᾶ Σπυρίδωνος, οἰκονόμος, προϊστάμενος Ταξιαρχῶν, ἐν Παλατᾷ—Γ. Ἀναστασιάδης—Ἀλ. Ξανθόπουλος, ἰατρὸς—Ἀγαθάγγελος Ἀλβανόπουλος.

---

Ἀριστοκλῆς Χ. Ρωσσόπουλος—Πανανὸς Φ. Παναγιωτίδης—Παῦλος Σ. Φωτιάδης—Ματθαῖος Καραγιαννόπουλος—Ἀβρ. Ι. Φιλιππίδης—Χαρ. Ν. Σαραφόπουλος.

---

Α. Σαρηγιάννης, σχολάρχης Διπλοκιονίου — Χαρίκλεια Κορακίδου, διευθύντρια τοῦ αὐτόθι παρθεναγωγείου — Γ. Καρατζᾶς—Γ. Καλδῆς—Ἰορδάνης Σ. Ἰορδανίδης—Α. Ἀποστολίδης.

---

Χαρ. Βαμβακᾶς, δικηγόρος—Κωνστ. Ι. Ἀναστασιάδης—Μιχαὴλ Δ. Στεφανίδης—Σταῦρος Κ. Οἰκονόμος—Π. Α. Παλαιολόγος.

---

Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Μαρινάκης, ἡγούμενος τῆς ἐν Πριγκήπῳ μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ—Ἰωάν. Θ. Χαριτωνίδης—Κωνστ. Νικολαΐδης—Ἀλέξ. Ν. Τροχάνης—Π. Γ. Παπακωνσταντίνου—Ἀθ. Σαραντίδης—Ι. Δρυτσάκης.

---

Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Βυζάντιος, προϊστάμενος τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Μακροχωρίου 3—Δημήτριος Πετσόπουλος, διευθυντὴς τῶν αὐτόθι σχολῶν—Γ. Τζιρᾶς—Ι. Στρατηγόπουλος—Ἰωάν. Μαλλινόπουλος—Μιχ. Χρηστίδης—Ἐμμ. Ῥαυτόπουλος—Δ. Περσίδης—Περικλ. Μάντζαρις—Σῶκος Γ. Πίντζαο

Ἰωάννης Ἰατρόπουλος —Ἀ. Σταυρίδης — Παῦλος Οἰκονομίδης — Δημοσθένης Ἀναστασιάδης — Μιχαὴλ Διάγγελης — Ἠλίας Κ. Ζησιμόπουλος — Λάζαρος Κοσμᾶ — Ἀναστ. Σιῶρος—Γεώργιος Καρατζᾶς — Κωνστ. Βλοῦσος — Περικλῆς Πολυζώης — Περικλῆς Φούλιας — Ἐμμανουὴλ Φιλιππάκης — Ἀπόστολος Ἀράπης— Π. Πουρῆς.

Ν. Κ. Παρίτσης, δικηγόρος— Ἀριστόβουλος Δ. Χρηστίδης— Ν. Μαργαρίτης— Σωτήριος Π. Μπαρκούλης— Ἀ. Ν. Δημόπουλος, δικηγόρος— Π. Λεονταρόγλους.

Χριστόδουλος Μουσιόπουλος, πρεσβύτερος Βλαχερνῶν— Οἰκονόμος Σταμάτιος, πρεσβύτερος αὐτόθι— Δημήτριος Κ. Θᾶνος— Δημήτριος Γεωργακόπουλος— Γεώργιος Πατριαρχέας— Δημήτριος Κ. Σωτηράκος— Χρῆστος Δ. Βέτζιος.

Κωνσταντῖνος ἱεροδιάκονος Προφητηλιάτης 2 — Πορφύριος Κωνσταντινίδης, μοναχὸς, Ἰβηρίτης— Λεωνίδας Βελέντζας, μοναχὸς δόκιμος, Φιλοθεΐτης— Ἀλέξανδρος Ξανθόπουλος, ἔμπορος.

Ἐλ. Θ. Ἀριστοκλῆς, σχολάρχης Ταταούλων 2 —Π. Ι. Στογιανόπουλος, διδάσκαλος αὐτόθι— Ἀλ. Θεοδωρίδης— Νικ. Βασιλειάδης—Βασιλ. Λαγούδης—Ἀντώνιος Βεργιάδης—Παῦλος Λαουτάρης— Ἀλ. Ἀραμπατζόπουλος— Νικόλαος Ἰ. Παρίσης—Ἰωάν. Μάστρας—Γεράσ. Ἰακωβίδης— Παναγ. Γεωργιάδης— Νικ. Ἰωαννίδης.

Ἱεροδ. Γεράσιμος Θεολογίδης τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογ. Σχολῆς—Ἰάκωβος Τούζογλους— Ἀβραὰμ Ι. Πελαγίδης— Ἀντώνιος Ἰ. Τσιτσόπουλος— Σπυρίδων Λιόκης— Ἰωάννης Μελίδης— Π. Μαλιάκας, δικηγόρος— Ἰωάννης Χ. Ῥαπτόπουλος.

Νικόλαος Ζωγράφος, πρεσβύτερος Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Γαλατᾶ— Ἱεροδιάκονος Π. Παπαδόπουλος— Ἰουλία Ζώτου— Ὄλγα Ζώτου— Σταμάτιος Σχυλίτσης— Ι. Παντελίδης Παπᾶ Γεώργιος Π. Βινάκης α′ ψάλτης Ἁγίου Ἰωάννου— Δημήτριος Χ. Βαφειάδης— Φώτιος Θελούδης.

Γ. Μ. Ἀμοιραδάκης— Κ. Μ. Ἀμοιραδάκης— Λ. Νικολαΐδης— Γρηγόριος Κ. Σούγιολτσης— Παναγιώτης Πανα-

γιωτίδης—Κωνσταντῖνος Βεργιάδης— Ἀλέξανδρος Ἀγγελίδης.

Ἁβρ. Βασιλειάδης— Στέφανος Ἠλιάδης— Κωστάκης Βαφειάδης φωτογράφος.—Φ. Ζαρίφογλους—Αρ. Ι. Ἰωαννίδης.

Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος Κοτρόζος, προϊστάμενος τῆς Θεοτόκου Γοργοεπηκόου— διὰ τὴν ἱερὰν ταύτην ἐκκλησίαν ὁ ταμίας αὐτῆς Ἀντώνιος Χαλλιορῆς— Σχολὴ ἑλλην. Ἑξ Μαρμάρων— Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης «Εὐαγγελισμός».

Ἀρχιμανδρίτης Ἰωακεὶμ, προϊστάμενος Διπλοκιονίου— Πολυζώης, ἱερεὺς, αὐτόθι— ἱεροδ. Σίλβεστρος— Δημήτριος Σπαθιώτης, ἰατρὸς 2.— Δημήτριος Μιχαηλίδης, ἐπίτροπος τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς κοιμήσεως— Roupen Kolandjian, pharmacien— Κωνσταντῖνος Στεργιόπουλος, τραπεζίτης— Νικόλαος Καλβοκορέσης— Γρηγόριος Ἀράπογλους— Ἰωάννης Κιλιαρίδης— Νικόλαος Μπόλας— Ἀχιλλεὺς Μοσχόπουλος— Ἀλκιβιάδης Νομισματίδης, ἰατρὸς, ἐν Χρυσοπόλει— Περικλῆς Νομισματίδης, σχολάρχης ἐν Ξυλοπόρτῃ.

Νεόφυτος ἱεροδιάκονος Εὐαγγελιστρίας Ταταούλων— Ἀχιλλεὺς Διπλοκιονίτης— L. Voulgaris.

Βασ. Ε. Σαβαΐδης ἰατρὸς, διευθυντὴς τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρ. Καταστημάτων— Ἀντώνιος Ε. Δάλλας, ἰατρὸς— Φώτιος Στυλιανίδης, ἰατρὸς— Ζᾶνος Γρ. Βασίλαρος, γραμματεὺς Ἐθν. Νοσοκομείου— Μάρκος Ν. Τριαντηνὸς— Νικόλαος Δ. Εὐελπίδης.

Γρηγ. Κ. Ἐγγονόπουλος, δικηγόρος— Μωϋσῆς Μαϋνὼφ — Πρόδρομος Κ. Κούρτογλους.

*ΣΗΜ. Ἀγγελίαι τινὲς μένουσιν ἔτι παρ' οἷς κεῖνται. Ἐκτυποῦνται δ' ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, εἰς οὓς τὸ βιβλίον, καὶ αὐτοτελῶς καὶ ὡς συμπλήρωμα τοῦ «Βυζαντινοῦ Ἑορτολογίου» ἔστι χρήσιμον.*

## ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ

Ἡ ἱερὰ Κοινότης διὰ τοὺς εἴκοσιν ἀντιπροσώπους, τοὺς τέσσαρας ἐπιστάτας, τοὺς δύο γραμματεῖς, τὴν ἐν Καρεαῖς σχολὴν καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πρωτάτου 28.

Ἡ ἱερὰ μονὴ μεγίστη Λαύρα: τὸ κοινὸν αὐτῆς 10— Γέρων Ἀλέξανδρος 10—Χρυσόστομος προηγούμενος καὶ ἀντιπρόσωπος— Δαμιανὸς τυπικάρης καὶ ἱεροψάλτης — Ἱερόθεος διάκονος, βηματάρης—Γαβριὴλ σκευοφύλαξ—Γέρων Ἰωάσαφ λέριος—Ἰλαρίων ἰατρὸς — ἀρχοντάρης Μιχαὴλ — Εὐθύμιος μυλωνᾶς.

Ἡ ἱερὰ Μ. μονὴ Βατοπεδίου 40 —Ὁ ἰατρὸς αὐτῆς Ἰω. Κ. Οἰκονόμος.

Ἡ ἱερὰ μονὴ τῶν Ἰβήρων: — τὸ κοινὸν 10 — Ἰγνάτιος προηγούμενος καὶ προσμονάριος—προηγούμενος Διονύσιος—προηγούμενος Ἱερόθεος — προηγούμενος Γαβριὴλ — προηγούμενος Ἀγαθάγγελος—ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος— προηγούμενος Νεόφυτος—προηγούμενος Γρηγόριος—Γέρων Κύριλλος — ὁ πανιερ. μητροπολίτης πρώην Νευροκοπίου Νεόφυτος.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Διονυσίου 2.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Κουτλουμουσίου 2—Οἱ ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος: Ἀβράμιος μοναχὸς— Ἀγαθόνικος μοναχὸς—Δωρόθεος Παναγόπουλος, ἱερομόναχος —Ἰωάννης ἱεροδιάκονος—Πανάρετος μοναχὸς—Παντελεήμων ἱερομόναχος — Παχώμιος μοναχὸς—Οἱ ἐκ τῶν κελλίων αὐτῆς: Ἄνθιμος μοναχὸς, ἐκ τοῦ κελλίου Ἁγίου Σπυρίδωνος—Θεοδόσιος μοναχὸς, κελλίον Ἁγίου Θεολόγου— Ἱλαρίων καὶ Μελέτιος ἀδελφοὶ, ἐκ τοῦ κελλίου τοῦ Προδρόμου— Προκόπιος ἱεροδιάκονος, τοῦ κελλίου Ἁγίου Νικολάου — Σωφρόνιος μοναχὸς, ἐκ τοῦ κελλίου τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Παντοκράτορος 2— Ἀρχιμανδρίτης Στέφανος Παντοκρατορινός.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Σίμωνος Πέτρας 5.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Σταυρονικήτα 2.

Ἡ ἱερὰ ρωσσικὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος 44.

Ἡ ἱερὰ μονὴ Κωνσταμονίτου 2.

Αἱ ἱεραὶ Σκῆται: (Λαύρας) ἡ ρουμουνικὴ τοῦ τιμίου Προδρόμου 2— (Παντοκράτορος) ἡ ρωσσικὴ τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ 4 — ὁ Ματθαῖος Καρακαλληνός, προηγούμενος— Γρηγόριος Ξενοφωντηνός, σάμιος, οἰκονόμος εἰς Ἅγιον Φίλιππον.

Καρεῶν: Γέρων Γαβριὴλ λαδᾶς (Χιλιανδαρινὸν κελλίον τῆς Κοιμήσεως)—Εὐγένιος ἀρχιμανδρίτης (Λαυριωτικὸν κελλίον Πεντηκοστῆς) — Εὐθύμιος ἱερομόναχος, ζωγράφος (Λαυριωτικὸν κελλίον Ἰωάννου Θεολόγου)—Γέρων Θεοφάνης (Παντοκρατορινὸν κελλίον τῶν Εἰσοδίων — Ἰγνάτιος ἱεροψάλτης καὶ ζωγράφος, ἐκ Σμύρνης — Κορνήλιος Λαυριώτης, διδάσκαλος τῆς Ἀθωνιάδος σχολῆς (οὗ ἐπιστασίᾳ κατεγράφησαν οἱ ἐν Καρεαῖς συνδρομηταὶ—Νεῖλος ἱερομόναχος (Σιμωνοπετρικὸν κελλίον Ἁγίων Πάντων)—Πανταζῆς Κυριαζόπουλος, ἐκ Βώλου — Κωνσταντῖνος Γ. Βρύσσης.

Αὐγερινὸς Χ. Λαζαρίδης, (ἐν Ἰνεπόλει) — Ἰωάννης Κ. Λαζαρίδης, (ἐν Παρθενίῳ)—Νικόλαος Ι.Γενναρόπουλος, (ἐν Γενεύῃ)—Α. Δελεμίτσας,(ἐν Ἀκτσὲ Σεχὶρ)—Ἀμβρόσιος Πλειανθίδης, ἀρχιμανδρίτης, προϊστάμενος τῆς ἐν Σεβαστοπόλει ἑλλην. ὀρθοδόξου κοινότητος— Σάβας Κ. Παρίσης, πρεσβύτερος, προϊστάμενος τῆς ἐν Κὲρτς ἑλλην. ὀρθοδόξου κοινότητος, 2.